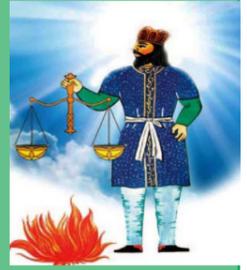

ИНСОН, ҲУҚУҚ ВА ОЗОДИҲОИ ОН АРЗИШИ ОЛӢ МЕБОШАНД

МИНБАРИ

ҲУҚУҚШИНОС

НАШРИЯИ ФАКУЛТЕТИ ҲУҚУҚШИНОСИИ ДМТ

№ 1-2 (16-17) 23-ЮМИ ЯНВАРИ СОЛИ 2015, ҶУМӢА

Аз Паёми Президент ба Маҷлиси Олӣ

Якуми март соли ҷорӣ дар кишварамон маъракаи муҳимми сиёсӣ - интихоботи Маҷлиси Олӣ, маҷлисҳои маҳаллӣ ва ҷамоатҳо баргузор мегардад. Ин чорабиниҳои сиёсӣ бояд дар доираи талаботи Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, қонунҳои амалкунанда, дар сатҳи баланди ташкилӣ ва маърифати ҳуқуқӣ, шаффофу озод, ба таври демократӣ ва бо иштироки фаъолонаи интихобкунандагон доир гардад. Сохторҳои, ки ба баргузори ин чорабинӣ масъуланд, бояд ба ҳамаи ҳизбҳои сиёсии дар интихобот ширкаткунанда ва ба номзадҳои пешбарӣшуда шароити баробар муҳайё созанд. Интихоботи навбатӣ бояд ба омилҳои муттаҳидкунандаи халқи Тоҷикистон, таҳкими сулҳу субот, ваҳдати миллӣ ва сарҷамъии мардуми кишвар ва болоравии эътибори давлати мо дар арсаи ҷаҳонӣ гардад.

Терроризм ва ифротгароӣ беш аз ҳарвақта авҷ гирифта, бо оқибатҳои даҳшатбори бераҳмонаи худ ба проблемаи ҷиддитарини инсоният дар асри бистуяк табдил ёфтааст. Бинобар ин, роҳбарияти мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва сохторҳои низомии мамлакатро зарур аст, ки дар самти мубориза бар зидди терроризм, ифротгароӣ, муомилоти ғайриқонунии воситаҳои нашъадор, таъмини амнияти давлат ва ҷомеа, баланд бардоштани иқтисоди муҳофизавии мамлакат ва ҳифзи боэътимоди сарҳади давлатӣ, инчунин омодабошии ҷангии Қувваҳои Мусаллаҳ тадбирҳои иловагӣ андешанд. Вазъияти ҷаҳони имрӯза моро водор мекунад, ки фаъолияти самараноки тамоми сохторҳои давлатиро барои таъмини боэътимоди сулҳу субот ва амнияти кишварамон раван созем ва барои ҳар як сокини кишвар шароити арзандаи зиндагӣ ва ҳаёти осиштаро муҳайё кунем.

Ҳар як шаҳрванди кишвар бояд ба қадри давлати

соҳибистиқлол ва зиндагии ороми осуда расида, ҳеҷ гоҳ зиракии сиёсиро аз даст надихад ва ҳаргиз фирефтаи таблиғоти ақидаҳои бебунёди ифротӣ нашавад. Дар баробари ин, тарбияи кадрҳои худшиносу ватандӯст, дорои масъулият ва малакаи баланди касбӣ, соҳиби донишу таҷриба ва ҷаҳонбинии муосир, фидокор ва содиқ ба Ватану миллат, хушро зирак, муборизи роҳи ҳақиқату адолат вазифаи муҳимтарини Ҳукумат ва роҳбарияти мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, сохторҳои низомии кишвар ва умуман Қувваҳои Мусаллаҳ мебошад.

Бояд сатҳу сифати таълим ва корҳои тарбиявӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбии вазоратҳои корҳои дохилӣ, мудофиа, Кумитаи давлатии амнияти миллий ва дигар сохтору мақомоти низомӣ, инчунин тайёрии касбии кормандони мақомоти мазкур бояд бо дарназардошти талаботи замони муосир ва вазъии ҷаҳони имрӯза баланд бардошта шавад.

Бовар дорам, ки мо якҷо бо халқи шарифу сарбаландамон имсол ва солҳои минбаъда низ ба хотири рушди босуботи иқтисодиву иҷтимоии давлатамон, таҳкими ваҳдати миллий ва фароҳам овардани шароити мусоид барои зиндагии шоистаи халқамон ҷаҳду талоши бештар намуда, Тоҷикистони азизамонро дар арсаи олам ба таври сазовор муаррифӣ мекунем.

Мо бояд Ватани худро сидқан ва баробари ҷони ҳеш дӯст дорем, ватандӯсту меҳанпарастии воқеӣ бошем, шукронаи неъматҳои бузургтарин ва муқаддаси инсонӣ, яъне соҳибватанӣ ва озодиро ба ҷо орем, барои ҷимояи сарзамини аҷдодӣ ҳамеша омода бошем, ба хотири пешрафту ободии давлати соҳибистиқлоламон ва рӯзгори осудаву ороми ҳар як хонадони кишвари азизамон шабу рӯз заҳмат кашем.

БАРНОМАИ РУШДИ ФАКУЛТЕТИ ҲУҚУҚШИНОСИИ ДОНИШГОҲИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН БАРОИ СОЛҲОИ 2015-2020

ФАСЛИ I. МАЪЛУМОТИ УМУМИ ДАР БОРАИ ФАКУЛТЕТИ ҲУҚУҚШИНОСИИ ДОНИШГОҲИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН

Факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон маркази асосӣ ва пешбари таҳсилоти олии касбии ҳуқуқшиносӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб рафта, дар тайёр кардани мутахассисони соҳа ва тадқиқи омӯзиши паҳлуҳои гуногуни илмҳои ҳуқуқшиносӣ мақоми аввалиндараҷаро соҳиб мебошад. Факултети ҳуқуқшиносӣ дар татбиқи сиёсати давлатии тайёр кардани кадрҳо, иҷроиши барномаву стандартҳои давлатии ҳуқуқшиносӣ, ҳамчун сохтори таркибии ДМТ фаъолият намуда, таъмини устувор ва босифати кадрҳоро дар мақомоти ҳокимияти давлатӣ, идоракунии давлатӣ, мақомоти худидораи маҳаллӣ, мақомоти судӣ, мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, ҳадамоти ҳуқуқии корхонаву муассиса ва ташкилотҳо, банкҳо, ташкилотҳои молиявӣ ва қарзӣ, макотиби олии ҷумҳурӣ амалӣ месозад. Факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон аз замони таъсис то ба имрӯз дар самти омода намудани мутахассисони болаёқати соҳаи ҳуқуқ дар ҳамаи бахшҳои фаъолияти ҳуқуқшиносӣ мавқеи пешсафро доро мебошад. Дар замони истиқлол бо афзун гардидани шумораи муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ, ворид шудани Ҷумҳурии Тоҷикистон ба фазои байналмилалӣ таҳсилот, пайдо шудани рақобати хизматрасониҳои таҳсилотӣ, мақому мартабаи факултет коста нагардид, баръакс, тибқи арзишҳои миллии давлатдорӣ, замони истиқлол, меъёрҳои бозори байналмиллалӣ меҳнат рушду нумӯш намуд.

Имрӯз дар факултети ҳуқуқшиносии ДМТ 126 нафар устодон қору фаъолият менамоянд, ки аз онҳо 2 нафар академики АИ ҶТ, 11 нафар докторҳои илми ҳуқуқ, профессор, 55 нафар номзадони илми ҳуқуқ, дотсентон мебошанд. Пояи кадрӣ, илмӣ, зеҳнӣ ва моддӣ-техникии факултети ҳуқуқшиносии ДМТ имконият медиҳад, ки барои дар низомии таҳсилоти олии ҳуқуқӣ ворид намудани усулҳои нави таълим коркард ва ба роҳ монда шавад.

Бо назардошти инкишофи муносибатҳои ҷамъиятӣ ва ворид шудани Тоҷикистон ҳамчун узви комилҳуқуқи ҷомеаи ҷаҳонӣ ба фазои байналмилалӣ дар сохтори факултет якҷанд ихтисосҳои таҳассусӣ оид ба омода намудани ҳуқуқшиносони байналмилалӣ, ҳуқуқшиносони баҳши молия ва қарз, ҳуқуқшиносони низомии муассисаҳои иҷроӣ ҷазо, ҳуқуқшиносони соҳаи идораи давлатӣ, эксперт-криминалистҳо, ҳуқуқшиносон дар самти ҳифзи ҳуқуқи моликияти зеҳнӣ таъсис дода шуданд. Мувофиқи маълумотҳои расмӣ то 01.01.2015 дар факултети ҳуқуқшиносии ДМТ бо назардошти тамоми ихтисос ва шӯбаҳои амалкунанда дар маҷмӯъ 3190 нафар донишҷӯён таҳсил менамоянд. Аз ин шумора 2315 нафар дар шӯбаи рӯзона ва 875 нафар дар шӯбаи ғоибона таҳсил менамоянд.

(Давомаш дар саҳ.2)

(Аввалаш дар саҳ.1)

Аз шумораи 2315 нафари донишҷӯёни шӯъбаи рӯзона 1581 нафар дар ихтисоси 24010200 (ҳуқуқшиносӣ); 220 нафар дар ихтисоси - 24010100 (муносибатҳои байналхалқӣ (ҳуқуқ); 201 нафар дар ихтисоси - 26010200 (идораи давлатӣ ва ҳуқуқ); 161 нафар дар ихтисоси - 93010100 (фаъолияти ҳифзи ҳуқуқ); 77 нафар дар ихтисоси - 240030201 (танзими ҳуқуқи молия ва қарз); 55 нафар дар ихтисоси - 93010200 (экспертизаи судӣ), 20 нафар дар ихтисоси - 24010218 (ҳифзи ҳуқуқи моликияти зеҳнӣ) таҳсил менамоянд. Аз шумораи 875 нафар донишҷӯёни шӯъбаи ғоибона 317 нафар дар ихтисоси 24010200- (ҳуқуқшиносӣ); 78 нафар дар ихтисоси - 26010200 (идораи давлатӣ ва ҳуқуқ); 27 нафар дар ихтисоси - 93010100 (фаъолияти ҳифзи ҳуқуқ); 18 нафар дар ихтисоси - 240030201 (танзими ҳуқуқи молия ва қарз); 435 нафар дар ихтисоси 24010233 (ҳуқуқшиносӣ) таҳсилоти 2-юми олий ба таҳсил фаро гирифта шудаанд.

Дар сохтори факултет 10 кафедраи таҳассусӣ ва 1 кафедраи забонҳои хориҷӣ амал мекунанд, ки масъулияти асосии пешбурди фаъолияти таълимӣ, илмӣ ва тарбиявиро ба зимма доранд. Кафедраи таҳассусӣ инҳоянд:

- кафедраи назария ва таърихи давлат ва ҳуқуқ;
- кафедраи ҳуқуқи конституционӣ;
- кафедраи ҳуқуқи граждани;
- кафедраи ҳуқуқи судӣ ва назорати прокурорӣ;
- кафедраи ҳуқуқи қиноятӣ;
- кафедраи ҳуқуқи соҳибкорӣ ва тижорат;
- кафедраи ҳуқуқи байналхалқӣ;
- кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавӣ;
- кафедраи ҳуқуқи нақлиёт ва ҳуқуқи истифодаи сарватҳои табиӣ;
- кафедраи криминалистика ва фаъолияти экспертизаи судӣ.

Айни замон таълим дар факултет аз рӯйи ду низом: низомии таҳсилоти анъанавӣ ва низомии таҳсилоти кредитӣ ба роҳ монда шудааст. Шурӯъ аз соли таҳсилоти 2014-2015 дар тамоми ихтисосҳои амалкунандаи факултет бо назардошти шӯъбаҳои рӯзона ва ғоибона таҳсил аз рӯйи низомии таҳсилоти кредитӣ пурра ба роҳ монда шуд.

Бо назардошти саҳми муҳим доштани факултети ҳуқуқшиносӣ дар инкишофи пешрави соҳаҳои афзалиятноки хоҷагии халқи кишвар ва эъмомии давлати демокративу ҳуқуқбунёд ҳамано зарурияти таҳия, коркард ва қабули асосҳои бунёдии рушду инкишофи факултети ҳуқуқшиносии ДМТ ҷой дорад.

Факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дорои маҷаллаи илмӣ "Ҳаёти ҳуқуқӣ", ҳафтаномаи "Минбари ҳуқуқшинос" буда, ҳамзамон дар шабакаи умумичаҳони Интернет тавассути сомонаи худ аз ҳаёти таълимӣ, илмӣ, тарбиявӣ ва фарҳангии факултет иттилоъ манзур месозад.

II. ҲАДАФ, МАҚСАД ВА ВАЗИ-ФАҲОИ ТАҲИЯИ БАРНОМА

Асосҳои бунёдии рушду инкишофи факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон аз Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки соли 1994 бо роҳи раъйпурсии умумихалқӣ қабул шудааст, сарчашма мегирад, зеро дар қонуни асосии кишвар муҳимтарин қоидаҳои асосӣ ва падидаҳои аз қабили бунёди давлати иҷтимоӣ ва ҳуқуқбунёд, арзиши олий эътироф шудани инсон ва ҳуқуқу озодиҳои ӯ, дурномаи инкишофи низомии иҷтимоӣ-иқтисодӣ, сиёсӣ ва ҳуқуқи давлат, институтҳои алоҳидаи ҳокимияти давлатӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ мустақам шудаанд.

Барномаи рушди факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷи-

кистон дар асоси Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, санадҳои байналмилалӣ эътирофнамудаи Тоҷикистон, қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи маориф" (22.07.2013, №1004), "Дар бораи илм ва сиёсати давлатӣ оид ба илму техника" (21.05.1998, №597), "Дар бораи таҳсилоти олии касбӣ ва таҳсилоти касбии баъд аз муассисаи олии таълимӣ" (19.05.2009, №531), "Дар бораи тайёр намудани мутахассисон боназардошти талаботи бозори меҳнат" (01.08.2012, №895), "Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд" (2011) санадҳои байналмилалӣ эътирофнамудаи Тоҷикистон инчунин Консепсияи миллии тарбия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (Қарори Ҳукумати ҶТ аз 03.02.2006, №94, Стратегия дар соҳаи илм ва технология барои солҳои 2011-2015, Барномаи омода намудани кадрҳои илмӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, Самтҳои афзалиятноки рушди илм, техника ва технология дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2015-2020, Оинномаи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, Низомномаи тайёр кардани кадрҳои илмӣ

БАРНОМАИ РУШДИ ФАКУЛТЕТИ ҲУҚУҚШИНОСИИ ДОНИШГОҲИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН БАРОИ СОЛҲОИ 2015-2020

ва илмию педагогӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, Низомномаи қабули санҷишу имтиҳонҳо дар Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дигар санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқи танзимкунандаи соҳаи маориф ва таҳсилоти олии касбӣ таҳия карда шудааст.

Ба даст овардани соҳибхитиёрии давлатӣ ва қабули Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар маҷмӯъ, ки боиси дар Тоҷикистон пайдо шудани низомии нави ҳуқуқи пасошӯравӣ, тағйирёбии соҳаҳои ҳуқуқи анъанавӣ, пайдо шудани соҳа ва институтҳои нави ҳуқуқ, ташаккули низомии қонунгузорию муосир, ки ба ислоҳоти асосҳои ҳуқуқи ҳаёти давлатӣ-ҳуқуқӣ ва ҷамъиятӣ асос ёфтаанд, заминаҳои бозтаълимӣ ҳуқуқию ташкилро рӯйи кор овард. Ҳамзамон омилҳои маъруз боиси ба вуҷуд омадани самтҳои нави илмӣ-тадқиқотӣ ва фанҳои нави таълимӣ гардиданд.

Дар шароити муосир бо назардошти таъсири амиқи омилҳои ҷаҳонишавӣ дар соҳаи илм ва фарҳанг, тафовути фарҳангӣ-тамаддунии олами шарқу ғарб, проблемаҳои мувофиқнонии андеша, назария ва арзишҳои ғарбгароёна ба муҳити миллии фарҳангӣ, зарурияти анҷом додани корҳои арзишманд ва бунёдии илмӣ-тадқиқотиро рӯйи кор меорад.

Дар ҳоли ҳозир талабот дар самти омода намудани кадрҳои баландхитисоси соҳаи ҳуқуқ ва рақобатпазирӣ бозори меҳнат, дорои донишҳои баланди назариявӣ, малакаи касбӣ, сатҳи баланди шуури ҳуқуқӣ ва дар руҳияи ғояҳои адолат, нақуқорӣ, ростӣ тарбияёфта беш аз пеш эҳсос мегардад.

Ҳамаи омилҳо нисбат ба касби ҳуқуқшинос талаботҳои навро пешниҳод менамоянд. Аз сатҳ ва сифати таҳсилоти ҳуқуқӣ аз бисёр ҷиҳат омода намудани ҳуқуқшиносони лаёқатманд, ки фаъолияти онҳо ба тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷомеа нигаронида мешаванд, вобастагӣ дорад. Дар шароити эъмомии давлати ҳуқуқбунёд талабот оид ба ҳуқуқшиносоне, ки дар соҳаи ҳуқуқҷодкунӣ, қонунаҷодкунӣ, мақомоти судӣ ва мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, мақомоти идоракунии сатҳи гуногун, фаъолияти адвокатӣ ва нотариалӣ, мушовири ҳуқуқи корхонаву муассиса ва ташкилотҳо ва ҳуқуқшиносоне, ки фаъолияти илмӣ-омӯзгориро анҷом медиҳанд, меафзояд.

Ҳуқуқшиносон ҳамчун қишри муҳими ҷомеа, ки дар худ ғоя, андеша ва арзишҳои ҳуқуқиро таҷассум менамоянд, дар маҷмӯъ бояд ба баланд бардоштани донишҳои ҳуқуқӣ, шуури ҳуқуқӣ ва фарҳанги ҳуқуқи аҳолии мусоидат намоянд. Дар маҷмӯъ ҳалли мусбӣ ва муваффақонаи масъалаҳои зикршуда дар самти эъмомии давлати ҳуқуқбунёд ва ҷомеаи шаҳрвандӣ заминаҳои бозтаълимӣ мегузоранд.

Дар шароити кунунии рушди давлатдорӣ бо назардошти омилҳои гуногун зарурияти омода намудани ҳуқуқшиносони насли муосир, ки ҳаматарафа аз донишҳои ҳуқуқӣ бархурдор буда, дар руҳияи ватандӯстӣ, ҳештаншиносӣ, арҷгузорӣ ба муқаддасоти миллии, посдоштани арзишу суннатҳои миллии, ҳифзи манфиатҳои давлат, гиромидошти тамомияти арзӣ ва яқпорчагии Тоҷикистон тарбия ёфтаанд, ба миён меояд.

Ҳуқуқшиносони насли муосир бояд нафароне бошанд, ки ҷиҳати таъмини адолат, таҳмили қонуният, тартиботи ҳуқуқӣ ва таъмини амният дар кишвар қидду ҷаҳд дошта бошанд.

би ҳамида равона созед".

Аз ин рӯ, факултети ҳуқуқшиносии ДМТ бо назардошти омилҳои дар боло зикршуда таҳия ва қабули Барномаи рушди факултетро зарур шуморида, ҷиҳати ба миён овардани таҳаввулотҳои қиддӣ дар ҳаёти таълимӣ, илмӣ-тадқиқотӣ ва тарбиявӣ барои солҳои 2015-2020 ба мақсад мувофиқ меҳисобад.

Ин иқдом дар маҷмӯъ барои баланд бардоштани сатҳ ва сифати таълим, масъулияти омӯзгорон дар таълим ва тарбияи донишҷӯён, боло бурдани саводнокии донишҷӯён, тарбияи онҳо дар руҳияи меҳанпарастӣ, дарк ва ҳифзи манфиатҳои миллии нигаронида шудааст.

Барномаи рушди факултети ҳуқуқшиносӣ ҳуҷҷати барномавии илман асоснок ба ҳисоб меравад, ки дар худ нақшаи дурнамо, мақсад, самтҳои афзалиятноки инкишофи илми ҳуқуқшиносӣ, омилҳои баланд бардоштани сатҳу сифати таълим, қорӣ намудани усулҳои фаъл ва инноватсионӣ, техноло-

ЛОИҲА

гиия иттилоотию иртиботии муосир дар раванди таълим ва тарбияро фаро мегирад.

Ҳадафҳои асосии барнома инҳоянд:

- андешидани тадбирҳои муассир ва амалисозии чорабиниҳои мақсаднок ҷиҳати нигоҳ доштани нуфузу эътибори факултети ҳуқуқшиносӣ дар самти омода намудани кадрҳои баландхитисос ва маркази оморасозии кадрҳои илмӣ, маркази хизматрасониҳои илмӣ ва таълимӣ;
- андешидани тадбирҳои мушаххас баҳри таъмини бозори дохилии меҳнат бо кадрҳои болаёқат, донишманд ва рақобатпазир;

- таъмини иштироки фаълони устодони факултет дар самти таҳия ва муҳокимаи муҳимтарин барномаҳо, консепсияҳо, стратегияҳои давлатӣ, лоиҳаҳои қонуно кодексо ва дигар санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ;

- мусоидат намудан ба тақвияти ҳамкориҳои мутақобилан судманди қорӣ бо мақомоти ҳокимияти давлатӣ, аз ҷумла бо мақомоти идоракунии давлатӣ, мақомоти судӣ, мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, сохторҳои давлатии ҳуқуқмуҳофизавӣ ва дигар ниҳоду сохторҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ;

- боло бурдани нақши кафедраҳои амалкунандаи факултет дар самти истифодаи усулҳои нави фаъл ва инноватсионӣ дар раванди таълим, боло бурдани сатҳу сифати донишдӯзии донишҷӯён;

- анҷом додани корҳои арзишманди илмӣ дар иртибот ба самтҳои афзалиятноки қорҳои илмӣ-тадқиқотӣ;

- истифодаи самараноки натиҷаҳои қорҳои илмӣ-тадқиқотӣ дар раванди таълим ва истеҳсолот;

- мусоидат ба масъалаи ба роҳ мондани бозомӯзӣ ва такмили таҳассуси устодони факултет дар марказҳои бонуфузи илмӣ-таълимии ватанӣ ва хориҷӣ;

- тарбияи донишҷӯён дар руҳияи худшиносии миллии, ифтихори ватандорӣ, қадр намудани шаъну шарафи шаҳрвандӣ;

- ба роҳ мондани тадқиқотҳои самараноки илмӣ дар самти ҳифз ва посдоштани арзишҳои миллии, ахлоқӣ, фарҳангӣ, илмӣ ва анъанаҳои кишвар;

- вусъат додани қорҳои тарбиявӣ;

- қонеъ гардонидани талаботи шахс ба инкишофи зеҳнӣ, фарҳангӣ ва

арзишҳои маънавий бо роҳи дарёфти таҳсилоти олиӣ касбӣ ва ё таҳсилоти касбӣ баъд аз муассисаи олиӣ таълимӣ;

- таъмини шароити мусоид барои таҷрибаомӯзии истеҳсолӣ ва омӯзгории донишҷӯёну магистрҳо;

- баланд бардоштани сатҳи гузаштани дарсҳои лексионӣ ва амалӣ;

- фаёлгардонии шахси устодони ҷавон дар ҷараёни таълим, корҳои илмӣ-тадқиқотӣ ва тарбиявӣ;

- фароҳам овардани шароити мусоид барои дарёфти грантҳо, бурсияҳо ва дигар сарчашмаҳои иловагии молиявӣ ҷиҳати омода кардани кадрҳои илмию омӯзгорӣ, муҷаҳҳаз гардонидани раванди таълим бо технологияи иттилоотию иртиботӣ;

- таъмини ҳуқуқ ва манфиатҳои иҷтимоии устодон, донишҷӯён, магистрҳо, аспирантон ва докторантҳо;

Мақсади асосии таҳия ва қабули Барномаҳо таъмин намудани таҳсилоти ҳуқуқии замонавии мувофиқ ба стандартҳои байналмилалӣ ва талаботҳои рушди Тоҷикистон - ҳамчун қисми ҷудонопазири ҷомеаи ҷаҳонӣ ва узви комиҷлуқи муносибатҳои байналмилалӣ, ташкил менамояд. Ҳамзамон таъсис намудани низоми устувори рушди инноватсионии факултети ҳуқуқшиносӣ баҳри амалӣ намудани имконияти илмӣ-таълимии факултет дар самти таъмини мутахассисон ва кадрҳои илмӣ дар Тоҷикистон дар назар дошта мешавад.

Баҳри амалӣ гардидани ин мақсадҳо иҷро намудани вазифаҳои зерин ногузир аст:

- нигоҳ доштани нуфуз ва мавқеи факултет ба ҳайси маркази асосӣ ва пешсафи омодаسازی кадрҳои баландсифати соҳаи ҳуқуқ дар Тоҷикистон;

- ба вучуд овардани низоми самарабахши кор дар баҳши таълим ва тарбияи донишҷӯён;

- таҳқиқ бахшидани нерӯи ақлонии факултет дар коркарди масоилҳои афзалиятнок ва муҳими илмӣ, ки аз тарафи Шӯрои олимони ва Раёсати донишгоҳ муайян карда мешавад;

- татбиқ намудани натиҷаҳои тадқиқотҳои илмӣ анҷомдода дар ҷараёни таълим;

- кор карда баромадани механизми истифодаи таклифу пешниҳодҳои илми ҳуқуқшиносӣ дар самти рушди ҳаёти иҷтимоӣ, иқтисодӣ, маданӣ ва ҳуқуқии кишвар;

- тақвият бахшидан ба ҳамкориҳои байналмилалӣ;

- кор карда баромадани низоми шаффоф ва натиҷабардор ба ҳаҷми меҳнати ҳайати устодону кормандони факултет бо мақсади беҳтар намудани музди маош ва таъмини кафолатҳои иҷтимоии онҳо;

- тақвият бахшидан ба базаи моддӣ-техникӣ, таълимӣ-методӣ ва илмӣ-тадқиқотӣ бо мақсади таъмини ҳалли вазифаҳои афзалиятноки факултет, мувофиқ намудани он бо талаботҳои замони муосир;

- ба вучуд овардани фазои мусоид ва солими корӣ миёни коллективи устодону кормандони факултет;

- ба вучуд овардани фазои эътимоду боварӣ, ҳурмату эҳтироми ҳамдигарӣ, таҳқиқ бахшидан ба ғояҳои некроҳӣ ва нақӯкорӣ, масъулияти дастгирии ҳамдигар.

III. БАХШИ ТАЪЛИМ

Баҳши таълим қисмати муҳим ва афзалиятноки Барномаи рушди факултети ҳуқуқшиносӣ ба ҳисоб рафта, бо назардошти самтҳои асосии рушди муассисаҳои таҳсилоти олиӣ кишвар, аз ҷумла тадқиқ намудани самтҳои афзалиятноки илм дар шароити муосир, ҳамбастагии илм ва амалия, моҳияти илмӣ доштани раванди таълим, ворид намудани шаклҳо, усулҳо ва технологияи муосир дар раванди таълим, баланд бардоштани масъулияти устодон дар раванди таълим ва дараҷаи донишандӯзии донишҷӯён, алоқамандии таълим ва тарбия, беҳтар намудани шароити иҷтимоии устодону донишҷӯён, рушди истеҳсолот ва қобилияти донишҷӯ, баланд бардоштани нуфузи Донишгоҳи миллии Тоҷикистон мутобиқ ба талаботҳои муқарраршуда, таҳия шудааст.

Дар ҷаҳорҷӯбаи самти ишорашуда мақсади Барномаи рушди факултети ҳуқуқшиносиро боло бурдани сатҳи донишандӯзӣ ва таълим, ислоҳот ва тақвият додани ҷараёни таълимӣ тадрис, омода намудани ҳуқуқшиносони сатҳи баланди касбидошта ва рақобатпазири бозори меҳнат, ки аз донишҳои мукамали ҳуқуқӣ бархурдоранд, ташкил медиҳад.

Баҳри ноил шудан ба ҳадафҳои муайянгардида, омӯзгорони факултетро ҳамчун субъектони асосии амалисозандаи Барномаи мазкур лозим аст, ки дар самти баланд бардоштани сифати таълим ва тадрис як қатор корҳои анҷом диҳанд, зеро, то замоне ки устод мақсад ва натиҷаи фаъолияти худро маҳз дар самти боло бурдани дониш ва маънавияти ҳуқуқии донишҷӯ дарк насозад ва ба он ҷидду қаҳд накунад, натиҷабарши фаъолияти омӯзгорӣ ӯ назаррас намегардад. Донишҷӯён бояд эҳсос намоянд, ки устодони онҳо дар воқеъ аз муноият ва хоҳиши босавод кардани онҳоро доранд. Аз ин рӯ, ҳаёти устодону кормандони факултетро лозим меояд, ки баҳри анҷом додани корҳои зерин сафарбар шаванд:

1. Дар самти таъмини сатҳи баланди сифати таълим, устувор намудани мавқеи факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дар бозори хизматрасонии таълимӣ ва илмӣ Тоҷикистон ва байналмилалӣ, иҷро намудани вазифаҳои зерин талаб карда мешавад:

- то оғози соли таҳсил (нимсолаи соли таҳсил) омода намудани матни лексияҳо, саволномаҳои фанӣ, саволномаҳои тестӣ, слайдҳо, нақшаҳо ва дастрас намудани нусхаи электронӣ ва ё чопии он ба донишҷӯён;

- баҳри таъмин намудани раванди таълим таҳия ва кор карда баромадани корҳои илмӣ, таълимӣ ва методӣ босифат ва хусусияти инноватсионидошта;

- ворид намудани усулҳои фаёл ва технологияи муосир дар раванди таълим;

- таъмини иттилоотии раванди таълим;

- омода кардани китобҳои дарсӣ, воситаҳои таълимӣ оид ба тамоми фанҳои дар нақшаи таълимии ихтисосҳои амалкунандаи факултет пешбинӣшуда;

- истифодаи босамари унсурҳои милли ва байналмилалӣ дар раванди таълим;

- андешидани тадбирҳо дар самти риояи қатъии интизоми меҳнат дар раванди таълим аз ҷониби омӯзгорон;

- андешидани тадбирҳо ҷиҳати комилан аз байн бурдани дарсшиканӣ;

- пешгирӣ ва роҳ надодан ба ҳамагуна омилҳои худсарона даст доштан ба ивази беасос ва бемавриди дарсҳо;

2) Ташкил, муҷаҳҳаз сохтан ва мақсаднок истифода намудани синфхонаҳои нав дар раванди таълим

- Муҷаҳҳаз сохтан ва мақсаднок истифода намудани толори таълимӣ маҷлиси судӣ, синфхонаи лингафонӣ ва дигар синфхонаҳои таълимии ихтисосӣ;

- Муҷаҳҳаз сохтани синфхонаҳои таълимӣ ба воситаҳои техникаи муосир (компютер, микрофон, видеопроектор, тахтаҳои электронӣ ва ғайра);

- Ташкил намудани лабораторияи криминалистӣ ва ҷиҳозонидани он бо техникаҳои муосир криминалистӣ;

- Ташкил намудани лабораторияи баллистикӣ ва ҷиҳозонидани он бо техникаҳои муосир криминалистӣ;

- Ташкил намудани лабораторияи дактилоскопӣ (пайи ангушт) ва ҷиҳозонидани он бо техникаҳои муосир криминалистӣ;

миналистӣ;

- Ташкил намудани лабораторияи хатшиносӣ ва тадқиқи криминалистики ҳуҷҷатҳо ва ҷиҳозонидани он бо техникаҳои муосир криминалистӣ;

- Таъсис додани полигони (майдони) дарсӣ барои гузаронидани дарсҳои амалӣ-криминалистӣ ва мувофиқи ҷиноятӣ;

- Ташкил намудани китобхонаи электронӣ;

3) Ворид намудани технологияи нави таълимӣ ҷавобгӯ ба талаботи стандарти байналмилалӣ сифати таълим.

- Тақвият бахшидан ба низоми омода намудани мутахассисони сатҳи байналмилалӣ дар асоси барномаҳои фардӣ таълимӣ ва фарогирии доираи васеи донишҷӯён;

- Бо истифода аз усулҳои фаёли омӯзиш баланд намудани ҳиссаи азхудкунии фанҳои таълимӣ аз ҷониби донишҷӯён;

- Тақвият бахшидан ба истифодаи воситаҳои иттилоотию иртиботӣ дар раванди дарсҳои лексионӣ ва амалӣ;

- Таҳия ва ҷоп намудани воситаҳои нави таълимӣ методӣ барои амалӣ намудани барномаҳои таълимӣ.

- Бознигарӣ ва аз нав таҳия намудани барномаҳои таълимӣ ва силлабусҳо бо назардошти самтҳои афзалиятноки мавзӯҳои илмӣ ва тадқиқотӣ.

- Андешидани тадбирҳои муассир ҷиҳати тадриҷан пайвастании низоми таҳсилоти илми ҳуқуқшиносӣ ба низоми таҳсилоти болонӣ.

Баҳри мукамал гардонидани ҷараёни таълим дар доираи модели таълимӣ бевосила вобаста ба самти афзалиятноки рушди фаъолияти илмию тадқиқотӣ ва инноватсионии факултети ҳуқуқшиносӣ ба сомон расонидани ҷунин корҳо мувофиқи мақсад мебошад:

1. Таъсис намудани самтҳои нави омодаسازی кадрҳо ва тайёр намудани барномаҳои таълимӣ, ки ба талабот ва самти рушди афзалиятноки Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ва Ҷумҳурии Тоҷикистон равона гардидаанд;

2. Таъсис намудани самтҳои нави тайёр намудани магистрҳо дар назди кафедраҳои тахассусӣ;

3. Ташкили бозомӯзии мутахассисон дар соҳаҳои нав вобаста ба талаботи замон;

4. Бо назардошти инкишофи муносибатҳои ҷамъиятӣ ва зарурияти омода намудани кадрҳои ҳуқуқшинос дар соҳаҳои алоҳидаи фаъолияти ҳуқуқӣ таъсиси ихтисосҳои нави таълимӣ;

5. Таъсиси Маркази таълимии адвокатҳо, Маркази омӯзиш ва пешниҳод ба лоиҳаҳои санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқӣ (пеш аз ҳама лоиҳаи қонунҳо, кодексҳо), Маркази омӯзиши ҳуқуқи инсон, Маркази таълимӣ соҳибкорон ва дигар марказҳо дар назди факултети ҳуқуқшиносии ДМТ;

6. Роҳандозӣ намудан ва амалӣ сохтани барномаҳои таълимӣ дар ҳамкорӣ бо иттиҳодияҳои касбӣ ва корфармоён;

7. Мусоидат ба фаъолияти Клиникаи ҳуқуқӣ ҳамчун шакли таълим ва усули омода намудани кадрҳои баландсифатисос.

8. Мусоидат намудан ба боло бурдани фарҳанги ҳуқуқии аҳолии Тоҷикистон тавассути ҷалб намудани хатмкардагони донишгоҳҳои дигар ва кормандони ташкилоту муассисаҳо барои фаро гирифтани ба таҳсилоти олиӣ ҳуқуқӣ.

9. Дар иртибот ба талаботҳои тағйирёбандаи бозори меҳнат, инчунин бо мақсади таъмини рақобатпазири факултет дар сатҳи дохилӣ ва байналмилалӣ андешидани ҷораҳои мақсаднок баҳри густириши маҳорати созгорӣ донишҷӯён ва устодон.

Дар раванди боло бурдани сифати таълим ва сатҳи донишандӯзии донишҷӯён истифода намудани усулҳои нави таълим мувофиқи мақсад мебошад. Ин усулҳо барои омода намудани ҳуқуқши-

носон дар иртибот ба талабот ва дарҳости ҷомеаи имрӯза кӯмак менамоянд. Мақсад аз истифодаи навгониҳо ин модернизатсияи раванди таълим ҷиҳати омода намудани ҳуқуқшиносони дорони донишҳои сатҳи баланди назариявӣ ва илмӣ, рақобатпазири онҳо дар бозори меҳнат, муоширати баланди касбӣ, маҳсул меёбад.

Усулҳои нави таълим бо назардошти ҷараён ва тамоюли рушди раванди таълим, аз қабилӣ пайваस्ता таҷдиди назар намудани маводҳои таълимӣ, мазмун ва мундариҷаи фанҳои тадрисшаванда, ворид намудани фанҳои нави таълимӣ, тавъам намудани таълим ва тарбия, алоқаи ногустастани таълим ва шахсият, дар як замон ба роҳ мондани таълим ва ташаккули шахсият, ташаккули донишҳои ҳуқуқӣ ва арзишҳои ахлоқӣ, ҳуқуқ ва ахлоқ ҳамчун танзимкунандагони рафтори одамон дар асоси мустақамкунии ҳуқуқии принципҳо ва талаботҳои ахлоқӣ, мустақилона арзи ҳастӣ намудани онҳо дар намуди кодексҳо қоидаҳо, принципҳои рафтори ахлоқӣ, ворид карда мешавад.

Ворид намудани усулҳои замонавӣ таълим амалӣ намудани ҷунин чораҳои тақозо менамояд:

- Мунтазам ташкил ва гузаронидани дарсҳои кушод аз ҷониби устодони пешбар ва собиқадори факултет баҳри намоиш додан ва омӯзонидани устодони ҷавон бо услубҳои беҳтарини таълим ва тахассус;

- Ба роҳ мондани низоми роҳнамоӣ ва додани машварат аз ҷониби профессорон ва олимони барҷастаи факултет ба омӯзгорони ҷавон дар самти ба нақшагирии машғулиятҳои дарсӣ, истифодаи усулҳои таълим, интиҳоб ва татбиқи технологияҳои муосир;

- Мунтазам ташкил намудани ҷараёни иштироки мудирони кафедраҳо ва устодони собиқадор дар машғулиятҳои лексионӣ ва амалии омӯзгорони ҷавон, аз ҷумла ташкил намудани воридшавӣ ба дарсҳо дар доираи байни кафедраҳои ҳамҷавор;

- Даъват намудани олимони маъруфи донишгоҳҳо ва муассисаҳои илмӣ, кормандони амалия барои гузаронидани машғулияти лексионӣ ва амалӣ марбут ба масъалаҳои муҳими тахассусӣ, инчунин марбут ба масъалаҳои истифодаи усулҳои таълимӣ тадрис, равоншиносӣ, фарҳанг ва санъати сухан, ахлоқи касбӣ ва ғайра;

- Пайваस्ता тақвият додани усулҳои замонавӣ омӯзиши раванди таълим;

- Дар раванди таълим ворид намудани усулҳои интерактивӣ омӯзиш: тренингҳо, бозиҳо, усули Сукрот, формулаи МАНН (мавқеъ, асоснокунӣ, мисоловарӣ, натиҷа), ҳуҷуми ақлӣ, манбаи қарорҳо, кор бо гуруҳҳои хурд, ҳалли масъала, пурсиши муттақобила ва ғ.

- Истифодаи самараноки усулҳои маъмул ва интерактивӣ таълим;

- Модернизатсияи низоми омода намудани ҳуқуқшиносҳои касбӣ бо роҳи мақсаднок баргузор намудани машғулиятҳои назариявӣ ва амалӣ, истифодаи шакли усулҳои иловагӣ ва инфиродии боло бурдани сатҳи сифати таълим (дарсҳои факултативӣ, маҳфилҳои донишҷӯён ва ғ.);

- Таъсиси низоми кор бо донишҷӯёни соҳибистеъдод тавассути ташкил намудани ҷорабиниҳо, озмунҳо, гуруҳҳои омӯзиши фарохтари барномаҳои таълимӣ ва ҳавасманд намудани донишҷӯёни соҳибистеъдод барои кор аз рӯи тахассус пас аз хатми донишгоҳ, ҷалб намудани онҳо дар корҳои илмӣ;

- Вусъат бахшидан ба низоми омӯзиши забонҳои хориҷӣ, васеъ намудани амалияи истифодаи забони хориҷӣ аз ҷониби донишҷӯён, махсусан дар самти татбиқи меъёр ва принципҳои ҳуқуқӣ байналмилалӣ;

(Аввалаш дар саҳ.3)

- Бозомӯзӣ ва такмили ихтисоси ҳайати устодону кормандон дар самти усули истифодаи технологияи муосир ва воситаҳои муосири иттилоотӣ-иртиботии раванди таълим;

- Ташкил намудани семинарҳо, мизҳои мудаваар ва конференсияҳои марбут ба истифодаи усулҳои муосири таълим;

- Ба роҳ мондани мониторинги доимии сифати таълим тавассути низомии ягонаи рейтингӣ давомот, ташкил намудани амалияи гузаронидани имтиҳонҳои мустақил, назорати сифати таълим тавассути гузаронидани пурсишномаҳо (анкета);

- Ворид намудани воситаҳои иттилоотӣ-иртиботии таълим, чадвали дарсҳои электронӣ, низомии китобхонаи электронӣ, дар шабакаи Интернет ҷойгир намудани рисолаҳои дипломӣ, магистрӣ, номзадӣ ва докторӣ, нашрияҳои электронӣ ва ғ.

Муҳимтарин масъалаҳои пешбурди ҳаёти таълими факултет дар мақоми олиии машваратӣ-идоракунии факултет Шӯрои олимони мавриди баррасӣ қарор дода шуда, оид ба онҳо қарорҳои дахлдор қабул карда мешаванд, ки иҷроиши онҳо барои тамоми кафедраҳои тахассусӣ ва субъектони раванди таълим ҳатмӣ мебошад.

Шӯрои методи факултетро зарур аст, ки фаъолияти худро дар самти таъмини раванди таълим бо тавсияҳои судманди методи чораҳои дахлдор андешида, барномаҳои таълимӣ, барномаҳои корӣ, силлабусҳо, билетҳои имтиҳонӣ, саволномаҳои тестӣ, саволномаҳои санҷишӣ, матни лексияҳо бознигарӣ ва таҷдиди назар намуда, дар маҷмӯъ баҳри боло рафтани мазмуну мундариҷаи машғулиятҳои лексионӣ ва амалӣ чораҳои мушаххас андешида.

Садорати факултет фаъолияти кафедраҳои тахассусӣ ва дигар сохторҳои таркибии факултетро дар самти амалишавии вазифаҳо оид ба боло бурдани сатҳ ва сифати таълим ҳамроҳанг сохта, дар хусуси роҳандозӣ намудани тадбирҳои иловагӣ дар ин самт масъалагuzорӣ менамояд.

IV. БАҲШИ ИЛМ.

Яке аз самтҳои афзалиятноки рушди фаъолияти факултетро анҷом додани корҳои илмӣ-тадқиқотӣ ташкил менамояд.

Корҳои илмӣ-тадқиқотӣ дар кафедраҳои тахассусии факултет бо ба иноват гирифтани муҳимияти масъалаи тадқиқшаванда дар рушди давлатдорӣ миллий, рӯзмарра будани онҳо дар шароити эъморӣ давлати ҳуқуқбунёд анҷом дода мешаванд, ки дар нақшаи илмӣ-тадқиқотии ҳар як кафедра онҳо вобаста ба самт, масоил ва мавзӯ муайян ва тасдиқ карда мешаванд.

Ба ҳайси вазифаҳои асосии факултети ҳуқуқшиносӣ дар соҳаи илм баромад мекунад:

- Ошкоро будани фаъолияти факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дар соҳаи илм;

- Мутобиқ намудани фаъолияти илмии устодон ва донишҷӯён ба талаботи илмии замони муосир;

- Фароҳам овардани шароити мусоид баҳри анҷом додани корҳои илмӣ-тадқиқотӣ;

- Дар мувофиқа бо Раёсати Донишгоҳ андешидани тадбирҳои ҷиҳати дастгирии иловагии молиявии устодон барои эҷод намудани асарҳои илмӣ ва таълимӣ;

- Баланд бардоштани самаранокии донишҳои илмӣ;

- Густариши ҳамкориҳои байналмилалӣ дар соҳаи илм;

- Ташкил ва анҷом додани тадқиқоти илмии бунёдӣ (фундаменталӣ);

- Боло бурдани дараҷаи камолоти илмӣ-омӯзгорӣ ҳайати устодони факултет, таъмин намудани омӯзиши онҳо

дар самти усулҳои муосири таълим.

Ба сифати самтҳои афзалиятноки рушди илм дар факултети ҳуқуқшиносӣ баромад мекунад:

1. Боло бурдани сатҳи касбии ҳайати устодони факултет.

Ҷамчун шаклҳои бартаридошта дар боло бурдани сатҳи касбӣ баромад мекунад:

- Бозомӯзӣ ва такмили таҷрибаомӯзии назариявӣ ва амалии устодони факултет дар муассисаҳои илмӣ-таълимии бонуфузи ватанӣ ва хориҷӣ;

- Омӯзиши амалияи ташкилоту муассисаҳо, мақомоти судӣ, мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва идоракунии давлатӣ, мақомоти маҳаллӣ, муассисаҳои молиявӣ, корхонаҳо ва ғ.;

- Андешидани чораҳо оид ба такмили минбаъдаи китобхонаи илмӣ факултет ва таъмин намудани он бо адабиётҳои навини илмии олимони ватанӣ ва хориҷӣ, нашрияҳои расмӣ мақомоти қонунгузори кишвар, рӯзномаҳо ва дигар маҷаллаҳои бонуфузи илмӣ-назариявӣ соҳавӣ;

2. Боло бурдани нерӯи илмии кафедраҳои тахассусии факултети ҳуқуқшиносии ДМТ.

- Андешидани чораҳо баҳри саривақт омода ва дифоъ намудани рисолаҳои барои дарёфти унвони илмӣ доктор ва номзоди илмӣ ҳуқуқшиносӣ. Ба мақсад мувофиқ аст, ки таваҷҷуҳ ба омода намудани кадрҳои дараҷаи илмидошта дар риштаҳои, ки дар Тоҷикистон нодиранд, нигаронида шавад;

- Таҳия ва қабули нақшаи корҳои илмӣ-тадқиқотии кафедраҳои факултет барои солҳои 2016-2020 бо назардошти дастовардҳои навини илми муосир ва талаботи рӯзафузи ҷомеа;

- Ташаққули мактабҳои илмии кафедраҳои тахассусии факултет. Дар ин самт тақвият бахшидан ба фаъолияти устодони факултет дар самти ширкат ва маъруза намудан дар конферонсҳои илмӣ-амалӣ ва илмӣ-назариявӣ сатҳи ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ дошта. Дар сурати ширкат намудан дар чорабиниҳои илмӣ дар хориҷи кишвар устодони факултетро лозим аст, то мувофиқ будани мавзӯи чорабиниҳо бо мавзӯи тадқиқоти илмӣ худ ва ё самти илмӣ рағбатдошта ба иноват гиранд;

- Дар доираи самтҳои афзалиятноки корҳои илмӣ-тадқиқотӣ ба нақша гирифтани ва баргузор намудани Форуми байналмиллалии ҳуқуқшиносон, конферонсҳои илмӣ-амалии ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ, мизҳои мудаваар, семинарҳо, интернет-конферонсҳо, конферонсҳои фосилавӣ бо дигар муассисаҳои илмӣ ва таълимии ватанӣ ва хориҷӣ;

- Самти дигари муҳими фаъолияти илмӣ факултетро иштирок намудани устодон дар кори Шӯроҳои диссертсионӣ ва баромад намудан ба ҳайси муқарризи расмӣ рисолаҳои ташкил медиҳад. Рисолаҳои илмӣ ва авторефератҳои ба устодон-муқарризон пешниҳодшаванда, ҷамчунин тақризоҳо ба онҳо бояд дар ҷаласаҳои кафедраҳои марбута, ҷаласаҳои муштараки кафедраҳои ҳамҷавор мавриди муҳокима қарор дода шаванд.

- Тақвият бахшидан ба кори семинари илмӣ-назариявӣ муҳаққиқони ҷавони факултет;

- Афзун гардонидани самаранокии корҳои илмӣ-тадқиқотии устодону кормандони факултет аз нигоҳи мазмун, сифат ва шумора. Натиҷаҳои тадқиқотҳои илмӣ анҷомдодаи устодони факултет бояд дар таҳия ва нашри монографияҳо, тафсириҳои илмӣ-оммавии қонунҳо, кодексҳо ва дигар санадҳои меъёрий-ҳуқуқӣ, фишурдаҳо, доктринаҳо, мақолаҳои илмӣ, омода ва пешниҳоди хулоса ба матни лоиҳаи қонунҳо, барномаҳои давлатӣ, консепсияҳо, қарорҳои Пленуми Суди Олии ҚТ, Суди Олии Иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон

ифода ёбанд. Таваҷҷуҳи хоса ба нашр намудани мақолаҳои илмӣ дар нашрияҳои, ки шомили руҳияи Комиссияи Олии Аттестатсионии ФР мебошанд ва ба низомии ИРИИ (индекси руссиягии иқтибосҳои илмӣ) дохил карда шудаанд, дода шавад. Нашри маҷаллаи факултети ҳуқуқшиносӣ "Ҳаёти ҳуқуқӣ" бо ҷалби муаллифони ватаниву хориҷӣ қоннок карда шуда, барои ба қайд гирифта шудани маҷаллаи "Ҳаёти ҳуқуқӣ" ба сифати маҷаллаи таҷассумкунандаи натиҷаҳои тадқиқотҳои илмӣ аз ҷониби Комиссияи Олии Аттестатсионии ФР тадбирҳои андешида шавад.

- Омода намудани кадрҳои илмӣ - омӯзгорӣ касбӣ дар низомии таҳсилоти касбии баъд аз муассисаи олиии таълимӣ. Дар ин самт бартарӣ ба тавсеа бахшидан ба самти омода намудани аспирантон ва докторантҳо дода шавад. Баҳри омода намудани кадрҳои балан-дихтисос дар доираи аспирантура ва докторантура бояд самтҳои илмӣ кафедраҳои факултет таҷдиди назар карда шуда, мавзӯҳои рӯзмарра, замонавӣ ва фарогири дурнамои илмидошта муайян карда шавад;

- Вусъат бахшидан ба анҷом додани тадқиқотҳои илмӣ-амалӣ дар доираи бурсияҳо, созишномаҳои ҳамкорӣ ва дигар манбаъҳои ғайрибуҷавӣ. Дар робита ба ин масъала зарур аст, ки мавзӯҳои афзалиятноки тадқиқотӣ, соҳаҳои истифода (таъбиқ) шудани натиҷаи онҳо муайян карда шуда, дар ин робита бо мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва идоракунӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, ташкилотҳои тичоратӣ, институтҳои молиявӣ, ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва байналмилалӣ ҳамкориҳои судманд роҳандозӣ карда шавад.

- Бо назардошти имконоти мавҷуда таъсис додани Шӯроҳои диссертсионӣ анъанавӣ ва аз рӯи низомии PHD.

- Истифодаи мақсадноки докторантура дар самти тайёр кардани кадрҳои баландихтисоси илмӣ. Докторантҳоро зарур аст, ки дар мавзӯҳои афзалиятнок ва арзишманде, ки барои рушди инкишофи низомии ҳуқуқии Тоҷикистони муосир созгоранд, тадқиқотҳои илмӣ анҷом диҳанд.

- Тайёр намудани кадрҳои илмӣ тавассути аспирантура қоннок карда шуда, ҷалби аспирантон ба шӯбаҳои рӯзона ва ғоибона бо назардошти риояи Низомномаи тайёр кардани кадрҳои илмӣ-омӯзгорӣ дар Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба роҳ монда шавад. Ба мақсад мувофиқ аст, ки аспирантон аз ҷисоби хатмкунандагони фаъоли факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, ки бо баҳои хубо аъло таҳсил намудаанд, забони давлатӣ ва хориҷро хуб медонанд, ҳисси баланди ватандустиву масъулиятшиносӣ доранд, ҷалб карда шаванд. Аспирантонро зарур аст, ки дар мавзӯҳои афзалиятнок ва арзишманде, ки барои рушди инкишофи соҳаҳои алоҳидаи хоҷагии халқии кишвар созгоранд, тадқиқотҳои илмӣ анҷом диҳанд.

- Кафедраҳои тахассусӣ омода намудани кадрҳои илмӣ-соҳавиро тавассути институти унвонҷӯи зерӣ назорати ҷиддӣ қарор дода, ба ҳайси унвонҷӯи шахсона болаёқат, донишманд, тафаккури илмӣ-интиқодӣ доштаро ҷалб намоянд. Унвонҷӯён вазифадоранд, ки дар мавзӯҳои рӯзмарраи афзалиятноки ҳуқуқшиносӣ тадқиқоти илмӣ анҷом диҳанд.

- Устодони соҳибтаҷриба ва соҳибмактаб (профессорон ва дотсентон) метавонанд маҳфилҳои илмӣ инфиродии худро таъсис дода, ба ин васила доираи муайяни донишҷӯёнро ба тадқиқи мавзӯҳои алоҳидаи илмӣ ҷалб намоянд.

- Тақвият бахшидан ба рушди алоқаҳои илмӣ ҳуқуқӣ ва ғайриҳуқуқӣ, фаёлона истифода намудани донишҳои байнисоҳавӣ дар таҳсилоти

ҳуқуқшиносӣ бо ба иноват гирифтани дурнамои ташаққули фанҳои илмӣ байнисоҳавӣ (юрислингвистика, политологияи ҳуқуқшиносӣ, конфликтологияи ҳуқуқӣ);

- Дар мувофиқа бо Раёсати Донишгоҳ ба роҳ мондани ҳамкориҳои судманд бо Комиссияи Олии Аттестатсионии Ҷумҳурии Тоҷикистон;

3. Омода намудани донишҷӯён барои анҷом додани корҳои илмӣ-тадқиқотӣ.

3.1. Яке аз самтҳои корҳои илмӣ-тадқиқотии факултетро таъсис ва фаъолияти ҷамъияти илмӣ донишҷӯён ва маҳфилҳои илмӣ назди кафедраҳо ташкил медиҳад. Дар маҷмӯъ ҷамъияти илмӣ донишҷӯён фаъолияти маҳфилҳои илмӣ назди кафедраҳо муттаҳид менамояд. Ба мақсад мувофиқ аст, ки хело бармаҳал ҳанӯз аз овони донишҷӯӣ донишҷӯён дар рӯҳияи анҷом додани корҳои илмӣ-тадқиқотӣ тарбия карда шаванд. Ба ин хотир онҳо тавонанд фаъолияти худро дар ин ва ё он маҳфилҳои илмӣ назди кафедраҳо ба роҳ монанд. Донишҷӯён имкон доранд, ки таҳти роҳбарӣ ва машварати роҳбарони илмӣ хеш аз ҷисоби устодони соҳибтаҷриба ва унвони илмидошта ба тадқиқи баррасии мавзӯҳои рӯзмарраи илмӣ ҳуқуқшиносӣ даст зада, дар иртибот ба ин масъала корҳои курсӣ, рефератҳо, маърузаҳои илмӣ, корҳои озмунӣ, рисолаҳои дипломӣ таҳия намоянд.

Садорати факултет ва кафедраи тахассусӣ қобилияти истеъдоди донишҷӯёнро ба иноват гирифта, бо назардошти имконоти мавҷуда метавонанд онҳоро барои анҷом додани корҳои илмӣ-тадқиқотӣ бо роҳи аспирантура ва унвонҷӯӣ ҷалб намоянд.

Фаро гирифтани донишҷӯён ба корҳои илмӣ-тадқиқотӣ аз ҷунин вазифаҳои иборат мебошад:

1) ҳамгирии равандҳои илмӣ, таълимӣ ва тарбиявӣ;

2) ташаққули малакаҳои фаъолияти илмӣ-тадқиқотӣ дар ниҳоди донишҷӯён;

4) шиносоии донишҷӯён бо методологияи илмӣ муосир;

5) ташаққули малакаҳои кор бо адабиёти илмӣ;

6) ҷалби донишҷӯён ба корҳои илмӣ тадқиқотии факултет;

3.2. Дар раванди таълим истифода намудани технологияҳои муосири таълимӣ бо мақсади ташаққули малакаҳои ибтидоии мустақилона ташкил ва анҷом додани корҳои илмӣ-тадқиқотӣ. Дар робита ба ин, истифодаи шаклҳои зерини омӯзишӣ бо унсурҳои зерини тадқиқоти илмӣ ба роҳ монда мешавад:

- Гузаронидани семинарҳои илмӣ-методӣ дар заминаи кафедраҳои факултет, бурдани донишҷӯёни курсҳои I ба Китобхонаи миллий бо мақсади ташаққули бахшидан ба малакаи кор бо адабиёти илмӣ, базаи маълумот, номгӯӣ (каталогҳои) библиографӣ ва аз худ намудани усулҳои тайёр ва навиштани маърузаҳои илмӣ, корҳои курсӣ, дипломӣ ва ғайра;

- Гузаронидани коллоквиумҳо (семинарҳо) роҷеъ ба шарҳи адабиёти илмӣ ба мавзӯҳои гуногун ва қисматҳои фанӣ таълимӣ алоқамандбуда;

- Додани машварат оид ба иҷро намудани рефератҳо, корҳои курсӣ, рисолаҳои дипломӣ;

- Ташаққули малакаи навиштани тақриз аз ҷониби донишҷӯён ба монография ва мақолаҳо ҷамчун тавсия дар семинарҳо.

- Ташкили гурӯҳҳои эҷодӣ-тадқиқотӣ донишҷӯён дар доираи семинарҳо барои ташҳиси қонунҳои алоҳидаи амалкунанда;

- Гузаронидани конферонси илмӣ-таълимӣ барои донишҷӯён дар интиҳои соли таҳсил;

3.3. Корҳои илмӣ-тадқиқотии дони-

шҷӯён, ки раванди таълим ва тадрисро мукамал менамояд:

- Мусоидат намудан ба маҳфилҳои илми донишҷӯёни назди кафедраҳои тахассуси факултет;

- Мусоидат ва ҳамроҳангсозии Чамъияти илми донишҷӯёни факултет. Самти асосии фаъолияти Чамъияти илми донишҷӯён бояд чунин бошад:

- Иштирок дар ташкил ва гузаронидани конференсиҳои илмӣ-амалӣ, мизҳои мударра, озмунҳои корҳои илми донишҷӯён, ҷалби донишҷӯён барои ширкат дар конференсиҳо ва олимпиадаҳои сатҳҳои гуногун;

- Номгӯи беҳтарин мақолаҳои илми донишҷӯён ва наشري он дар маҷаллаҳои илми факултет ва донишгоҳ;

- Иштироки донишҷӯён дар конференсиҳои илмӣ, олимпиадаҳо ва озмуноҳо;

- Ташкил ва гузаронидани конференсиҳои илмӣ-амалии солонани донишҷӯён ва олимони ҷавони факултет (апрел);

- Ташкили озмун байни донишҷӯёни факултети ҳуқуқ барои беҳтарин кори

култети ҳуқуқшиносӣ дар ҷараёни иҷрои вазифаҳои хизматӣ дар ташаққул ва гузариши фарҳанги ҳуқуқи аҳолии метавонанд саҳмгузор бошанд.

Ба сифати чораҳо ва самтҳои афзалиятноки фаъолияти тарбиявӣ баромад менамоянд:

- Тарбияи донишҷӯ дар рӯҳияи ватандӯстӣ, ҳувияти миллӣ ва худшиносии миллӣ, муқаддасдонистани тамомияти арзӣ ва якпорчагии Тоҷикистон;

- Риоя намудани қоидаҳои тартиботи дохилии донишгоҳ ва қоидаҳои донишҷӯӣ;

- Аз истифодаи телефонҳои мобилӣ дар бино ва саҳни донишгоҳ қатъиян худдорӣ намудан;

- Тарбияи донишҷӯён дар рӯҳияи иҷрои бемайлоии Дастурамали сару лисбосҳои намунавии донишҷӯёни муассасаҳои тахсилоти олиии касбӣ;

- Фаъолияти сарпарастони гуруҳҳои академӣ бо назардошти самтҳои афзалиятноки вусъат додани корҳои тарбиявӣ миёни донишҷӯён ҷоннок карда шавад. Дар ин рост ба мақсад мувофиқ доништа мешавад, ки сарпарастони

муносибати некбинона бо хонаҳои кӯдакони бесарпараст ва маъҷуб, муассасаҳои пӯшидаи бачагона;

- Мусоидат намудан ба ташрифи донишҷӯён ба театрҳо, осорхонаҳо, намоишгоҳҳо;

- Мусоидат намудан ба баргузори чорабиниҳои фарҳангӣ, адабӣ бо ҷалби адибон ва аҳли зиё;

- Вусъат додани корҳои фаҳмондадиҳӣ ва тарғиботӣ оид ба нашрияҳои илмӣ, таълимӣ ва кор дар китобхона, маҳзани китобҳо ва ғ.;

- Ҷалб намудани донишҷӯёни боистеъдод ба намудҳо ва жанрҳои гуногуни санъати мусиқӣ, маданӣ ва варзиш;

- Ба роҳ мондани маҳфили зеҳнии донишҷӯён;

- Тарбия намудани донишҷӯ дар хусуси муносибати эҳтиёткорона бо моликияти давлатӣ, донишгоҳӣ дар хобгоҳ;

- Тарбияи завқи эстетикӣ донишҷӯён;

ЛОИҲА

БАРНОМАИ РУШДИ ФАКУЛТЕТИ ҲУҚУҚШИНОСИИ ДОНИШГОҲИ МИЛЛИИ ТОҶИКИСТОН БАРОИ СОЛҲОИ 2015-2020

курсӣ (ҳар сол дар моҳи май ва июн);

- Ташкил ва гузаронидани "Рӯзи илми донишҷӯ";

- Гузаронидани озмуни "Беҳтарин донишҷӯи сол" аз рӯи натиҷаҳои иштироки донишҷӯён дар фаъолияти илми факултети ҳуқуқшиносӣ (ҳар сол дар моҳи май ва июн);

- Муайян намудани донишҷӯёни лаёқатманд ва дастгирии донишҷӯёне, ки кӯшиши идомаи тахсил дар аспирантураро доранд, мусоидат ба донишҷӯён дар интихоби масоили тадқиқоти рисолаи оянда ва интихоби маводи тадқиқотӣ;

- Таъсис додани маҳзани маълумот дар кафедраҳои тахассуси факултет бо мақсади расонидани ёри илмӣ-методӣ барои корҳои илмӣ-тадқиқотии донишҷӯён;

- Ташкил намудани маҳзани электронии беҳтарин нашрияҳои илми донишҷӯён;

- Ҷойгир намудани маводҳои иттилоотӣ оид ба чорабиниҳои илмӣ-тадқиқотии донишҷӯён дар ВАО ва сомонаи факултети ҳуқуқшиносӣ.

V. БАҲШИ ТАРБИЯ

Фаъолияти тарбиявӣ фарогири қисми таркибии Барномаи рушди факултет маҳсуб меёбад. Мақсади фаъолияти тарбиявии факултети ҳуқуқшиносиро тарбияи донишҷӯёни факултет дар рӯҳияи меҳанпарастӣ, ҳештаншиносӣ, адолат, бовиҷдонӣ, шарафмандӣ, росткориву наҷорӣ, поквиҷдонӣ, эҳтиромии устодон, калонсолон ва ҳамсабақон тавассути амалӣ намудани низомии чораҳои мақсадноки тарбиявӣ, ташкил медиҳад.

Мутобиқ ба ин ғояҳо тарбияи донишҷӯён тавассути чораҳои тарбиявии мақсадноки ҳуқуқӣ, ахлоқӣ ва маънавий ба амал бароварда мешавад. Низомии тарбия дар ҳамбастагӣ бо тарбияи ҳуқуқӣ, ахлоқӣ, сиёсӣ, меҳнатӣ ва маънавий бунёд меёбад. Амалишавии низомии тарбия ҷалб гардидани анъанаҳои фарҳангӣ-тамаддуни, мероси маънавий, анъанаҳои сиёсӣ-ҳуқуқиро тақозо менамояд. Корҳои тарбиявӣ миёни донишҷӯён пайваста, мутассил ва муназзам ба роҳ монда мешавад. Тарбияи донишҷӯён метавонад пас аз хатми донишгоҳ роҳандозӣ карда шавад ва ба ин мақсад ҳатмунандагони фа-

гурӯҳҳои академӣ оид ба тамоми паҳлуҳои фаъолияти донишҷӯён соҳибиттилоъ буда, пайваста аз аҳволи онҳо бохабар бошанд;

- Ба роҳ мондани дарсҳои кураторӣ ба мавзӯҳои рӯзмарраи ҳаёти тарбиявӣ;

- Ба роҳ мондани ҳамкориҳои судманди корӣ бо волидайнӣ донишҷӯён дар партави иҷрои талаботҳои қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд";

- Ҷалби падару модари донишҷӯён дар самти азхудкунии дарсҳо, рафтор ва одоби муоширати донишҷӯ ва дар баланд бардоштани сифат ва сатҳи донишандузи;

- Андешидани чораҳои муассир дар самти таъмини иштироки донишҷӯён ба дарсҳо;

- Тарбияи донишҷӯён дар рӯҳияи муносибати оштинопазир бо равияҳои сиёсӣ-дини хусусияти ифротгароӣ ва радикалидошта, раҳӣ бахшидани донишҷӯ аз хурофот ва таассуб;

- Вусъат додани корҳои фаҳмондадиҳӣ оид ба масъалаҳои саривақт ҳозиршудан ба дарс, бо автомашинҳои шахсӣ наомаданд ба Донишгоҳ; ҳозиршудан ба донишгоҳ бо ҷузвдон, китобу дафтар ва дигар лавозимоти таълимӣ, риоя намудани қоидаҳои тартиботи дохилии хобгоҳ, худдорӣ намудан аз кашидани нусуи сигор, нӯшокиҳои спиртӣ, маводи мадҳушкунанда, офтобпараст, сақич дар ҳудуди донишгоҳ ва хобгоҳҳо;

- Риоя намудани талаботҳои шартномаи бо Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба имзо расонидаи дутарафа ва сепарафа;

- Вусъат бахшидан ба иштироки фаъолони донишҷӯён дар конференсиҳои минтақавӣ, байналхалқӣ ва дар курсҳои бозомӯзӣ;

- Мунтазам бохабаршудан аз шароити зисту зиндагони донишҷӯ дар хобгоҳ;

- Ташаққули маданияти баланди ахлоқии донишҷӯён;

- Ташвиқ намудани тарзи ҳаёти солим, ҷалби донишҷӯён ҷиҳати иштирок ба чорабиниҳои оммавии варзишӣ;

- Ташкил намудани вохӯриҳо бо кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, чеҳраҳои шинохтаи илми кишвар, хатмунандагони факултет;

- Тарбияи донишҷӯён дар рӯҳияи

- Гузаронидани корҳои профилактикӣ ва фаҳмондадиҳӣ дар хусуси пешгирии касалиҳои зухравӣ ва СПИД;

- Гузаронидани корҳои профилактикӣ ва фаҳмондадиҳӣ марбут ба пешгирии сохтани омилҳои сар задани зухуроти номатлуб, аз қабилӣ нашъамандӣ, майпарастӣ, маҳалгароӣ, омилҳои коррупсионӣ ҷинояткорӣ дар байни ҷавонон;

- Ташаққули маърифати маънавияу сиёсӣ ва тарбияи ватандӯстии донишҷӯён;

- Дастигирии ташаббусҳои донишҷӯён оид ба татбиқи самараноки сиёсати давлатии ҷавонон;

- Эҳтиром ба арзишҳои умумибашариву ватанӣ, ҳуқуқ ва озодиҳои шаҳрвандон;

- Гузариши таҳаммулпазирӣ дар ниҳоди донишҷӯ;

- Мусоидат намудан ба ҷалби донишҷӯён ҷиҳати пешбурди фаъолияти тарбиявии онҳо бо роҳи таъсис додани созмонҳои чамъиятӣ (Созмони ҷавонон, иттифоқи касоба ва дигар гуруҳҳои ташаббускор).

VI. БАҲШИ ҲАМКОРИҲО ВА РОБИТАҲОИ БЕРУНА

Факултети ҳуқуқшиносии ДМТ фаъолияти худро дар асоси ба роҳ мондани ҳамкориҳои муфид ва мутақобилан судманди дучониба бо мақомоти ҳокимияти давлатӣ, аз ҷумма мақомоти идоракунии давлатӣ, мақомати судӣ, прокуратура ва дигар мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, сохторҳои мақомоти ҳуқуқмуҳофизавӣ ва дигар институтҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ амалӣ менамояд.

Ҳамзамон факултет ва кафедраҳои тахассуси онро ба мақсад мувофиқ аст, ки дар мувофиқа бо Раёсати Донишгоҳ ҳамкориро бо дигар марказҳои илмӣ-тадқиқотии кишвар, Акаде-

мияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, муассасаҳои тахсилоти олий, факултетҳои марбута ва кафедраҳои умумидонишгоҳӣ оид ба масъалаҳои мавриди назар ба роҳ монанд.

Масъалаи вусъати ҳамкориҳои беруна бо марказҳои бунуфузи ватанӣ ва хориҷӣ дар маркази таваҷҷуҳи ҳамешагии факултет қарор дошта, бо назардошти дурнамо тавсеаи робитаҳои беруна дар самтҳои зерин роҳандозӣ карда мешавад:

- Ба имзо расонидани шартномаҳои дучониба бо мақомоти давлатӣ, мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ва дигар сохторҳои ҳуқуқмуҳофизавӣ дар масъалаи ба кор таъмин намудани муттаҳассисони ҷавон ва ҷалби донишҷӯён ба таҷрибаомӯзии таълимӣ, истеҳсолӣ ва пеш аз дипломӣ;

- Мусоидат намудан ба тақмили бозомӯзии омӯзгорону донишҷӯён дар муассасаҳои бунуфузи илмӣ-таълимии ватанӣ ва хориҷӣ кишвар;

- Тақвият бахшидан ба ҳамкориҳои байнифакултетӣ ва байнидонишгоҳӣ дар соҳаи таълимоти ҳуқуқшиносӣ ва омода намудани кадрҳои баландиттисосии илмӣ дар муассасаҳои таълимӣ ва илми хориҷи кишвар, аз ҷумла бо давлатҳои узви Иттиҳоди давлатҳои муштаракунанофеъ, Созмони ҳамкориҳои Шанхай;

- Андешидани тадбирҳои ҷиҳати шомил гардидани факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба узвияти Ассотсиатсияҳои минтақавӣ, байнидавлатӣ ва байналмиллалӣ ҳуқуқшиносӣ;

- Вусъат додани ҳамкорҳои дучониба миёни олимони ҳуқуқшинос бо ҳамкорони хориҷии онҳо;

- Тақвияти ҳамкорӣ бо созмонҳои байналмиллалӣ ва ташкилотҳои чамъиятӣ, дарёфти грантҳо ва бурсияҳои ҷиҳати пешбурди фаъолияти илмӣ-тадқиқотӣ ва таълимӣ-методӣ.

- Бо мақсади дастрасии иттилоот ба аҳолии мақомоти давлатӣ, донишҷӯён, волидайн ва намоёндагони қонунии онҳо, намоёндагони васоити ахбори омма ва дигар институтҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ оид ба паҳлуҳои гуногуни ҳаёти таълимӣ, тарбиявӣ ва илми факултет, бознигарӣ ва ҷоннок намудани фаъолияти сомона ва суроғаи электронии факултет дар шабакаи ҷаҳонии INTERNET.

VII. МУҚАРРАТОИ ХОТИМАВӢ

1. Амалӣ Барномаи рушди факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон барои солҳои 2015-2020 нисбат ба омӯзгорон, кормандон, ҳамкорон, соатбайъҳои факултет ва омӯзгорони дигар факултети кафедраҳои тахассусӣ ва умумидонишгоҳии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон, ки аз рӯи нақшаҳои таълимӣ амалкунанда тадриси фанҳои мушаххасро амалӣ менамоянд, паҳн мегардад.

2. Аз рӯи зарурат ба Барномаи мазкур тағйироту иловаҳо ворид кардан мумкин аст. Ворид намудани тағйироту иловаҳо бо он тартибе, ки Барнома қабул шудааст, сурат мегирад.

3. Вазъи иҷрои Барнома аз ҷониби гуруҳҳои корӣ, муовинони декан ва роҳбарони сохторҳои марбутаи факултет, мудирони кафедраҳо мавриди омӯзиш ва назорати доимӣ қарор дода шуда, аз натиҷаи он ба Шӯрои олимони факултет гузориш пешниҳод менамоянд.

АЗ РЕДАКСИЯ:

Лоихаи Барномаи рушди факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон барои солҳои 2015-2020 дар ҷаласаи васеи Шӯрои олимони факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон бо ҷалби кулли устодону кормандони факултет омода гардидааст. Инак, Барномаи мазкур, ки дар таҷрибаи донишгоҳҳои кишвар бесобиқа аст ба муҳокимаи хонандагони рӯзномаи "Минбари ҳуқуқшинос" гузошта мешавад. Агар меҳоҳед сифати таълим боло равад, агар хоҳони онед, ки фарзанди Шумо мутахассиси дараҷаи байналмилалӣ гардад, агар тарафдори рушди кишвари азизамон Тоҷикистон ҳастед, пас, лоихаи Барномаро хонед ва пешниҳоди худро ба факултети ҳуқуқшиносии ДМТ ироа доред.

Мувофиқи моддаи 8 Конституцияи (Сарқонуни) ҚТ дар Тоҷикистон ҳаёти ҷамъияти дар асоси равияҳои гуногуни сиёсӣ ва мафкурави инкишоф меёбад. Мафкураи ҳеҷ як ҳизб, иттиҳодияи ҷамъияти, динӣ, ҳаракат ва гурӯҳе наметавонад ба ҳайси мафкураи давлатӣ эътироф шавад.

Имрӯз дар заминаи ин муқаррароти конституционӣ, ки плюрализи ми ёсиро мустақкам намудааст, ҳаёти ҷамъияти мо пеш рафта, ҳар як фарди ҷомеа дар алоҳидагӣ ва давлату Ҳукумати ҷумҳури дар маҷмӯъ дар бунёди давлати демократӣ ва ҳуқуқбунёду дунявӣ саҳм гузошта истодаанд. Дар баробари ин, баъзе гурӯҳҳои иф-

ституционӣ ва ташкили гурӯҳҳои мусаллаҳ даъват менамоянд, манъ аст.

Экстремизм (ифротгарой) ин изҳори фаъолияти ифротии шахсонӣ ҳуқуқӣ ва воқеӣ ба даъвати нооромӣ, дигаркунии сохти конституционӣ дар давлат, ғасби ҳокимият ва аз худ намудани салоҳияти он, ангезонидани наҷодпарастӣ, миллатгарой, бадбинии иҷтимоӣ ва мазҳабӣ мебошад.

Барои экстремистӣ (ифротгарой) эътироф намудани фаъолияти шахсонӣ ҳуқуқӣ ва ё воқеӣ, фаъолияти ҳизб, ҳаракат ё дигар иттиҳодияҳои ҷамъияти ё динӣ муқаррар намудан лозим аст, ки ҳаракатҳои онҳо барои ба тарзи маҷбури тағйир додани сох-

ба фаъолияти мазкур ё расонидани кӯмак барои амалӣ гаштани он, ҷудо кардани манзил, базаҳои таълимӣ, полиграфӣ, моддӣ-техникӣ барои амалӣ шудани ин фаъолият, равона карда шудааст.

Бо ҳалномаи Суди Олии ҚТ аз 19 апрели соли 2001 фаъолияти "Ҳизбут-таҳрир" ғайриқонунӣ эътироф карда шуда, дар қаламрави ҚТ манъ карда шудааст. Инчунин бо ҳалномаи Суди Олии ҚТ аз 30 марти соли 2006 ташкилотҳои зерин террористӣ ва экстремистӣ доништа шуда, фаъолияти онҳо дар ҚТ манъ карда шудааст: "Ал-Қоида", "Ҳаракати Туркистони шарқӣ", "Ҳизби Исломии Туркистон" (собиқ

ҚУРБОН ҚУРБОНОВ
муовини декани факултети
ҳуқуқшиносӣ оид ба илм ва
робитаҳои байналмилалӣ

РИСОЛАТИ ҶАВОНОН - ОМУҲТАНИ ИЛМ ВА АРҶ ГУЗОШТАН БА АРЗИШҶОИ МИЛЛӢ

ротгарою тундра мавҷуданд, ки бо мақсади нооромии ҷомеа, ноил шудан ба ҳадафҳои шахсии худ ва дигар гаразу ниятҳои қабех ҷавононро ба роҳи нодуруст мебаранд.

Тибқи Сарқонуни ҚТ, Қонуни ҚТ "Дар бораи мубориза бар зидди экстремизм (ифротгарой)" аз 8 декабри соли 2003, Конвенсияи байналмилалӣ оид ба рафъи тамоми шаклҳои таъзи наҷодӣ аз 21 декабри соли 1965, Конвенсияи СММ зидди қинояткори муташаққили трансмиллӣ аз 15 ноябри соли 2000 таъсис ва фаъолияти иттиҳодияҳои ҷамъияти ва ҳизбҳои сиёсӣ, ки наҷодпарастӣ, миллатгарой, хусумат, бадбинии иҷтимоӣ ва мазҳабиро тарғиб мекунанд ва ё барои бо зӯри сарнагун кардани сохтори кон-

вазъро дар тарозуи ақл санҷида, аз таъсири манфии чунин ҳаракатҳо эминанд. Вале, мутаассифона, дар байни онҳо ҳастанд ҷавононе, ки дар ҷомеа ба мушкилот дучор шуда, роҳи ҳалро дар тундравӣ, ҷомеабадбинӣ, инсонбадбинӣ ва ғайра меҷӯянд. Дар натиҷа, онҳо гумроҳ шуда, ба ташкилоти экстремистӣ ва дигар гурӯҳҳои ба онҳо монанд ҳамроҳ мешаванд. Аз воситаҳои ахбори омма мо ҳамарӯза шохид мегардем, ки оқибати чунин амал хуб нест. Оқибат ин гуна шахсон ё ба маҳабс меафтанд ва ё беҳуда кушта мешаванд. Аз ин рӯ, ҷавонони имрӯзаро мебояд зирак бошанд ва роҳи наҷодӣ, ки ҳар гуна ҳизбу ҳаракатҳои канора ба шуури онҳо таъсири манфӣ расонида, онҳоро дар амалишавии ниятҳои қабехи худ истифода кунанд. Дар партави сиёсати созандаи роҳбари давлат ҷавонон бояд масъулиятро ҳис карда, дарк намоянд, ки ояндаи ҷомеа онҳо мебошанд. Ояндаи Тоҷикистон, ояндаи миллат ва ояндаи хонаводаи ҳар яки мо аз амалҳои онҳо вобастагии калон дорад. Бо дарки чунин масъулияти таърихӣ ҷавонон бояд бештар ба илму маърифат рӯ оранд, дар бартаарафсозии фазои холии маънавӣ нақшгузор бошанд. Ҳар қадаре илму дониши ҷавонон зиёд гардад, қоидаҳои одобу эҳтиромро риоя намоянд, ҳамон қадар хатари гароиши онҳо ба ҳизбу ҳаракатҳои тундрав камтар шуда, ҳамон қадар ояндаи ҷомеаи мо дурахшон мегардад. Бинобар ин, ҷавононро зарур аст, ки аз дарсу таълим ақиб намонда, фаъолона дар дарсҳои ширинок намоянд, дар чорабиниҳои давлативу ҷамъияти саҳми худро гузошта, ба арзишҳои миллӣ, таърихиву фарҳангӣ арҷ гузоранд.

БА ФАКУЛТАИ ҲУҚУҚШИНОСӢ

Макони илму хунар,
Ҳуқуқ адли башар.
Ёри ба ҳар як нафар,
Ин факултаро самар!

Адолату софкорӣ,
Ҳамсоишу созгорӣ.
Ақлу заковатдорӣ,
Ин факултаро самар!

Одаму одамгарӣ,
Ҳам ба корҳо сарварӣ.
Некиҳиссагузорӣ,
Ин факултаро самар!

Сарқонунро дорӣ пос,
Бо қонун рафтори хос,
Адлу ҳуқуқро шинос.
Ин факултаро самар!

Дар додгоҳ коромӯз,
Бо ҷабрдидаҳо сӯз,
Парвандаҳоро омӯз.
Ин факултаро самар!

Ба инсон ҳуқуқварӣ,
Ба соҳибе корбарӣ,
Ба мақоми сарварӣ
Ин факултаро самар!

Ганҷи илму хунарро,
Ёбӣ ту дар ҳамин ҷо,
Донӣ ту, Дониёро,
Ин факултаро самар!

Дониёрҷон САНГИНӢ
мудири кафедраи ҳуқуқи
соҳибкорӣ ва тиҷорат

ти конституционӣ ва халалдор сохтани ягонагии ҚТ, зарар расонидан ба амнияти ҚТ, ғасб ё аз худ намудани салоҳият ё ваколатҳои ҳокимият, ташкил кардани гурӯҳҳои мусаллаҳи ғайриқонунӣ, амалӣ гардонидани фаъолияти террористӣ, ангезонидани муноқишаҳои наҷодӣ, миллӣ ё динӣ, инчунин муноқишаҳои иҷтимоӣ, ки ба зӯрварӣ ё даъват ба зӯрварӣ алоқаманд аст, паст задани шаъни миллӣ, ба амал овардани бетартибҳои оммавӣ, авбошӣ ва харобкорӣ бо сабабҳои душманӣ ё бадбинии идеологӣ, сиёсӣ, наҷодӣ, миллӣ ё динӣ ва ё бо сабабҳои бадбинӣ ё душманӣ нисбати ягон гурӯҳи иҷтимоӣ, ташвиқот оид ба бартарӣ доштан ё номукаммалии шаҳрвандон бе хусусиятҳои муносибати онҳо ба дин, тамоюли иҷтимоӣ, наҷодӣ, миллӣ ва ё забонии онҳо, даъватҳои оммавӣ барои амалӣ гардонидани фаъолияти мазкур ё иҷрои амалҳои номбаршуда, маблағгузорӣ

ҳаракати Исломии Ўзбекистон), "Ҳаракати Толибон", "Бародарони мусулмон", "Лашкари Тойиба", "Гурӯҳи исломӣ", "Ҷамъияти Исломии Покистон", "Ҷамоати таблиғ", ташкилоти динӣ-миссионерии "Созмони таблиғот" ва "Тоҷикистони озод".

Амалия нишон медиҳад, ки намоёндагони ин ташкилот дар амалишавии ниятҳои қабехи худ асосан аз қувваҳои ҷавонон истифода мекунанд. Сабаб дар он аст, ки шахсияти ҷавонон дар ҷараёни ташаккул буда, аз ҷиҳати равонӣ онҳо ҳоло чандон мустақкам нестанд. Бо истифода аз усулҳои гуногуни таъсиррасонӣ (рӯҳӣ, ҷисмонӣ, молиқу пулӣ, таблиғӣ ва ғайра) онҳоро аз роҳи задан нисбатан осон аст. Дар ин синну сол ҷавонон одатан пурҷӯшу хурӯш буда, меҳоҳанд бо ҳар роҳу восита шахсияти худро ҳамчун "қаҳрамон" муаррифӣ кунанд.

Дар байни ҷавонон ҳастанд онҳое, ки аз лиҳози равонӣ устувор буда,

Дар ҶТ санаи 1-уми март соли қорӣ маъракаи муҳими сиёсӣ - интихоботи вакилони халқ баргузор мегардад. Дар ин радиф яке аз талаботи қонунгузорӣ ин санҷидани сатҳи донишони забони давлатӣ аз ҷониби номзадҳо аст. Мавҷуд будани чунин талабот пеш аз ҳама арҷ гузоштан ба ба забони давлатӣ-тоҷикӣ буда, дар интихоботҳои аксарияти давлатҳои ҷаҳон ин таҷриба истифода мешавад. Бинобар ин, ҳама гуна эътироз ва эродҳои, ки вобаста ба ин масъала аз ҷониби баъзе шахсон мешавад, асос надошта, хилофи қонун аст.

Асоси ҳуқуқи чунин талабот санадҳои зерин баромад мекунанд: 1. Моддаи 2 Сарқонуни ҶТ; 2. Қонуни ҶТ "Дар бораи забони давлатии ҶТ"; 3. Қонуни конституционии ҶТ "Дар бораи интихоботи Маҷлиси Олии ҶТ"; 4. Қонуни конституционии ҶТ "Дар бораи интихоботи вакилон ба Маҷлиси Маҳаллии вакилони халқ"; 5. Қонуни ҶТ "Дар бораи мақомоти худидоракунии шаҳрак ва деҳот"; 6. Дастурамал дар бораи тартиби муайян намудани сатҳи донишони забони давлатӣ аз ҷониби номзадҳо ба аъзогии Маҷлиси миллӣ, вакилии Маҷлиси намояндагони Маҷлиси олии ҶТ, вакилии Маҷлиси вакилони халқи Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳо, шаҳри Душанбе, шаҳрҳо, ноҳияҳо ва ҷамоатҳо, ки бо қарори Комиссияи марказии интихобот ва раёйпурсии ҶТ аз 9 июли соли 2014, №13 тасдиқ шудааст.

Тибқи моддаи 2 Конституцияи (Сарқонуни) ҶТ ва моддаи 3 Қонуни ҶТ "Дар бораи забони давлатии ҶТ" забони давлатии ҶТ забони тоҷикӣ аст. Мутобиқи моддаи 3 Қонуни ҶТ "Дар бораи забони давлатии ҶТ" "Ҳар як шаҳрванди ҶТ вазифадор аст забони давлатиро донанд". Коргузори мақомоти ҳокимияти қонунгузор, иҷроия ва судӣ дар ҶТ ба забони давлатӣ сурат мегардад. Мувофиқи моддаи 28 ва 29 Қонуни конституционии ҶТ "Дар бораи интихоботи

ТАРТИБИ МУАЙЯН НАМУДАНИ САТҲИ ДОНИСТАНИ ЗАБОНИ ДАВЛАТӢ АЗ ҶОНИБИ НОМЗАДҲО

Маҷлиси Олии ҶТ" шахсе аъзои Маҷлиси миллӣ ва вакили Маҷлиси намояндагон шуда метавонад, ки забони давлатиро донанд. Тибқи моддаи 26 Қонуни конституционии ҶТ "Дар бораи интихоботи вакилон ба Маҷлиси Маҳаллии вакилони халқ" номзадии шаҳрванде ба вакилӣ пешбарӣ карда мешавад, ки забони давлатиро донанд. Мутобиқи моддаи 36 Қонуни ҶТ "Дар бораи мақомоти худидоракунии шаҳрак ва деҳот" ҳар як шаҳрванди ҶТ, ки забони давлатиро донанд, метавонад номзад ба вакилии ҷамоат пешбарӣ шавад.

Тартиби муайян намудани сатҳи донишони забони давлатӣ аз ҷониби номзади пешбарӣшуда ба аъзогии Маҷлиси миллӣ ва вакилии Маҷлиси намояндагон бо хулосаи комиссияҳои ҳавзавии интихобот оид ба интихоботи аъзои Маҷлиси миллӣ, комиссияҳои ҳавзавии интихобот оид ба интихоботи вакилони Маҷлиси намояндагон аз ҳавзаҳои яқмандати интихобот, ки номзадҳо ба аъзогии Маҷлиси миллӣ ва вакилии Маҷлиси намояндагон ба қайд мегардад бо ҷалби мутахассисони соҳаи забони давлатӣ сурат мегардад. Санҷиши сатҳи донишони забони давлатӣ аз ҷониби номзади пешбарӣшуда дар муддати 5 рӯз баъд аз ворид шудани аризаи ӯ ба Ҳавзаи интихоботи дахлдор гузаронида мешавад.

Санҷиши сатҳи донишони забони давлатӣ аз ҷониби шахсоне, ки ба аъзогии Маҷлиси миллӣ ва вакилии Маҷлиси Олии ҶТ Фармони Президенти ҶТ таъин карда мешаванд, пеш аз ба тасвиб

расидани Фармон аз ҷониби Комиссияи марказии интихобот ва раёйпурсӣ сурат мегардад.

Муайян намудани сатҳи донишони забони давлатӣ аз ҷониби номзадҳои пешбарӣшуда ба вакилии Маҷлиси намояндагон аз ҳавзаҳои ягонаи умумичумхуриявии интихобот (тибқи рӯйхати ҳизбҳои сиёсӣ) бо хулосаи комиссияи ҳавзавии интихобот (Комиссияи марказии интихобот ва раёйпурсӣ) оид ба интихоботи вакилони Маҷлиси намояндагон аз ҳавзаҳои ягонаи умумичумхуриявии интихобот бо ҷалби мутахассисони соҳаи забони давлатӣ сурат мегардад. Санҷиши сатҳи донишони забони давлатӣ аз ҷониби номзадҳои пешбарӣшуда ба вакилии Маҷлиси намояндагон пеш аз супоридани гавари интихоботӣ ва ҷамъовари имзои интихобкунандагон ба тарафдорони номзад (номзадҳо, ки ба тартиби худпешбарӣ пешниҳод шудаанд) гузаронида мешавад.

Муайян намудани сатҳи донишони забони давлатӣ аз ҷониби номзадҳои пешбарӣшуда ба вакилии Маҷлиси вакилони халқи Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳо, шаҳри Душанбе, шаҳрҳо, ноҳияҳо ва ҷамоатҳо мувофиқан бо хулосаи комиссияи ҳавзавии интихобот оид ба интихоботи вакилон ба Маҷлиси Маҳаллии вакилони халқ ва комиссияи ҳавзавии интихоботи вакилони ҷамоат бо ҷалби мутахассисони соҳаи забони давлатӣ сурат мегардад.

Санҷиши сатҳи донишони забони давлатӣ аз ҷониби номзадҳои пешбарӣшуда ба аъзогии Маҷлиси миллӣ, вакилии Маҷлиси намояндагон, вакилии Маҷлиси вакилони халқи Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳо, шаҳри Душанбе, шаҳрҳо, ноҳияҳо ва ҷамоатҳо комиссияҳои дахлдорӣ интихоботӣ дар муддати 3 рӯз мегузаронанд. Сана ва вақти гузаронидани санҷиширо комиссияҳои дахлдорӣ интихоботӣ муайян мекунанд.

Санҷиши сатҳи донишони забони давлатӣ аз ҷониби номзадҳо ба аъзогии Маҷлиси миллӣ ва вакилии Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии бо роҳи зерин сурат мегардад:

- ба забони давлатӣ навиштани тарҷумаи ҳоли худ дар ҳузурӣ аъзои комиссияи дахлдорӣ интихоботӣ;
 - қироати матни ҷопӣ дар ҳаҷми на бештар аз як саҳифа, ки аз ҷониби комиссияи дахлдорӣ интихоботӣ пешниҳод мегардад;
 - мусоҳибаи шифоҳӣ дар мавзӯи озод.
- Ба номзадҳои пешбарӣшуда ба аъзогии

Маҷлиси миллӣ ва вакилии Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии барои навиштани тарҷумаи ҳоли то як соат вақт ҷудо карда мешавад.

Мавзӯҳои оид ба муайян кардани сатҳи донишони забони давлатӣ аз ҷониби комиссияи дахлдорӣ интихоботӣ пешниҳод карда мешаванд.

Муайян намудани сатҳи донишони забони давлатӣ аз ҷониби номзадҳои пешбарӣшуда ба вакилии Маҷлиси вакилони халқи Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳо, шаҳри Душанбе, шаҳрҳо, ноҳияҳо ва ҷамоатҳо аз ҷониби комиссияҳои дахлдорӣ интихоботӣ бо роҳи гузаронидани суҳбати озод муайян карда мешавад.

Комиссияи дахлдорӣ интихоботӣ баъд аз муайян намудани сатҳи донишони забони давлатӣ қарор қабул мекунанд. Ба Қарори комиссияи дахлдорӣ интихоботӣ бояд хулоса дар бораи забони давлатиро донишони ӯ надонишони номзадҳои пешбарӣшуда ба аъзогии Маҷлиси миллӣ, вакилии Маҷлиси намояндагон, вакилии Маҷлиси вакилони халқи Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳо, шаҳри Душанбе, шаҳрҳо, ноҳияҳо ва ҷамоатҳо дарҷ карда шавад. Ба Қарори комиссияи дахлдорӣ интихоботӣ матни хаттии тарҷумаи ҳоли номзад замима карда мешаванд. Адабиёти истифодашуда: Дастурамал дар бораи тартиби муайян намудани сатҳи донишони забони давлатӣ аз ҷониби номзадҳо ба аъзогии Маҷлиси миллӣ, вакилии Маҷлиси намояндагони Маҷлиси олии ҶТ, вакилии Маҷлиси вакилони халқи Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳо, шаҳри Душанбе, шаҳрҳо, ноҳияҳо ва ҷамоатҳо, ки бо қарори Комиссияи марказии интихобот ва раёйпурсии ҶТ аз 9 июли соли 2014, №13

Дониёр Сангинов
мудири кафедраи ҳуқуқи
соҳибқорӣ ва тичорат

Ильёс АХМЕДЖАНОВ
доцент кафедраи
гражданского права

Одним из главных достижений РТ в первые годы после приобретения независимости является принятие Конституции Республики Таджикистан. Принятие Конституции послужило основанием для формирования и развития РТ как суверенного, демократического, правового, светского и унитарного государства. Необходимо отметить, что при разработке и принятии Конституции РТ были учтены международно-правовые стандарты, передовой опыт ведущих стран мира, а также ценности и традиции таджикского народа. Принятие Конституции также заложило

ЗНАЧЕНИЕ ВЫБОРОВ КАК ПОЛИТИКО-ПРАВОВОГО ИНСТИТУТА В ФОРМИРОВАНИИ ДЕМОКРАТИЧЕСКОГО И ПРАВОВОГО ГОСУДАРСТВА

основу для формирования современного законодательства, отвечающего вызовам нового времени. Формирование современной базы законодательства было осуществлено на основе принципа непосредственного действия норм Конституции и их высшей юридической силы.

В Конституции РТ нашли свое закрепление важнейшие вопросы, связанные с политической, экономической, социальной и духовной жизнью нашего государства. Одним из важных вопросов, закрепленных в Конституции, является закрепление в главе 2 Конституции основных прав и свобод человека и гражданина и установления гарантий их обеспечения. Среди конституционных прав и свобод особое место занимают политические права граждан. Они закреплены в статьях 27-31 Конституции РТ. В своей совокупности реализация данных прав дает возможность гражданам РТ принимать активное участие в политической жизни страны, непосредственно или через своих представителей, а также объединяться в различные объединения, в том числе и политические партии.

В соответствии со статьей 27 Конституции РТ гражданин имеет право участвовать

в политической жизни и управлении государственным непосредственно или через представителей. Гражданин по достижении 18-летнего возраста вправе участвовать в референдуме, избирать, а также быть избранным по достижении возраста, установленного Конституцией, конституционными законами и законами. Данное положение Конституции является логическим продолжением положений статьи 6 Конституции, в соответствии с которой в Таджикистане народ является носителем суверенитета и единственным источником государственной власти, которую осуществляет непосредственно или через своих представителей. Высшим непосредственным выражением власти народа являются общенародный референдум и выборы. В данном контексте хотелось обратить внимание на то, что Конституция РТ 1994 года существенно расширило гарантии участия граждан в политической жизни страны, по сравнению с тем, что было в период Советского Союза.

В этой связи, считаем необходимым более подробно остановиться на понятии, сущности и значении выборов.

Как показывает изучение исторических источников, научных и учебных трудов вы-

боры являются одним из старейших институтов в истории человечества. Истоки выборов лежат в Древней Греции и Древнем Риме, где свободные граждане были обязаны участвовать в политической жизни, заседавая в народных собраниях. Однако общепризнанным является, что современное понятие выборов возникло в период буржуазных революций, перехода от абсолютной монархии к республиканской форме правления. Выборы стали основным способом формирования государственных органов и способом определения степени демократичности государства. На сегодняшний день выборы превратились в один из основных институтов правового и демократического государства. Исходя из этого, в современном мире и определяется роль выборов, которое выражается в следующих положениях:

Во-первых, это институт прямой демократии, высшее непосредственное выражение народом своей власти;

Во-вторых, в юридическом смысле акт выборов есть акт вручения народом своим представителям права на осуществление своей власти;

В третьих, это демократический способ формирования представительных органов власти и местного самоуправления;

В четвертых, это легитимный способ конституирования системы власти;

В пятых, выборы можно рассматривать как форму управления публичными делами, представляющими общественный интерес.

Садорати факултети ҳуқуқшиносӣ тасмим гирифтааст, ки Барномаи рушди факултетро барои солҳои 2015-2020 қабул намояд. Барномаи мазкур дар ҷаласаи Шӯрои олимони факултети ҳуқуқшиносӣ санаи 26-уми январи соли қорӣ қабул карда мешавад. Дар ин замина тасмим гирифтанд, ки бо роҳбари гурӯҳи корӣ оид ба таҳияи Барномаи рушди факултети ҳуқуқшиносӣ барои солҳои 2015-2020 номзади илми ҳуқуқ, достент Хайрулло Фафуров суҳбат намоем.

ҳиммат бандем. Зеро Барномаи мазкур дар худ нақшаи дурнамо, мақсад, самтҳои афзалиятноки инкишофи илми ҳуқуқшиносӣ, омилҳои баланд бардоштани сатҳи сифати таълим, қорӣ намудани усулҳои фаъл ва инноватсионӣ, технологияи иттилоотӣ иртиботии муосир дар раванди таълим ва тарбияро фаро мегирад.

Ҳадафҳои асосии Барнома хело зиёданд ва ман бо овардани як ҳадафи асосӣ - андешидани тадбирҳои муассир ва амалисозии чорабиниҳои мақсаднок ҷиҳати нигоҳ доштани нуфузу эътибори факултети ҳуқуқшиносӣ дар самти омода намудани кадрҳои баландхаттасос, омодаасозии кадрҳои илмӣ, ташкили марказҳои хизматрасониҳои илмӣ ва таълимӣ қаноат менамоям, зеро боварӣ аз он мекунам, ки хонандагони азизу закии рӯзномаи "Минбари ҳуқуқшинос" лоиҳаи Барномаи омоданамудаи гурӯҳи корӣ ҳамаҷаҳади ва пурра мавриди ғавру баррасӣ қарор медиҳанд ва аз кулли

Устоди гиромӣ, нахуст дар бораи ҳаёти кадрӣ ва сохтори факултети ҳуқуқшиносӣ маълумот медиҳед. Факултети ҳуқуқшиносӣ дар бахши таълим ва корҳои илмӣ-тадқиқотӣ ба кадом дастовардҳо ноил гардидааст?

Ташаккур, факултети ҳуқуқшиносии ДМТ яке аз факултетҳои муваффақ ва пешсафи донишгоҳ маҳсуб ёфта, дар самти омода намудани мутахассисони болаёқати ҳуқуқшинос дар кишвари азизамон нақши беназир дорад. Имрӯз дар факултети ҳуқуқшиносии ДМТ 126 нафар устодон қору фаъолият менамоянд, ки аз онҳо 2 нафар академики АИ ҶТ, 11 нафар докторҳои илми ҳуқуқ, профессор, 55 нафар номзадони илми ҳуқуқ, дотсентон мебошанд. Агар мо ба шумораи донишҷӯён нигарем, дар ҳоли ҳозир бо назардошти тамоми ихтисос ва шӯбаҳои амалкунанда дар маҷмӯъ 3190 нафар донишҷӯён таҳсил менамоянд. Аз ин шумора 2315 нафар дар шӯбаи рӯзона ва 875 нафар дар шӯбаи ғоибона таҳсил менамоянд. Дар сохтори факултет 10 кафедраи тахассусӣ ва 1 кафедраи забонҳои хориҷӣ фаъолият менамоянд, ки маъсулияти асосии пешбурди ҳаёти таълимӣ, илмӣ ва тарбиявиро ба зимма доранд.

Донишҷӯёни факулта аз рӯи якҷанд ихтисосҳо ба тадрис фаро гирифта шудаанд: 24010200 (ҳуқуқшиносӣ); 24010100 (муносибатҳои байналхалқӣ (ҳуқуқ); 26010200 (идораи давлатӣ ва ҳуқуқ); 93010100 (фаъолияти ҳифзи ҳуқуқ-240030201 (танзими ҳуқуқи молия ва қарз); 93010200 (экспертизаи судӣ), 24010218 (ҳифзи ҳуқуқи моликати зеҳнӣ).

Дар факултети ҳуқуқшиносӣ таълим аз рӯи ду низом: низоми таҳсилоти анъанавӣ ва низоми таҳсилоти кредитӣ ба роҳ монда шудааст. Имсол (соли таҳсили 2014-2015) раванди тадрис дар тамоми ихтисосҳои амалкунандаи факултет пурра аз рӯи низоми таҳсилоти кредитӣ ба роҳ монда шуд.

Агар мо ба дастовардҳои илмиву таълимӣ факултет дар ду-се соли сипаришуда сухан ронем, ба ростӣ ҳаҷми саҳифаи як шумораи рӯзнома камӣ менамояд. Тавассути истифода ва ворид намудани усулҳои илман пешрафтаи коргузори дар донишгоҳ ва факултет дар як муддати кӯтоҳ натиҷаҳои боса-

мари он ба мушоҳида мерасанд. Танҳо меҳодам ёдрас шавам, ки агар аз замони таъсиси факултет то соли 2011 нерӯи кадрӣ факултетро 36 нафар олимони соҳибунвон ташкил намуда бошанд, пас бо ифтихор метавон қайд намуд, ки дар се соли охир 31 нафар устодони мо 4 рисолаи докторӣ ва 27 рисолаи номзодии худро ҳимоя намуданд. Лозим ба ёдоварист, ки бо ҷидду ҷаҳд ва талошҳои пайвастаи Ректори ДМТ, академики АИ ҶТ, профессор Имомов М.С. дар заминаи ДМТ Шӯрои диссертатсионӣ муштарак оид ба ҳимояи рисолаҳои номзодӣ ва докторӣ таъсис дода шуд. Боиси хурсандист, ки дар заминаи ин Шӯрои диссертатсионӣ ду рисолаи докторӣ ва нӯҳ рисолаҳои номзодӣ ҳимоя гардид. Соли 2014 аз нигоҳи самарнокии корҳои илмӣ-тадқиқотӣ устодон яке аз солҳои муваффақтарин ба ҳисоб меравад. Натиҷаи корҳои илмӣ-тадқиқотӣ устодони факултет дар 650 маводҳои таълифшуда: 32 монография, 12 китобҳои дарсӣ, 60 васоити таълимӣ, 31 дастури таълимӣ ва зиёда аз 50 мақолаҳои илмӣ ифода ёфтаанд.

Хонангони арҷманди "Минбари ҳуқуқшинос" иттилои бештарро дар хусуси пешравиҳои илмиву таълимӣ, ҳаёти кадрӣ устодон ва сохтори факултет метавонанд тавассути сомонаи факулта www.law.tnu.tj дастрас намоянд.

Бо ташаббуси садорати факултети ҳуқуқшиносӣ гурӯҳи корӣ оид ба таҳияи Барномаи рушди факултет барои солҳои 2015-2020 ташкил карда шуд, ки Шумо роҳбари гурӯҳи корӣ таъин шудед. Мегуфтед, ки мақсади Барномаи мазкур аз чи иборат аст?

Албатта, ҳар як иқдоме, ки пешгирифта мешавад, баҳри ноил шудан мақсадҳои мушаххас аст. Дар шароити

те, ки имрӯз мо қарор дорем бо назардошти таъсири амиқи омилҳои ҷаҳонӣ дар соҳаи илм ва фарҳанг, тафовути фарҳангӣ-тамаддунии олами шарқу ғарб, проблемаҳои мувофиқкунонии андеша, назария ва арзишҳои ғарбгароёна ба муҳити миллии фарҳангӣ, зарурияти анҷом додани корҳои арзишманд ва бунёди илмӣ-тадқиқотиро рӯи қор меорад. Омилҳои дар боло ишорашуда боис мегарданд, ки дар самти омода намудани кадрҳои баландхаттасоси соҳаи ҳуқуқ ва рақобатпазирӣ бозори меҳнат, дорои донишҳои баланди назариявӣ, малакаи касбӣ, сатҳи баланди шуури ҳуқуқӣ ва дар руҳияи ғояҳои адолат, нақдорӣ, ростӣ тарбияёфта мо тадбирҳои судманд андешем.

Мақсади асосии Барномаро, он тавре ки дар матни лоиҳа дарҷ намудаем, таъмин намудани таҳсилоти ҳуқуқӣ замонавӣ мувофиқ ба стандартҳои байналмилалӣ ва талаботҳои рушди Тоҷикистон - ҳамчун қисми ҷудопазирӣ ҷомеаи ҷаҳонӣ ва узви комилҳуқуқи муносибатҳои байналмилалӣ, ташкил менамояд. Ҳамзамон таъсис намудани низомии устувори рушди инноватсионии факултети ҳуқуқшиносӣ баҳри амалӣ намудани имконияти илмӣ-таълимӣ факултет дар самти таъмини мутахассисон ва кадрҳои илмӣ дар Тоҷикистон дар назар дошта мешавад.

Ба ҳама маълум аст, ки Барномаи рушди факултети ҳуқуқшиносӣ дар таърихи донишгоҳҳои кишвар бесобиқа аст. Шумо ҳамчун роҳбари гурӯҳи корӣ ҳадаф ва вазифаҳои барномаро чӣ гуна арзёбӣ мекунед.

Меҳодам ёдовар шавам, ки Барномаи рушди факултети ҳуқуқшиносӣ барои мо - кулли устодону қормандони факултет, ҳуҷҷати барномавии илман асоснок маҳсуб меёбад, ки ҳангоми иҷрои вазифаҳои худ, амалӣ намудани рисолати таърихӣ омӯзгориямонро дар самти омода намудан ва тарбияи кадрҳои баладхаттасоси худогоҳу меҳанпарваст, адлпарвар ва дорои ахлоқи ҳамидаи инсонидошта, мавриди эътибори ҷиддӣ қарор диҳем ва барои амалӣ шудани талаботҳои он камари

ҳадафҳои Барнома оғаҳӣ пайдо менамоянд.

Дар хусуси вазифаҳои Барномаи рушди факултети ҳуқуқшиносӣ як нуқтаро меҳодам таъкид созам: вазифаи асосии Барнома тавассути истифода бурдани усулҳои замонавӣ тадрис баланд бардоштани сатҳи сифати таълим ва дараҷаи донишандӯзии донишҷӯён ва тарбияи онҳо дар рӯҳияи доштани сифатҳои неки инсонӣ маҳсуб меёбад.

Ба гурӯҳи корӣ ҳангоми омодаасозии Барномаи рушди факултети ҳуқуқшиносӣ кадом мушкилиҳо пеш омад.

Таҳия намудани Барнома албатта заҳматталаб буд ва камина ба кулли устодоне, ки марбут ба Барнома андеша ва тақлифҳои худро баён сохтанд, ташаккур мегӯям. Ҳамчунин меҳодам арзи сипоси хоссаро ба Ректори ДМТ, академики АИ ҶТ, профессор Имомов М.С., муовинони ректори ДМТ оид ба таълим, профессор Миралиев А.М., оид ба илм дотсент Сафаров Б.А., декани факултети ҳуқуқшиносӣ дотсент Насурдинов Э.С. ва мудирони кафедраҳо профессор Сотиволдиев Р.Ш. ва Маҳмудов И.Т. баён созам. Зеро, устодон дар раванди таҳияи Барнома моро ҳамроҳӣ намуда, бо тақлифу пешниҳодҳои судмандашон мазмуни муҳтавои Барномаро пурғановат намуданд.

Ба хонандагони рӯзномаи "Минбари ҳуқуқшинос" дар ин самт чӣ гуфтани доред.

Аз ҳамаи хонандагони рӯзномаи "Минбари ҳуқуқшинос" эҳтиромона хоҳиш менамоям, ки андеша, эрод ва пешниҳодҳои марбут ба мазмун, вазифа, ҳадафҳо ва чораҳои мушаххаси амалишавандаи Барнома ба нишонаи мо kh-gafurov@mail.ru, law.tnu.tj@mail.ru ё ба садорати факултети ҳуқуқшиносӣ ирсол намоянд.

Мусоҳиба:
Ҷаҳонгир
САЪДИЗОДА

« Танҳо меҳодам ёдрас шавам, ки агар аз замони таъсиси факултет то соли 2011 нерӯи кадрӣ факултетро 36 нафар олимони соҳибунвон ташкил намуда бошанд, пас бо ифтихор метавон қайд намуд, ки дар се соли охир 31 нафар устодони мо 4 рисолаи докторӣ ва 27 рисолаи номзодии худро ҳимоя намуданд. »

Холиқзода А.Ф.

Сафаров Б.А.

Мақидзода Ч.З.

Муртазокулов Ч.С.

Сангинов Д.Ш.

МУЖДАИ НЕК

Бо қаноатмандӣ ва изҳори хушнудӣ мужда медиҳем, ки чор тан аз омӯзгорони факултети ҳуқуқшиносӣ ба ҳайси номзад ба вакилии Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии ҶТ ва як нафар ба сифати номзад ба вакилии маҷлиси маҳаллии вакилони халқ пешбарӣ шуданд. Лозим ба ёддоварист, ки профессори кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавӣ Холиқзода Абдурахим аз рӯи рӯйхати ҳизбӣ аз Ҳизби халқии демократии Тоҷикистон дар ҳавзаи ягонаи умумичумхуриявии интихоботӣ аз ҷониби Комиссияи марказии интихобот ва раъйпурсии Ҷумҳурии Тоҷикистон; Сафаров Бахтовар Амралиевич, ном-

зади илмҳои ҳуқуқ, дотсент, мудири кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавӣ дар асоси қарори конференсияи ноҳиявии Ҳизби халқии демократии Тоҷикистон аз ҳавзаи ҳудудии яқмандатии интихоботии Вахш № 32; Мақидзода Ҷураҳон Зоир профессор, ҳамкори кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавӣ аз ҳавзаи ҳудудии яқмандатии интихоботии Муминобод №38, Муртазокулов Чамшед Сайдалиевич,

профессори кафедраи ҳуқуқи граждани дар асоси қарори конференсияи ноҳиявии Ҳизби халқии демократии Тоҷикистон аз ҳавзаи ҳудудии яқмандатии интихоботии Ваҳдат № 10 аз ҷониби комиссияҳои ҳавзавии интихобот ба қайд гирифта шуданд. Ҳамзамон, мудири кафедраи ҳуқуқи соҳибкорӣ ва тиҷорат, номзади илмҳои ҳуқуқ, дотсент Сангинов Дониёр Шомаҳмадович аз ҷониби конференсияи ноҳиявии Ҳизби халқии

демократии Тоҷикистон ҳамчун номзад ба вакилии маҷлиси маҳаллии вакилони халқ ба ҳавзаи интихоботии № 11 (ҷамоати деҳоти Варзоб-Қалъа) ноҳияи Варзоб пешбарӣ шудааст. Мо итминон дорем, ки устодони мо дар маъракаи сиёсии интихоботии 2015 пируз гашта, ба ҳайси вакилони Маҷлиси намояндагон ва маҷлисрои маҳаллии вакилони халқ дар самти таҳия ва қабули қонуну қарорҳо, такмили минбаъдаи қонунгузории кишвар мусоидат хоҳанд кард.

www.law.tnu.tj

НАҚШИ ИНТИХОБОТ ДАР ИНКИШОФИ ДЕМОКРАТИЯ

Яке аз нишоҳҳои асосии демократӣ будани давлат дар он ифода меёбад, ки ҳокимияти давлатӣ дар қаламрави он бо кадом тарз амалӣ карда мешавад. Агар ташкили мақомоти олии ҳокимияти давлатӣ (масалан президент, парламент, ҳукумат, низоми судӣ) дар ҳолати истифода аз сохторҳои демократӣ, яъне бо истифода аз усулҳои интихобот, раъйпурсӣ, соҳибхитиёрии халқ, иштироки ҳизбҳои сиёсӣ ва иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ дар ҳаёти сиёсӣ ва ғайра асос ёфта бошанд, пас хулоса кардан мумкин аст, ки дар ҳудуди ин давлат режими сиёсии демократӣ амал мекунад. Ва баръакс, зимни сарфи назар намудани падидаҳои демократӣ, аз ҷумла тавассути маҳдуд намудани ҳуқуқи озодиҳои сиёсии шаҳрвандон, ташкили мақомоти олии давлат бидуни интихобот, маҳдуд намудани ҳуқуқи интихобот, мут-

таҳид намудани ҳокимият дар дасти танҳо як шохаи ҳокимият, манъи ҳизбҳои сиёсӣ ва ғ. дар ҳудуди давлатҳои алоҳида, кас ба андешае меояд, ки режими давлат ғайридемократӣ аст. Ба сохти идораи давлати демократӣ интихоботи озодона хос аст ва моҳияти демократии давлат низ рӯи ҳамин поя қарор дорад. Ҳокимияти давлатӣ бояд мувофиқи иродаи воқеии халқ ташкил карда шуда ба манфиати халқ нигаронида шавад. Ба маънои умум демократия пурраҳокимиятии халқро ифода мекунад. Мувофиқи моддаи 1-уми Сарқонун - Ҷумҳурии Тоҷикистон давлати соҳибхитиёр, демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва ягона мебошад. Мувофиқи муқаррароти қисми 1-и моддаи 6-уми он халқ баёнғари соҳибхитиёри ва сарчашмаи ягонаи ҳокимияти давлатӣ буда, онро бевосита ва ё ба воситаи вакилони худ амалӣ менамояд. Ҳамзамон дар қисми 2-юми ҳамин модда омадааст, ки ифодаи олии бевоситаи ҳокимияти халқ раъйпурсии умумихалқӣ ва интихобот ба ҳисоб меравад. Яке аз ҳуқуқҳои асосии сиёсии шаҳрвандонро ин ҳуқуқи иштирок дар ҳаёти сиёсӣ ва идораи давлатӣ ташкил медиҳад. Мувофиқи моддаи 27-и Конститутсияи ҶТ шаҳрванд ҳақ дорад дар ҳаёти сиёсӣ ва идораи давлатӣ бевосита ва ё бавоситаи вакилонаш иштирок намояд. Шаҳрванд аз синни 18 ҳуқуқи дар раъйпурсӣ иштирок кардан, интихоб намудан, инчунин аз синни муқаррарнамудаи Конститутсия, қонунҳои конститутсионӣ ва қонунҳои ҳуқуқи интихоб шуданро дорад. Шахсо-

не, ки аз тарафи суд ғайри қобили амал доништа шудаанд ва ё мувофиқи ҳукми суд дар ҷойҳои аз озодӣ маҳрумшудагон нигоҳ дошта мешаванд, ҳуқуқи дар интихобот ва раъйпурсӣ иштирок карданро надоранд. Бинобар ҳамин, бо назардошти ҳолатҳои ҷойдошта, бо ифтихор қайд кардан бамаврид аст, ки қонунгузори ҶТ дар бораи интихобот ба арзишҳои демократии байналмиллалӣ ва стандартҳои этирофшудаи ҷаҳонӣ пурра мувофиқат мекунад.

Тавре ки натиҷаи омӯзиши сарчашмаҳои муътамади таърихӣ, таҳлили адабиёти махсуси таълимӣ ва рисолаҳои арзишманди илмӣ шаҳодат медиҳанд, интихобот яке аз қадимтарин падидаҳои ҷомеаи башарӣ ба ҳисоб меравад. Дар замони муосир низ интихобот яке аз унсурҳои ҷудонопазири ҳаёти сиёсӣ ҷамъиятии кишварҳои ҷаҳон ба ҳисоб меравад. Интихобот ба хотири пиёда намудани мақсадҳои муайян амалӣ карда мешавад. Вазифаи асосӣ ва муҳимтарини интихобот аз қонунӣ гардонидани ҳокимияти мавҷуда иборат мебошад. Бо роҳи гузаронидани интихобот мардум намояндагони худро барои иҷрои вазифа ва мансабҳои муайяни давлатӣ интихоб менамоянд. Мувофиқи таҷрибаи ҷаҳонӣ халқ дар замони муосир ба воситаи интихобот ва раъйпурсӣ мақсаду мароми худро амалӣ карда ба ин восита дар идоракунии давлат саҳм мегузорад.

Интихобот имкон фароҳам меоварад, ки шаҳрвандон бо назардошти манфиатҳои худ ҳизбу иттиҳодияҳои гуногунро таъсис дода, ба ин васила дар кори идоракунии давлатӣ ва пешбурди ҳаёти сиёсӣ фаъолона иштирок намоянд. Бори аввал

Изатулло Мақмуродов
мудири кафедраи ҳуқуқи судӣ
ва назорати прокурорӣ

Сарқонуни ҶТ низоми бисёрҳизбиро пешбинӣ намуд, ки он раванди интихоботро демократитар намуда, имконият фароҳам овард, ки ҳаёти ҷамъиятӣ дар асоси равияҳои гуногуни сиёсӣ ва мафкуравӣ инкишоф ёбад. Бояд хотирнишон сохт, ки мувофиқи қонунгузори амалкунандаи ҶТ асосан шахсони мансабдори давлатӣ ё ба вазифа таъин мешаванд ва ё бевосита аз ҷониби шаҳрвандон интихоб карда мешаванд. Аз ин рӯ, маҳз тавассути интихобот шаҳрвандон имкон пайдо менамоянд, ки беҳтарин намояндагони хешро барои иҷрои ормону иродаи худ ба вазифаҳои масъул интихоб намояд. Натиҷаи таҳлили қонунгузори ҶТ аз он шаҳодат медиҳад, ки айни замон бо роҳи гузаронидани интихобот шаҳрвандон ба вазифаҳои Президенти ҶТ, вакилони Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии ҶТ, вакилони маҷлисрои маҳаллии вакилони халқ ва вакилони ҷамоатҳо бевосита интихоб карда мешаванд. Аз чор се ҳиссаи аъзои Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии ҶТ бошанд, бавосита интихоб мешаванд.

Дар шароити ҷаҳонишавӣ яке аз василаҳое, ки таъминкунандаи худшиносӣ худогоҳии ин ё он миллат мебошад, ин забони миллат аст. Маҳз забон нишонаи асосии фардикунонии миллатҳо буда, дар масири таърих онро аз нобудшавӣ нигоҳ медорад. Барои ҳамин давлату миллатҳо кӯшиш мекунанд, бо ин ё он роҳ забони худро аз махлутшавӣ бо дигар забонҳо нигоҳ дошта, ҳатто барои чунин амал ҷавобгарии гуногуни ҳуқуқӣ муқаррар кунанд.

Яке аз роҳҳои пос доштани забони миллат эҷоди қонунҳо бо он ва риояи қоидаҳои он дар қонунҳо мебошад. Маҳз забони қонун имконияти медиҳад, ки тавасути он иродаи сиёсии давлат ба шарҳравандон расонида шавад. Забони қонун аз маҷмӯи воситаҳои мантиқӣ, грамматикӣ ва услубие иборат аст, ки тавассути он матни қонун ё дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ташаккул меёбад.

Яке аз талаботи умумӣ нисбати забони қонун дар моддаи 38 Қонуни ҚТ "Дар бораи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ" пешбинӣ шудааст, ки мутобикӣ он матни санади меъёрии ҳуқуқӣ бояд мухтасар, бо забони содда ва равану фаҳмо баён карда шавад, ки тафсири ҳархелаи меъёрҳоро истисно намояд ва зимни ин услуби расмии забони адабӣ ва истилоҳоти ҳуқуқӣ риоя гардад.

Баёни возеҳи забони қонун танҳо дар сурате таъмин карда мешавад, ки агар истилоҳоти дар матни он истифодашаванда хусусиятҳои зикршударо дошта бошанд. Бо ин мақсад истилоҳоти санади меъёрии ҳуқуқӣ бояд бо истифода аз калима ва ибораҳои оммафаҳм тартиб дода шавад. Ҳамон як истилоҳи санади меъёрии ҳуқуқӣ бояд як маъноро ифода намуда, мазмуни ягона дошта бошад. Ё ба таври дигар, истилоҳоти забони қонун бояд ба талаботи зайл ҷавобгӯй бошад:

- 1) Як истилоҳ дар ҳамаи санадҳои ҳуқуқӣ (дар дохили як санади ҳуқуқӣ) ба як маъно истифода шавад;
- 2) Истилоҳҳои истифодашаванда бояд эътирофшуда (ба ҳама шинос) бошад. Барои як санад истилоҳҳои навро кашф кардан лозим нест, дар санади ҳуқуқӣ алоҳида истилоҳро ба маънои дигар набояд истифода кард;
- 3) Истилоҳи истифодашаванда бояд устувор бошад, то ин ки бо қабули санади нав тағйир наёбад;
- 4) Истилоҳи истифодашаванда бояд ба мазмуни калима мувофиқ бошад, мазмуни мафҳумро равшан созад, яъне як мафҳум - як истилоҳ;
- 5) Истилоҳи ҳуқуқӣ бояд дар амалияи тулонии ҳуқуқӣ ташаккул ёфта бошад;
- 6) Истилоҳи ҳуқуқӣ бояд бо дарназардошти низоми ҳуқуқии кишвар истифода шавад.

Дар баробари ин, дар матни санади меъёрии ҳуқуқӣ истифодаи калимаву ибораҳои забони гуфтугӯи халқӣ (лаҳҷавӣ, шевагӣ ва ғайра), ифодаҳои маҷозӣ ва пуробуранг, мафҳумҳои (истилоҳоти) гуногуни ҳаммаъно, истифодаи калима ва истилоҳоти бегонаи ғайримазмун дар сурати дар забони давлатӣ мавҷуд будани чунин калима ва истилоҳот, ибора ва таркибҳои норавшан (муғлақ), мулоҳизот, хитобу даъватҳои умумӣ, калимаҳои мураккаби ихтисоршуда (аббревиатура), истилоҳоти ғайримаъёрий норавост.

Вале таҳлили қонунгузори кишвар, махсусан Кодекси ҷиноятии ҚТ соли 1998 нишон медиҳад, ки дар матни тоҷикӣ ва русии он истилоҳҳо нодуруст тарҷумаи истифода гардидаанд.

Қоидаҳои истилоҳот талаб менамояд, ки истифодаи истилоҳи мушаххас, ки ифодакунандаи мазмуни ин ё он мафҳум аст, бояд илман асоснок бошад. Мутаассифона, ин ҳолат дар баъзе аз мод-

даҳои кодекси ҷиноятӣ риоя карда нашудаанд. Масалан, дар матни тоҷикӣ моддаи 106 кодекси ҷиноятӣ куштани одам дар ҳолати ҳаяҷони сахти рӯҳӣ муқаррар шуда, барои боз ҳам фаҳмотар шудани "ҳолати ҳаяҷони сахти рӯҳӣ" дар қавсайн истилоҳи "чунун" истифода карда шудааст. Дар матни русии ин модда бошад, танҳо ҳолати аффектӣ муқаррар карда шудааст. Яъне қонунгузор истилоҳи "аффект"-ро дар матни тоҷикӣ моддаи 106 кодекси ҷиноятӣ ба истилоҳи "чунун" иваз намудааст. Аммо ҳолати аффектӣ дар илми психология ҳолати зуд бамиёномада ва тез аз байнрафтае мебошад, ки дар натиҷаи таъсироти гуногун ба миён меояд. Масалан дар натиҷаи таҳқир ё дигар кирдорҳои ҷабрдида нисбати шахси ҷинояткор, ки ба ҳолати аффектӣ оварда расонидааст. Барои ҳамин қонунгузори ҷиноятӣ ҳолати аффектиро чун касалии рӯҳӣ эътироф накарда, барои содир намудани ҷиноят дар чунин ҳолат бо дарназардошти ҳолати сабуккунанда чун кирдори дорои

зорӣ ба забони тоҷикӣ баргардонида шуда, истифода мегарданд, аз кодекси ҷиноятӣ бардошта нашудаанд. Ин ҳолатҳо ногузирии аз сари нав дида баромадани истилоҳоти дар кодекси ҷиноятӣ истифодашударо ба миён овардааст.

Ҳаминро низ бояд ёдрас шуд, ки мушкӣ дар ҳолате низ пайдо мешавад, ки қонунгузор ҳангоми таҳияи қонун аз услуби бадеӣ, ба монанди синекдоха (маҷози мурсал, яъне ба ҷойи кулл ҷузъ, ба ҷойи том ҳисса) истифода мекунад.

Дар Кодекси ҷиноятии ҚТ услуби мазкур бо истифодаи синонимҳои шумораи ҷамъӣ исм ба ҷои шумораи танҳои он ҳангоми навиштани предмети ҷиноят, ҷабрдида ё дигар аломатҳои таркиби ҷиноят, пешниҳод шудаанд. Дар назари аввал чунин менамояд, ки ба ин тартиб таҳия ва қабул намудани меъёр ягон ҳел таъсири ҷиддиро ба дарки дурусти матн расонида наметавонад. Вале таҳлили минбаъдаи он нишон медиҳад, ки дар амалияи ҳуқуқатбиқунӣ он ба мушкилоти гуногун оварда мерасонад.

Сафарзода Сайиданвар Исло
дотсенти кафедраи
ҳуқуқи ҷиноятӣ

НАЗАРЕ БА ЗАБОНИ ИСТИЛОҲОТИ ҚОНУНГУЗОРИИ ҶИНОЯТӢ

хусусият ва дараҷаи ками хавфи барои ҷамъият дошта ҷавобгарии ҷиноятӣ муқаррар мекунанд. Ҳолати ҷунунӣ ин бемории рӯҳие мебошад, ки дар сурати гиррифтории шахс ба он ва содир намудани ҷиноят аз ҷавобгарии ҷиноятӣ озод карда мешавад.

Дар иртибот ба гуфтаҳои боло, пеш аз ҳама бояд иброз намуд, ки барои матни қонун, хусусан кодекси ҷиноятӣ бояд аз тамоми калимаҳои мавҷудбуда, калимае интихоб карда истифода шавад, ки аз ҳама бештар барои ифодаи меъёри қонун, на танҳо шаклан, балки мазмунан мувофиқ бошад. Дар матни қонун кӯшиш ба харҷ додан зарур аст, ки аз калимаҳои камистифодашаванда, архаизмҳо, сода, жаргонҳо ва синонимҳо дар доираи ҳамон як соҳаи ҳуқуқ роиҷ канорагирӣ карда шавад. Дикқати асосӣ ба он раван карда шавад, ки ҳангоми омода намудани матни қонун истилоҳоти илман асоснок, пайвандақҳо, аъзои ҷумла, ба хусус шаклҳои феъл ва ҳабар дуруст истифода карда шавад.

Дигар ҳолате ки дар кодекси ҷиноятӣ ҳангоми истифодаи истилоҳот дар баробари истилоҳи мушаххас дар қавсайн истифода бурдани матни русии он дида мешавад. Масалан, исқоти ғайриқонунии ҳамл (аборт) - м. 123 КҶ, ҷимои зан бо зан (лесбиянство) - м. 139 КҶ, ирӯб (шантаж) - м. 250 КҶ, эпидемия (касалиҳои сирояткунанда), эпизоотия (мурмурии ҳайвонот) - м. 224 КҶ ва ғ. Чунин тарзи истифодабарии истилоҳот на ин ки татбиқ намудани онро осон намегардонад, балки ба духура фаҳмидани қонун оварда мерасонад.

Дигар мушкилие, ки ҳангоми истифодаи истилоҳот дар кодекси ҷиноятӣ дида мешавад, ин дар шакли кӯтоҳкардашуда истифода бурдани онҳо мебошад. Масалан, истилоҳи ВИЧ ё МЭҶ. Новобаста аз он, ки ин истилоҳот дар қону-

да, ки шакли ҷамъро талаб мекунанд, гарданд. Чунин тарзи баён оё саволро ба миён намеорад, ки барои шахсро ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашидан зарур аст, ки ӯ ду ва бештар фоҳишахонаҳоро ташкил ё нигоҳубин карда бошад.

Ё ҳолати дигар дар моддаҳои 167 КҶ - хариду фурӯши нобалиғон, моддаи 177 КҶ - барқасдона саркашӣ намудани падару модар аз таъминоти фарзандон, моддаи 239 КҶ - ташкил ё нигоҳдошти фоҳишахонаҳо, моддаи 292 КҶ - саркашӣ аз супоридани андозҳо ва (ё) пардохтҳо аз шахси ҳуқуқӣ кирдорҳои ҷиноятиро дар шакли ҷамъ истифода намудааст. Пас саволе ба миён меояд, ки барои хариду фурӯши як тифл ё саркашӣ аз супоридани як андоз ҷавобгарии ҷиноятӣ фаро намерасад? Андешаи муҳаққиқон дар ҷавоби ин савол гуногун аст. Бисёре аз мутахассисон дар он андешаанд, ки барои як дафъа содир кардани ҳаракати дар диспозитсияи моддаи кодекси ҷиноятӣ зикршуда кифоя аст, ба андешаи дигарон таркиби мазкурро набояд чун ҷинояти ягона барассӣ намуд.

Бо дарназардошти он ки забони қонун бояд аниқ бошад, пас чунин бармеояд, ки дар як ҳолат ҷавобгарии ҷиноятӣ барои хариду фурӯши нобалиғон барои на камтар аз ду нафар тифл (м. 167 КҶ ҚТ), дар дигар ҳолат барои иваз намудани як тифл (м. 171 КҶ ҚТ) пешбинӣ шудааст.

Ҳамин тавр, бояд хулосабарорӣ намуд, ки ҳангоми эҷоди қонунҳо бояд истилоҳоти умумиэътирофшудаи ҳуқуқии забони тоҷикӣ, ки аз ҷониби олимони ватанӣ дар асарҳои мавриди корбасти илмӣ қарор гирифтаанд, мавриди истифодаи васеъ қарор дода шавад. Бахусус истифодаи истилоҳоти ҳуқуқӣ ба забони тоҷикӣ аз фарҳангҳои ҳуқуқӣ муфид аст. Хушбахтона, дар самти навиштани фарҳангҳои ҳуқуқӣ, ки кони истилоҳоти ҳуқуқӣанд, факултети ҳуқуқшиносӣ камари ҷиммат бастааст. То имрӯз аз ҷониби донишмандони ин даргоҳ чандин фарҳангҳои истилоҳоти ҳуқуқии соҳавӣ навиштаву нашр гаштаанд, ки барои рушди забони қонунгузори миллии саҳми назаррас доранд.

Ба хонандагони закии рӯзномаи "Минбари ҳуқуқшинос" маълум аст, ки бо супориши Президенти ҶТ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон Кодекси меҳнати ҶТ дар таҳрири нав омода шуда истодааст. Аз ин рӯ, баъди омӯзиш ва таҳлили лоиҳаи нави Кодекси меҳнати ҶТ (минбаъд КМ ҶТ) ба он чунин пешниҳод менамоем:

1. Дар банди 44 моддаи 1 КМ ҶТ мафҳуми ташкилот оварда шудааст, ки худ мафҳуми мазкур бояд аз рӯи Кодекси граждани ҶТ истифода бурда шавад ва пешниҳоди мафҳуми мазкур дар Кодекси меҳнат ҳатмӣ нест.

2. Моддаи 2 КМ ҶТ сарчашмаҳои қонунгузори ҶТ оид ба меҳнато муқаррар намудааст. Хуб мешуд, ки дар банди ҳафтуми моддаи мазкур шартномаи меҳнатӣ низ ҳамчун санади дохилӣ илова карда шавад.

3. Дар моддаи 15 КМ ҶТ иштирокчиёни муносибатҳои меҳнатӣ нишон дода шудааст, ки ба сифати тарафҳои он қораманд ва қорфармо баромад мекунад. Аммо ба фикри мо танҳо қораманд ва қорфармо иштирокчиёни муносибатҳои меҳнатӣ баромад карда наметавонанд, чунки мафҳуми иштирокчиёни васеъ буда, доираи васеи иштирокчиёни муносибатҳои меҳнатӣ ва дигар муносибатҳои ба он алоқамандро дар бар мегирад. Аз ин рӯ, хуб мешуд, ки номи моддаи мазкур фақат тарафҳои шартномаи меҳнатӣ номгузорӣ карда мешуд ё дигар иштирокчиёни, аз қабилӣ мақомоти намоёндагии қорамандон, иттиҳодҳои ҷамъиятӣ ва ғайраҳо ба диспозитсияи модда дохил карда мешуданд.

4. Моддаи 8 КМ ҶТ муқаррар менамояд, ки меҳнати маҷбури манъ аст, аммо худ мафҳуми меҳнати маҷбури ва

БАЪЗЕ ПЕШНИҲОД БА ЛОИҲАИ НАВИ КОДЕКСИ МЕҲНАТИ ҶТ

кадом қорҳо меҳнати маҷбури эътироф мешаванд, Кодекс муайян накардааст. Барои ҳамин хуб мешуд, ки дар лоиҳаи нави КМ ҶТ мафҳуми меҳнати маҷбури пешниҳод карда шавад.

5. Банди 23 моддаи 1 КМ ҶТ дар мафҳумҳои асосӣ мафҳуми қорфарморо муқаррар намудааст. Мувофиқи он зери мафҳуми қорфармо - мақомоти дахлдори ҳокимияти давлатӣ, шахси ҳуқуқӣ, ҳамчунин филиалҳо, намоёндагии он ва шахси воқеие, ки тибқи қонунгузори дорои ҳуқуқи бо қораманд бастан ва қатъ намудани шартномаи меҳнатӣ мебошанд, фаҳмида мешавад. Сарҳати 4 банди 4 моддаи 21 КМ ҶТ муқаррар менамояд, ки шахсони зерин наметавонанд чун қорфармо, тарафи шартномаи меҳнатӣ бошанд: мақомоти дахлдори ҳокимияти давлатӣ, ташкилотҳо, инчунин намоёндагии ва филиалҳои онҳо; шахси воқеӣ, ки тибқи тартиби муқаррарнамудаи қонунгузори ҶТ ба сифати соҳибкори инфиродӣ ва ё ба сифати истифодабарандаи меҳнати шахсони дигар барои эҳтиёҷи хоҷагии истеъмолии худ ба қайд гирифта шудааст. Яъне меъёри моддаҳои мазкур ба ҳамдигар мувофиқат намекунад. Чунончи дар як ҳолат шахси воқеие, ки тибқи қонунгузори дорои ҳуқуқи бо қораманд бастан ва қатъ намудани шартномаи меҳнатӣ мебошанд, истифода шудааст, дар ҳолати

дигар тибқи тартиби муқаррарнамудаи қонунгузори ҶТ ба сифати соҳибкори инфиродӣ ва ё ба сифати истифодабарандаи меҳнати шахсони дигар барои эҳтиёҷи хоҷагии истеъмолии худ ба қайд гирифта шудааст, истифода гардидааст. Дар баробари ин, бояд қайд намуд, ки мутобиқи муқаррароти Кодекси андози ҶТ ва Қарори Ҳукумати ҶТ дар бораи "Қоидаҳои андозбандии соҳибкории инфиродие, ки дар асоси патент ё шаходатнома фаъолият менамоянд" аз 31 августи соли 2012, №451, соҳибкории инфиродии дар асоси патент фаъолияткунанда наметавонад қораманди қироя ба қор қабул намояд. Аз ин рӯ, муайян мегардад, ки на ҳама гуна соҳибкории инфиродӣ ба сифати қорфармо баромад карда наметавонад. Яъне фақат он соҳибкории инфиродие, ки фаъолияти худро дар асоси шаходатнома ба амал мебароранд, наметавонанд ҳамчун қорфармо баромад намоёнд. Аз ин рӯ, хуб мешуд, ки мафҳуми қорфармо ба тариқи зерин дар лоиҳаи Кодекси меҳнатӣ оварда шавад: Қорфармо - мақомоти дахлдори ҳокимияти давлатӣ, шахси ҳуқуқӣ, ҳамчунин филиалҳо, намоёндагии он ва соҳибкории инфиродии тибқи шаходатнома фаъолияткунанда, ки мувофиқи қонунгузори дорои ҳуқуқи бо қораманд бастан ва қатъ намудани шартномаи меҳнатӣ мебошанд.

6. Банди 2 моддаи 21 КМ ҶТ муқаррар намудааст, ки шаҳрванде, ки ба синни понздаҳсолагии расидааст, наметавонад чун қораманд, тарафи шартномаи меҳнатӣ бошад. Хуб мешуд, ки синни мазкур аз шонздаҳсолагии муқаррар карда шавад. Инчунин, банди 3 моддаи мазкур муайян менамояд, ки дар ҳолати истисно хонандагоне, ки ба синни чордаҳсолагии расидаанд, инчунин шахсоне, ки ба синни чордаҳсолагии нарасидаанд тарафи шартномаи меҳнатӣ баромад карда наметавонанд. Ба фикри мо ва талаботи қонунгузори шахсоне, ки ба синни чордаҳсолагии нарасидаанд, тарафи шартномаи меҳнатӣ баромад карда наметавонанд.

7. Банди 4 моддаи 26 ҳангоми ба қор дохил шудан номгуи ҳуҷҷатҳоро муайян

Мавлоназаров О.А.
ассистенти кафедраи
ҳуқуқи соҳибкорӣ ва тижорат

намудааст. Мо пешниҳод менамоем, ки ба номгуи мазкур варақаи шахсӣ низ дохил карда шавад, зеро ки амалияи ҷамъиятӣ нишон медиҳад, ки дар тамоми қорхона ва ташкилотҳо новобаста аз шакли ташкилӣ-ҳуқуқӣ ҳуҷҷати мазкур (варақаи шахсӣ) талаб карда мешавад.

8. Дар моддаҳои 34 ва 35 КМ ҶТ истифодаи иборати "мумкин нест", ба фикри мо ба талаботи забони КМ ҶТ мувофиқат намекунад. Масалан, моддаи 34 муқаррар намудааст, ки дар вақти беқористӣ ва ҳолатҳои муваққатан иваз намудани қораманди ҳозирнабуда қорамандони ихтисоснокро бе розигии онҳо ба қорҳои ғайритахассусӣ гузаронидан мумкин нест. Аз ин рӯ, мо пешниҳод менамоем, ки ба ҷои иборати "мумкин нест" (нелзя), иборати "манъ аст" (запрещено) истифода бурда шавад.

9. Дар банди 2 моддаи 28 КМ ҶТ омадааст, ки дар давраи санҷиш ба қораманд меъёрҳои Кодекси мазкур, шартҳои шартномаи меҳнатӣ, коллективӣ ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ оид ба меҳнат татбиқ мегарданд. Аз мазмуни моддаи мазкур бармеояд, ки тамоми меъёрҳои КМ нисбати шахси санҷишаванда татбиқ мегарданд, яъне дар давраи санҷиш музди қораманд пардохт карда мешавад. Аммо дар амалияи ҷамъиятӣ меъёри мазкур ба назар гирифта намешавад, аз ҷумла музди шахси санҷишаванда дар давраи санҷиш дода намешавад. Ба ин хотир, хуб мешуд агар банди алоҳида дар лоиҳаи нави КМ ҶТ дар чунин шакл пешбинӣ шавад: "Дар давраи санҷиш музди шахси санҷишаванда пардохт карда мешавад".

Машваратчи халқӣ шаҳрванди ҶТ мебошад, ки баҳри ба амал баровардани адолати судӣ ҳангоми баррасии парвандаҳои ҷиноятӣ иштирок менамоянд. Мутобиқи моддаи 87-и Сарқонуни ҶТ судяро танҳо ба қонун итоат менамоянд. Шаҳрвандони ҶТ, ки ба содир кардани қорҳои ношоиста бадном шудаанд, наметавонанд машваратчи халқӣ интихоб карда шаванд.

Мутобиқи Низомномаи машваратчиёни халқӣ Суди Олии ҶТ машваратчиёни халқӣ аз ҷониби Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии ҶТ бо пешниҳоди Президенти ҶТ ба муҳлати панҷ сол интихоб карда мешавад.

Бори аввал иштироки аҳоли дар баррасии парвандаҳои ҷиноятӣ, дар асри IX дар Англия бо номи "судҳои қасамедкарда" барои иштирок дар маҷлисҳои судӣ, баҳри муайян намудани гунаҳгор будан ё набудани айбдоршаванда ҷалб карда мешуданд. Ҳайати суд дар маҷлиси судӣ аз судяҳои касбӣ (аз тарафи монарх таъин карда мешуд) ва судяҳои ғайриқасбӣ (шахсоне, ки бо роҳи интихоби ногаҳонӣ ба мурофиаи судӣ ҷалб карда мешуданд), иборат буд. Судҳои қасбӣ масъалаҳоро, ки вобаста ба таъи-

Машваратчиёни халқӣ

ни ҷазо, судҳои ғайриқасбӣ бошад, гунаҳгор будан ё набудани айбдоршаванда роҳал мекарданд.

Фаронса ин низоми судии Англияро дастгирӣ намуда, соли 1808 дар қонуни худ ҷойгир намуд. Баъдтар давлатҳои дигари Авруро ба мисли Швейтсария, Австрия ва дигарон ин тартибаро дастгирӣ намуда дар қонунгузори мурофиаи худ қорӣ намуданд.

25 декабри соли 1958 дар Иттиҳоди Шӯравӣ қонун қабул карда шуд, ки баррасии парвандаҳои ҷиноятӣ гражданиро дар ҳайати як судяи қасбӣ ва ду машваратчи халқӣ муайян мекард.

Мутобиқи моддаи 16 Қонуни конституционии ҶТ "Дар бораи судҳои ҶТ" машваратчиёни халқӣ ҳангоми ба амал баровардани адолати судӣ тамоми ҳуқуқҳои судяро доранд. Ваколати машваратчиёни халқӣ Суди Олии ҶТ пеш аз муҳлат аз ҷониби Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии ҶТ бо пешниҳоди Президенти ҶТ қатъ карда мешавад. Дарҳост дар бораи қатъ намудани ваколати

машваратчи халқӣ Суди Олии ҶТ аз ҷониби Раиси Суди Олии ҶТ пешниҳод карда мешавад.

Яке аз шаклҳои иштироки омма дар барқарор кардани адолати судӣ, ин иштироки машваратчиёни халқӣ дар баррасии парвандаҳои ҷиноӣ мебошад. Ҳолати ҳуқуқии машваратчиёни халқиро Кодекси мурофиаи ҷиноятӣ ҶТ ва Низомнома "Дар бораи машваратчиёни халқӣ", ки 28 июни соли 2002 тасдиқ гардидааст, ба танзим мебарорад.

Яке аз вазифаҳои муҳимтарини судяҳо ва машваратчиёни халқӣ он аст, ки онҳо бояд дониши худро мукамал намоёнд ва қонунҳоро саривақт аз худ намуда, иҷрои онҳоро такмил намоёнд. Қабули қарор низ яке аз вазифаҳои муҳими машваратчиёни халқӣ мебошад. Дар ҳолати машваратӣ, машваратчиёни халқӣ ва судя баробарҳуқуқ мебошанд. Онҳо наметавонанд фикри ақидаи хешро озодона баён намоёнд. Агар ҳарду машваратчиёни халқӣ ба як фикр ва раискуанда фикри дигар дошта бошад, он гоҳ

қорор аз рӯи фикри машваратчиёни халқӣ қабул карда мешавад ва раискуанда фикри худро алоҳида навишта бо маводи қор ҳамроҳ менамояд.

Дар ба амал баровардани адолати судӣ машваратчиёни халқӣ ҳамаи ҳуқуқҳои судяро доранд. Шинос шудан бо маводи парванда ҳатмӣ мебошад. То саршавии мурофиа онҳо бояд бо маводи парванда шинос шаванд. Зеро агар машваратчиёни халқӣ маводи қорро надонанд, дар мурофиаи судӣ гунаҳгор будан ё набудани айбдоршаванда ба онҳо мушкилӣ меорад. Агар бо маводҳои парванда шинос шуда бошад, пас ҳангоми мурофиа саволҳои дуруст дода, дар ҳалли қорҳои ҷиноятӣ саҳми босазои худро мегузорад.

Ҷиноятҳои вазнин ва махсусан вазнин бо иштироки машваратчиёни халқӣ баррасӣ карда мешавад. Машваратчиёни халқӣ дар мурофиаи судӣ, маҷлиси судӣ, маҷлиси амрдиҳии судӣ баҳри ба амал баровардани адолати судӣ, дар парвандаҳои ҷиноятӣ, тафтишоти судӣ ва ғайра иштирок менамояд.

Сайфиддинов ХУСРАВ
донишҷӯи курси 1 (ФҲХ)

**АЗИЗКУЛОВА ГАЛИНА
СУЛЕЙМАНОВНА**
доцент кафедри теорії і
історії державства і права

Цель: закрепить полученные знания в ходе изучения темы "Форма государства". Задачи: повышение интереса к изучению права; углубление знаний по праву; формирование гражданской ответственности и патриотизма

Игра состоит из 6 раундов. Учащиеся делятся на 2 команды.

1 раунд - "Визитная карточка" (максимальное количество баллов - 5) Необходимо оригинально представить свою команду: название команды. Девиз и состав команды.

2 раунд - "Простые вопросы" (за каждый правильный ответ - 1 балл)

1) Приведите пример унитарного государства? 2) Приведите пример федеративного государства? 3) Приведите пример современной республики? 4) Как форма Таджикиского государства описана в ст. 1 Конституции РТ? 5) Когда отмечается в Таджикистане День Конституции и почему? 6) Сколько в Таджикистане автономных образований?

3 раунд - Дать определение понятиям (за каждый правильный ответ - 1 балл)

1) Унитарное государство; 2) Федерация 3) Республика; 4) Монархия; 5) Демократия; 6) Тоталитаризм; 7) Авторитаризм; 8) Конфедерация.

4 раунд - "Ода!" (максимальное количество баллов - 10)

О?да - жанр лирики, представляющий собою торжественное стихотворение, посвященное какому-либо событию или герою, или отдельное произведение такого жанра. Сочините оду о республике и монархии.

5 раунд - "Сложные вопросы" (за каждый правильный ответ - 1 балл)

1) Чем отличается республика от монархии? 2) Как могут граждане участвовать в управлении страной? 3) Как соблюдаются права человека при разных политических режимах? 4) Назовите виды субъектов? 5) Чем отличается тоталитарный политический режим от демократического? 6) Чем отличается унитарное государство от федеративного?

6 раунд - Кроссворд "Формы государства" (решение кроссворда продолжается до тех пор, пока одна из команд первой не разгадает кроссворд)

По горизонтали:

1) Политический режим, при котором уважаются права и свободы человека, а народ реально участвует в управлении государством и решении общих дел.

2) Государственный орган, который представляет одну из ветвей власти (согласно теории разделенные власти) и который может своим решением признать закон или указ президента противоречащим конституции или другому важному закону (согласно механизму сдержек и противовесов).

3) Современное государство, являющееся федерацией.

4) Одна из ветвей власти (согласно теории разделенные власти).

5) Форма правления, при которой власть передается по наследству.

6) Общее название субъекта федерации в ФРГ.

7) Особая форма правления в государстве, где власть незаконно захвачена одним человеком или группой лиц.

8) Французский просветитель,

человека, разделение властей, механизм сдержек и противовесов, а также судебный контроль.

4. Современное государство Азии, являющееся федеративной республикой

5. Форма территориального устройства сложного государства.

6. Древнеримский философ, который считал республику наилучшей формой правления

7. Второе название для простого государства.

8. Английский философ - просветитель, выдвинувший теорию разделения властей.

9. Современное государство, являющееся монархией.

10. Современное островное государство, являющееся монархией.

11. Одна из ветвей власти, согласно теории разделения властей.

12. Государство, в конституции которого впервые были отражены теория разделения властей, механизм сдержек и противовесов и судебный контроль.

Используется такая интерактивная методика преподавания

**Ба устоуди зиндаёд
Ҳалим Салим**

Ҳар нафас дунёи худро ранги дигар кардай,
Номаи аъмоли худро дурру гавҳар кардай.
Тирагиҳои ҳамон як илми носанҷидаро,
Санҷише бинмуда баҳри мо мунаввар кардай.
Бо ғами фардо ибодат карда лайлу ҳам наҳор,
Бо ибодатҳои зебо ҳаҷчи Акбар кардай.
Аз бани Одам намонад кас дар олам ҷовидон,
Фикри инро, эй хирадмандо, ту бар сар кардай.
Қуввату нерӯ надорад, ҳеҷ бақое то абад,
Он тани аброри худро рӯи бистар кардай.
Ҳар чӣ бодо бод гӯён зикри Эзидро ба лаб,
Зиндагири бо ҳамин маъъни паси сар кардай.
Акси ту овеза буд дар лавҳаҳои ифтихор.
Нақши худ ҳоло ба рӯи санги мраммар кардай.
Сабр орад Холиқи якто ба пайвандони ту,
Чун ҳама пайванди худро зери чодар кардай.

**Некрӯзи Абдусалим
доғишҷӯи факултети ҳуқуқшиносии**

ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНАЯ ИГРА ПО ТЕМЕ "ФОРМЫ ГОСУДАРСТВА"

тель, один из создателей теории разделения властей.

9) Политический режим, переходит от тоталитаризма к демократии.

10) Один из "отцов-основателей" американского государства.

11) Название страны, в которой власть была захвачена генералом Пиночетом.

12) Римский правитель, который захватил власть в Римской республике, став по существу единовластным диктатором.

13) Общее название субъекта федерации в США.

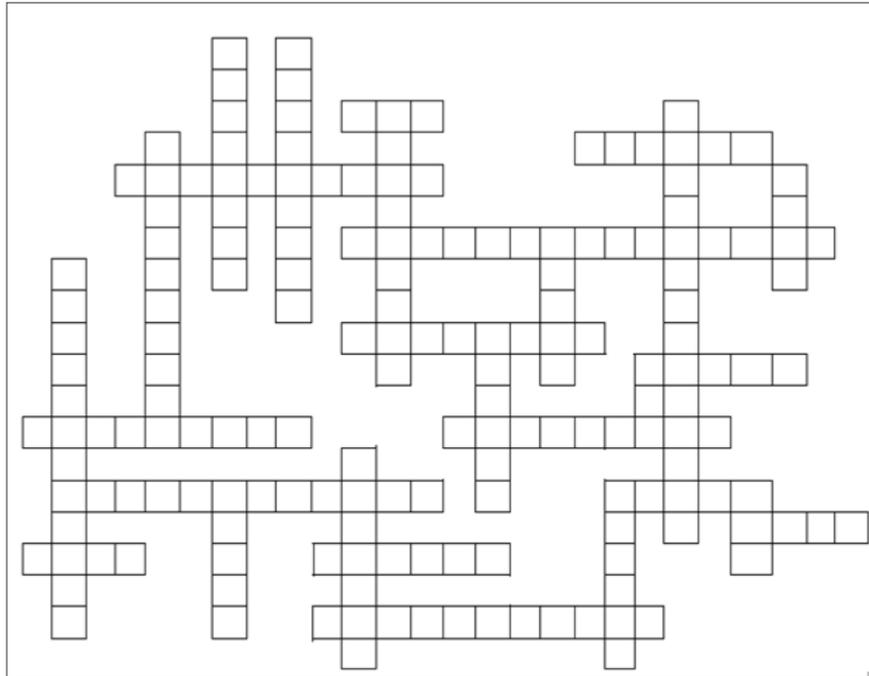
14) Документ, в котором закрепляются формы государственного устройства.

По вертикали:

1. Политический режим в государстве, при котором народ отстранен от власти, а верховная власть, принадлежащая небольшой группе людей, контролирует все сферы жизни в обществе, попирает права и свободы человека

2. Форма правления, при которой органы власти создаются на выборной основе, а также вид субъекта РФ.

3. Как называется государство, подчиненное праву и законам, которые закрепляют права

семинарских занятий как распространение "политических слухов" по теме "Политическая система", "Правовое сознание и правовая культура", "Правовое воспитание". Шесть студентов встают в ряд, передавая на ухо от одного к другому по цепочке секретную информацию последний в ряду студент выдает группе совсем иную информацию обросшую слухами, домыслами, мифами. Затем это информация обоснованно опровергается первым студентом, преподнесшим верную информацию. Кроме этого проводятся презентации по теме в ходе которой 3-4 студента дают название своей группе, объявляют какой у них девиз и используют электронную доску, либо листы ватмана, либо обыкновенную доску презентуют тему,

части темы или отдельные вопросы. Наиболее активны студенты Мирсаидова Давлатсултон, Хазраткулов Хумоюн, Джурабоев Хаджимурод, Негматзаде Искандар, Зойирова Парвина, Сафаров Маруфчон и др. По истории государства и права Таджикистана в порядке разминки используется учитывая, что необходимо запоминание категорий на древнеперсидском, среднеперсидском, тюркском, китайском, русском языках, студенты делятся на две группы, один произносит первый слог, а другие договаривают, например на-па-ти, ви-сы, на-ри-ай-та-ры, Са-са-ни-ды, Са-ма-ни-ды, ма-гу-па-ты, па-реш-ван, ва-зург-фра-ма-дор, юз-бо-ши и т.д. Использование этих достаточно быстрых процедур, содержащих в себе

тельности студентов, проверку знаний по теме, формирование навыков решения практических задач за короткий промежуток времени, формирование профессиональных и коммуникативных качеств. Многолетней нереализованной мечтой остается проведение костюмированного судебного процесса согласно нормам шариата, где бы студенты провели казийский суд, нарочито допуская ошибки, а жюри обнаруживая оплошности или противозаконные моменты оценило бы знания, умения участников процесса. Не доходят руки, как говорится до создания 15-минутных тематических сюжетов. Можно создать клуб "молодых преподавателей" в рамках нашей газеты, где опытные устыды с многолетним стажем могли бы поделится опытом преподавания. Помнится когда на занятиях Л.В. Франка в аудиторию входил на 2-3 минуты кто-либо, а студенты затем должны были описать его внешность, тип личности, темперамент, настроение, т.е. составить словесный портрет. С успехом можно было бы поделится опытом, сотрудничая с другими вузами. В Центре дистанционного имеется богатая учебная фильмотека по всем юридическим предметам и поскольку дистанционный метод преподавания там является единственным, то применяется просмотр читаемых транслируемых лекций, т.е. студент дома может слушать, смотреть, вспомнить при этом мыть посуду, чистить овощи и или готовить обед условно говоря. В Агахан центре имеется библиотека по интерактивным методикам. При чтении лекций также можно использовать такие методы как экспресс-лекции, лекции-семинары, лекции-конференции и т.д. Словом, в процессе преподавания следует сочетать традиционные технологии исторически выверенные, с новыми, давно признанными и используемыми в мире.

Конститутсия қонуни асосии ҚТ буда, эътибори олии ҳуқуқӣ дорад. Ин талабот дар ҳуди Конститутсия (дар моддаи 10) низ қайд карда шудааст.

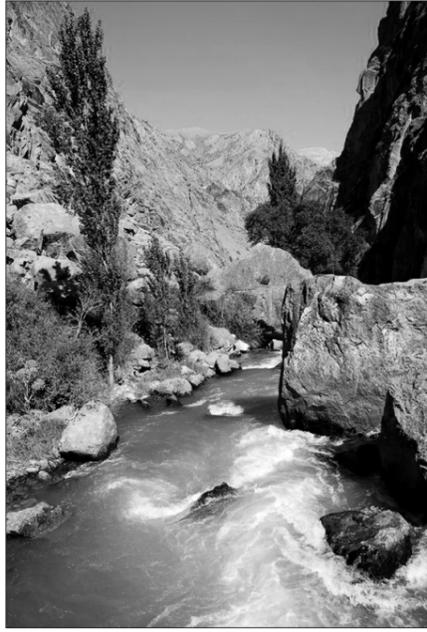
Сарқонун ифодакунандаи манфиатҳои муҳими ҷамъият буда, танзимкунандаи асосҳои сохтори конститутсионӣ, муайян-созандаи вазъи ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд баромад мекунад. Дар Конститутсия тамоми принципҳои асосии сохтори давлатдорӣ, вазифаҳои давлат ва асосҳои ҳуқуқӣ дарҷ ёфтаанд. Сарқонун сарчашмаи асосии ҳуқуқ дар ҚТ мебошад. Конститутсия на танҳо қонуни асосӣ, балки "қонуни қонунҳо" аст, зеро аз муқаррароти он тақдирӣ низоми санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ давлат вобастагӣ дорад. Тамоми қонунгузори кишвар, аз ҷумла қонунгузориҳои ҚТ аз Сарқонун бармеояд.

Муносибатҳои дар самти об бавучудомада ба воситаи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ гуногун ба танзим дароварда мешаванд, ки асоси онҳоро Конститутсияи ҚТ ташкил медиҳад. Тибқи қонун об дар ҚТ моликияти истисноии давлат аст, ки ин меъёр дар моддаи 13-и Сарқонун чунин ифода ёфтааст: "Замин, сарватҳои зерзаминӣ, об, фазои ҳавой, олами набототи ҳайвонот ва дигар боигарии табиӣ моликияти истисноии давлат мебошанд ва давлат истифодаи самараноки онҳоро ба манфиати халқ кафолат медиҳад".

Об яке аз унсурҳои асосии табиат буда, сарвати муҳими ҷамъияту давлат мебошад. Ба андешаи мо аз се моддаи Сарқонун тамоми қонунгузориҳои обӣ асос меёбад. Яъне рушди қонунгузориҳои обӣ ба муносибатҳои обистифодабарӣ бевосита ё бавосита ба ин моддаҳо алоқаманд аст: моддаи 13 (об ҳамчун моликият

РУШДИ ҚОНУНГУЗОРИИ ОБ ДАР ПАРТАВИ САРҚОНУН

ти истисноии давлат), моддаи 44 (ҳифзи табиат, аз ҷумла об), моддаи 45 (ухдадорӣ андозсупорӣ, ки давоми мантиқии принципи "музднок будани таъмини оби нӯшокӣ" аст).

Имрӯзо зиёдшавии баҳсҳои обистифодабарӣ дар мақомоти судӣ, инчунин дар дигар мақомоти ваколатдори соҳа ба назар мерасад. Таҳлили таҷрибаи судӣ нишон медиҳад, ки дар баъзе ҳолатҳо ҳуқуқи обистифодабарандагон ба кулӣ вайрон шуда, ҳоҷат ба ҳимояи судии онҳо ба миён омадааст. Аз ин рӯ, моддаи 19-и Сарқонун ҚТ ба "ҳар кас кафолати ҳифзи судӣ" додааст. Ҳифзи судӣ, ё ба ибораи дигар ҳимояи судиро Конститутсияи ҚТ ҳамчун ҳуқуқи шахс муқаррар намудааст. Аз ин рӯ, ҳар субъекти обистифодабаранда, ки ҳуқуқаш поймол ё мавриди баҳс қарор дода мешавад, аз ҳимояи судӣ истифода мебарад. Баҳсҳо, ки аз муносибатҳои вобаста ба об бармеоянд, аз ҷониби суд бо тартиби пешбиниамудаи қонунгузори ҚТ баррасӣ карда мешаванд (м. 108-и Кодекси Оби ҚТ). Хулоса, айни ҳол дар мақомоти судии кишвар чунин баҳсҳо оид ба обистифодабарӣ вучуд дорад:

- 1) Баҳсҳо оид ба қатъ кардани ҳуқуқи обистифодабарӣ;
- 2) Баҳсҳо оид ба шартномаи обистифодабарӣ;
- 3) Баҳсҳо вобаста ба пардохти обистифодабарӣ.

Дар рушди қонунгузориҳои об нақши муҳимро меъёрҳои конститутсионӣ мебаранд. Дар моддаи 44-и Сарқонун пешбинӣ шудааст: "Ҳифзи табиат... вазифаи ҳар як шахс аст". Бояд дар назар дошт, ки яке аз объектҳои муҳими табиат ин об мебошад ва ҳифзи табиат, ки меъёри конститутсионӣ аст дар танзими муносибатҳои обис-

тифодабарӣ, махсусан ҳифзи об ва дигар сарватҳои зерзаминӣ муҳим буда, ба рушди дигар қонунҳои соҳа асос мегардад.

Андоз ва андозбандӣ яке аз масъалаҳои муҳими қонунгузориҳои об буда, бевосита аз талаботи моддаи 45-и Сарқонун ҚТ бармеояд: "Додани андоз ва пардохтҳо, ки қонун муайян кардааст, вазифаи ҳар кас мебошад." Ин модда намудҳои алоҳидаи андоз ва пардохтҳоро пешбинӣ накардааст, аммо қонунгузориҳои андоз мушаххасан ҳар як намуди андозро муқаррар намудааст. Аз талаботи Кодекси оби ҚТ бармеояд, ки истифодаи махсуси об дар ҚТ пулакӣ мебошад. Яъне муқаррароти конститутсионӣ оид ба ухдадорӣ андоз ухдадорӣ ҳар касро барои додани андози об ва дигар пардохтҳои обистифодабарӣ низ дар назар дорад. Дар Кодекси оби ҚТ принципи музднок будани обистифодабарӣ об мустақам карда шудааст. Дар моддаи 4-и Қонуни ҚТ "Дар бораи оби нушокӣ ва таъмини он" принципи музднок будани таъмини оби нӯшокӣ омадааст: "Барои таъмини оби нӯшокӣ аз ҷониби истеъмолкунандагон миқдори муайяни ҳақи хизматрасонӣ пардохта мешавад". Ба андешаи мо айни замон яке аз масъалаҳои муҳими пардохти обистифодабарӣ ин таъмини обченкунак барои обистифодабарандагон ва ҳифзи шабакаҳои обӣ мебошад. Инчунин пешниҳод менамоем, ки барои ифлос кардани об ҷавобгарии вазнинтар дар қонунгузориҳои маъмурият ва ҷинойтӣ пешбинӣ карда шавад. Дар ин сурат мо метавонем ин моликияти давлатӣ ва сарчашмаи ҳаёт дар рӯи заминро ҳифз намоём.

Муслмон Маҳмадюнусзода
асpirанти
кафедрои ҳуқуқи
нақлиёт ва
ҳуқуқи истифодаи
сарватҳои табиӣ

Инсон барои ба даст овардани талаботи ҳеш пайваста дар талош аст, вале дар ҷомеа гурӯҳи инсоҳое ҳастанд ки аз ин талошварзиҳо маҳруманд. Яъне нуқсонҳои ҷисмонӣ ба онҳо имконият намедиҳад то мустақиллона барои пешбурди зиндагӣ фаолият намоянд. Маъюбон ба ҷумлаи онҳо мансуб буда, ба дастгирӣ ва кӯмаки дигарон муҳтоҷанд. Онҳо барои нуқсонҳои дошташон худро дар байни омма бад ҳис карда пайваста аз ин ранҷ мебаранд. Ҳар як шахси солим вазифадор аст, то бобати ёрии иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва маънавия маъюбон саҳми худро гузорад. Инро ба назар гирифта ҷомеаи ҷаҳонӣ ва ҚТ ҳуқуқ ва манфиатҳои маъюбонро кафолат додааст. Эломияи умумии ҳуқуқи башар дар моддаи 25-и худ муқаррар кардааст: "Ҳар як инсон ба чунин сатҳи зиндагӣ, аз ҷумла хӯрок, пӯшок, манзил, нигоҳубини тиббӣ ва таъминоти зарурии иҷтимоие, ки барои сихатию некӯаҳолии ҳуди ӯ ва оилааш зарур аст, ба таъминот дар ҳолатҳои бекорӣ, беморӣ, маъюбӣ, бесаробон мондан, пиронсолӣ ё дигар ҳолатҳои маҳрумӣ аз воситаҳои зиндагӣ, ки бо сабабҳои новобаста аз ӯ ба вучуд меоянд, ҳақ дорад". Вале ин муқаррарот барои ҳифзи ҳуқуқҳои маъюбон нокифоя буд. Аз ин рӯ, 13-уми декабри соли 2006 аз тарафи СММ Конвенсияи оид ба ҳуқуқи маъюбон қабул гардид. Дар он тамоми ҳуқуқ ва манфиатҳои маъюбон дарҷ гардида, давлатҳои ширкаткунандаи Конвенсияро ухдадор мекунад, то барои татбиқи он чораҳои дахлдор андешанд.

Конвенсияи оид ба ҳуқуқи маъюбон давлатҳои ширкаткунандаро вазифадор мекунад то амалҳои зеринро анҷом диҳанд:

- а) баланд бардоштани маърифатнокӣ тамоми ҷомеа, махсусан дар сатҳи оила, оид ба масъалаҳои маъюбон ва пурзӯр намудани ҳурмати ҳуқуқ ва иззати нафси маъюбон;

МАЪЮБ ВА ҲУҚУҚҲОИ Ӯ

б) мубориза бурдан бар зидди муқаррарот, хурофот ва урфу одати бад дар рафтор бо маъюбон, махсусан дар заминаи тааллуқи ҷинсиат ва синну сол дар ҳама ҷабҳаҳои зиндагӣ;

в) бурдани табиғот оид ба имконият ва саҳми маъюбон дар ҷомеа.

ҚТ низ дар сатҳи конститутсионӣ дар моҳҳои 34 - ҳифзи кӯдакони маъюб ва 39 - таъминоти иҷтимоии маъюбонро кафолат додааст. Барои пура муқаррар кардани ҳуқуқи манфиатҳо ва имтиёзҳои онҳо дар ҷомеа 22-юми декабри соли 2010 Қонуни ҚТ "Дар бораи ҳифзи иҷтимоии маъюбон" қабул кардид. Мувофиқи ин қонун маъюб шахсест, ки дар натиҷаи нуқсёбии саломатӣ бо хоҳиши устувори вазифаҳои организм аз беморӣ, ҷароҳат, иллати ҷисмонӣ ва ақлонӣ боиси маҳдуд шудани фаъоли-

яти ҳаёти гардидааст ва ба ҳифзи иҷтимоӣ ниёз дорад.

Ба маъюбон дар муассисаҳои давлатии тиббӣ иҷтимоӣ ба таври роӣгон ё имтиёзнок бо тартиби муқаррарнамудаи қонунгузори ҚТ ёрии тиббӣ расонида мешавад. Маъюбон дар асоси хулосаи ташхиси тиббӣ иҷтимоӣ ба таъминоти роӣгон ва ё имтиёзнокӣ санаторию курортӣ, бенавбат гирифтани

роҳат ва рафтуомади роӣгон ба маҳалли таъминот ҳуқуқ доранд. Инчунин маъюбон метавонанд роӣгон дар муассисаҳои томактабӣ, таҳсилоти умумӣ, ибтидоии касбӣ, миёнаи касбӣ, олии касбӣ, таҳсилоти иловагӣ ва махсус дар муассисаҳои давлатии таҳсилоти умумӣ ва махсус таҳсил кунанд. Маъюбони гурӯҳҳои I ва II, ки ба онҳо аз рӯи хулосаи ташхиси тиббӣ иҷтимоӣ дар муассисаҳои таҳсилоти ибтидоии касбӣ, миёнаи касбӣ ва олии касбӣ таҳсил намудан манъ карда нашудааст, ба муассисаҳои мазкур бидуни озмон бо тартиби муқаррарнамудаи Ҳукумати ҚТ қабул карда мешаванд. Маъюбон бо тартиби муайяннамудаи Ҳукумати ҚТ ҳуқуқ доранд аз нақлиёти ноҳиявӣ, байниноҳиявӣ, шаҳрӣ ва байнишаҳрии истифодаи ҷамъиятӣ (ба

истисноӣ тақсӣ) ба тариқи роӣгон истифода баранд. Ҳамчунин маъюбон ҳуқуқи истифодаи имтиёзнокӣ нақлиёти роҳи оҳан ва ҳавоиро доранд. Инчунин аз тарафи Ҳукумати ҚТ ба оилаҳо, ки ду ё зиёда маъюб доранд ёрии иловагӣ иҷтимоӣ расонида мешавад. Маъюбоне, ки кор мекунанд, аз ҷониби корфармоёни онҳо мутобиқ ба барномаи инфиродии тавонбахшии маъюбон шароити зарурии меҳнат фароҳам оварда, давомнокии кӯтоҳи вақти корӣ, руҳсатҳои иловагӣ, инчунин дигар кафолатҳо дар муносибатҳои меҳнати тибқи Кодекси меҳнати ҚТ ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ фароҳам оварда мешаванд.

Барои кӯдакони маъюбе, ки вазъи саломатиашон барои гирифтани тарбия дар муассисаҳои томактабии умумӣ имконият намедиҳад, муассисаҳои махсуси томактабӣ таъсис дода мешавад. Бо мақсади инкишофи ҳамаҷониба ва муносиби кӯдакони маъюб, дар рӯҳияи фаъолнокии ҷамъиятӣ, майлу рағбат ба меҳнат, илму техника, санъат ва варзис тарбия намудани онҳо мақомоти маориф ва дигар мақомоти давлатӣ вазифадоранд, ки тарбияи берунамактабиро бо муҳайё намудани шароити мусоид барои кӯдакони маъюб дастрас гардонанд. Барои таълиму тарбияи кӯдакони маъюб аз ҷониби давлат муассисаҳои будубоши доимӣ ва муваққатӣ ташкил карда мешавад.

Машраби ДАВРОН
доносиҷӯи
факултети
ҳуқуқшиносӣ

Низорамӯх БОБОЕВА
раиси шӯрои занони
факултети ҳуқуқшиносӣ

САРҚОНУН ВА ҲИМОЯИ ҲУҚУҚИ ЗАНОН

Ба даст овардани соҳибхитӣ ва қабули Сарқонун ин дастоварди бузурги тоҷикон аст. Сарқонуни ҚТ мафҳуми моҳияти давлати тоҷикон, шакли идоракунии он, соҳти давлатдорӣ, вазифа ва ҳадафҳои он, вазъи ҳуқуқи инсон ва шаҳрванд, соҳти марзию маъмури, тартиби ташкил ва фаъолияти мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва соҳтори миллию-давлатиро муқаррар ва танзим мекунад. Он ифодагари манфиатҳои мардуми тоҷик буда, моро дар арсаи байналмиллалӣ муаррифӣ мекунад. Ба сулҳу салоҳ ва ваҳдати ягонаи халқи тоҷик замина гузошта, онро дар миқёси ҷаҳонӣ яке аз кишварҳои тараққикарда ва рушду нумӯёфта мешиносонад. Сарқонуни ҚТ бо тариқи раъйпурсии умумихалқӣ 6-уми ноябри соли 1994 қабул гардид. Вай аз 10 боб ва 100 модда иборат аст. Ҳафтаи қабул шудани Сарқонуни ҷумҳурӣ аз якчанд мамлакатҳои абарқудрати дунё нозирон ҳузур доштанд, ки бо рафти кори комиссияҳои раъйпурсӣ аз наздик шинос шаванд. Хушбахтона дар рафти раъйпурсӣ аз тарафи иштирокчиён ва мутасаддиён ягон ҳуқуқвайронкунии ба чашм нарасид ва ин маърака бо сарбаландӣ анҷом ёфт. Ин ҳуққати таърихӣ, ки аз меъёрҳои ҳуқуқӣ пурра аст, дар асоси талабот ва манфиатҳои мардум ҷо ба ҷо карда шудааст. Сарқонуни ҚТ бо лафзи соддаю оммафаҳм навишта шуда, бо якчанд забон ба мардум пешкаш карда шуда-

аст. Он ба ҳайси ҳуққати муҳими сиёсӣ ҳуқуқӣ ва давлатӣ пазируфта шудааст. Кафолатҳои занон, мақому маслаки онҳо дар он бараъло нишон дода шудааст. Боби 2-уми Сарқонуни ҚТ пурра ба ҳуқуқу озодии инсон ва шаҳрвандон бахшида шудааст. Вазифаи ҳар як шаҳрванди ҚТ, аз он ҷумла занон риоя, иҷро ва ҳифз кардани Конституция ва қонуниҳои ҷумҳурӣ мебошад.

Замони қабул шудани Конституция (Сарқонун)-и ҚТ давлат ва миллати тоҷикро хатари парокандашавӣ таҳдид мекард. Хусусан, зери ниқоби таассуби асримиёнагӣ хатари бузург занонро таҳдид мекард ва дар роҳи раъфи ин хатар нақши Сарқонуни ҚТ бебаҳост. Маҳз он дар шакл гирифтани соҳти давлатдорӣ муосир ва ба мансаб

омадани занҳо, ҳамчунин барои имрӯзу фардои наслҳои баъдина мавқеи худро гузошт. Ягон гурӯҳи оппозиционӣ ва дигар гурӯҳҳои ин давлати тоҷиконро аз роҳи муайяннамуади ин маҳзани бузурги тақдирсоз берун карда наметавонад, зеро Сарқонун бо тамоми меъёрҳои ҳуқуқшиносӣ эътироф ва эҳтироми худро дорад. Мо тоҷикон, ки мардуми бофарҳангу соҳибтамаддун ҳастем риоя ва ҳифз кардани ин муқаддасотро воло медонем.

Ифтихор аз суннатҳои миллӣ, бори аввал ҳуқуқҳои фитрии занон: ба монанди эътиқоди динӣ, озодии вичдон, озодии сухан дар он қадр карда шудаанд. Аз рӯи соҳти Сарқонун аз решаи сар ва қонун сохта шудааст, ин сарвари қардан, роҳбар будан ва тоҷдориро мефаҳмонад.

Дастгирӣ қардани занон, пеш аз ҳама аз дастовардҳои голибияти сиёсии мо-занон, ки дар панҷ моддаи Сарқонун оварда шудааст, дарак медиҳад. Сарқонун ба ҳама гуна бенизомӣ ва амалиёти ҷудоиндозӣ сардори ҳақиқат аст. Ба музаффариятҳо ва муваффақиятҳо шукрона карда, барои ободии ватан ва яқпорчагии миллат камари ҳиммат бояд бастан. Мо-занони ҷумҳуриро зарур аст, ки рӯ ба илму фарҳанги миллат оварда, дар пайи ободкории ҳифзи арзишҳои миллии ватани азизамон бошем.

Яке аз аввалин ҳуққатҳои Ҳукумати Шӯравӣ, ки дар он асосҳои санҷиши тафтишоти ҳуққатӣ ба роҳ монда шуда буд, дастури махфӣ оид ба маҳкам намудан, муҳркунонӣ ва тафтишоти анборҳо ва макони нигоҳдории маҳсулот буд, ки ташкили фаъолияти тафтишотчиёнро дар макони тафтишот ба роҳ монда буд. Дар дастур гуфта шуда буд: тибқи рӯйхати тартибдодашуда аз рӯи китоби баҳисобгирии мавод тафтиш гузаронида мешавад, ки оё чӣ қадаре, ки дар он маҳсулот мавҷуд аст ба ҳақиқат рост меояд, ба маҳсулоте диққат бояд дод, ки дар он ҷой дода шудааст. Баъд аз он, қариб дар давоми ним сол бақияи маҳсулот аз рӯи дафтари қайди маҳсулот гирифта шуда, тибқи борхатҳои қабул ва супоридан ба тафтишот оғоз мекард, ки чӣ қадар маҳсулот фиристода ва гирифта шудааст, ки дар чунин ҳол бояд ҳамаи борхатҳо дар китоби маҳсулот қайд мегардиданд.

Дар Кодекси муруфиавӣ-

мандони таъҷили ва кофтуковӣ талаб карда мешуд, ки аз онҳо на танҳо донишҳои ҳуқуқӣ, балки донишҳои иқтисодӣ пешбинӣ мегардид. Барои ин курси нави таълимии "Асосҳои баҳисобгирии муҳосибӣ ва экспертизаи судӣ-муҳосибӣ" созмон дода шуд, ки донишҳои иқтисодӣ ва ҳуқуқиро ба ҳам муттаҳид менамуд. Мазмун ва мундариҷаи курс дар заминаи баҳисобгирии муҳосибӣ соҳавӣ ва экспертизаи судӣ-муҳосибӣ асос меёфт. Муттаҳидкунии ду боби ба ҳамдигар кам иртиботдошта дар он замон барои инкишоф ёфтани илми бухгалтерӣ ва экспертизаи судӣ-муҳосибӣ алоқаманд буд. Дар курси таълимии мазкур таҷрибаи баҳисобгирии муҳосибӣ ва усули истифодаи донишҳои мутахассисони дахлдор диққати маҳсус дода мешуд. Вале ба методикаи мустақилонаи татбиқи донишҳои умумиқтисодӣ нақши дуомдараҷа ҷудо шуда буд.

Ба зиёд шудани талаботи таҷрибаи ҳуқуқӣ нигоҳ накарда,

ИНКИШОФИ МУҲОСИБИ СУДӢ ДАР ҚТ

ҷиноятии ҚШС ФР аз 23 феввали соли 1923 ҳангоми тафтишот ва баррасии парвандаҳои, ки донишҳои маҳсусро талаб мекарданд, даъват қардани коршинос иҷозат дода мешуд, ки ҳулосаи ӯ ҳамчун далели ҳуқуқӣ ба ҳисоб мерафт. Солҳои 1930-1940 зарурият ҷиҳати созмон додани Шӯъбаи мубориза бар зидди тасарруфи моликияти сотсиалистӣ (ОБХСС) барои фош намудан, пешгирӣ ва кушодани ҷиноятҳои иқтисодӣ ба миён омада буд. Дар хусуси созмон додани фанни нав дотсенти кафедраи криминалистикаи Донишқандаи ҳуқуқи Саратов В.Б. Любкин саҳми босазо гузошта, соли 1946 монографияи "Муҳосибӣ судӣ"-ро таълиф намуд, ки баъдтар китоби асосӣ барои истифодабарӣ доир ба фаҳмиши иқтисодӣ дар таҷрибаи ҳуқуқӣ гардида буд.

Профессор С.П. Фортинский мехост муҳосибӣ судиро ба яке аз қисмҳои криминалистика мансуб созад. Дар соли 1962 ӯ асаре эҷод намуд, ки маслиҳатҳои оид ба татбиқи методҳои ревизионӣ дар ошкор намудан ва тафтиши ҷиноятҳои иқтисодиро дар бар мегирифт.

Аллакай соли 1964 китоби "Асосҳои баҳисобгирии муҳосибӣ ва экспертизаи судӣ- муҳосибӣ" аз ҷоп баромад. Муаллифони асари мазкур Д.С. Остроумов ва С.П. Фортинский масъалаҳои муҳосибӣ судиро дар ҳамкориҳои зич бо муқаррароти умумии баҳисобгирии муҳосибӣ ва масъалаҳои криминалистӣ баррасӣ менамуданд.

Дар инкишофи муҳосибӣ судӣ чунин олимони машҳур, ба монанди С.П. Голбятников, Н.В. Кудрявцев, А.М. Ромашов, Г.А. Шумака, Л.А. Сергеева саҳми босазо гузоштаанд. Диққати муҳим ба коркарди методикаи татбиқи мустақилона аз ҷониби ҳуқуқшинос дар ҳар як ҳодисаи конкретӣ донишҳои баҳисобгирии муҳосибӣ, таҳлили иқтисодӣ, технологияи истеҳсолот дода мешуд. Барои ин маҳсусгардонии кор-

муҳосибӣ судӣ чун солҳои қабл ба ҳалли вазифаҳои иқтисодӣ равона гардида буд. То соли 1980 муҳосибӣ судӣ ҳамчун соҳаи маҳсуси муҳосибӣ ба ҳисоб мерафт. Айни замон бошад, фанни муҳосибӣ судӣ аз ҷониби донишҷӯёни мактабҳои олии ва факултетҳои ҳуқуқшиносӣ омӯхта мешавад. Муҳосибӣ судӣ талаботи маҳсусро ба муаллимонӣ фанни мазкур равона месозад. Онҳо бояд чӣ дар соҳаи баҳисобгирии муҳосибӣ ва иқтисодӣ ва чӣ ҳуқуқӣ донишҳои касбӣ дошта бошанд.

Фанни таълимии муҳосибӣ судӣ масъалаҳои зеринро мавриди таҳлил қарор медиҳад:

1. Асосҳои илми ташкил ва гузаронидани ревизияи муҳосибӣ, экспертиза ва инвентаризатсия.

2. Доираи масъалаҳои муайян менамояд, ки метавонанд дар назди ревизорон ва коршиносон гузошта шаванд.

3. Ҳулоса ва баҳои коршиносон ва санадҳои ревизиониро коркард менамояд.

4. Усули фаъолияти кормандони оперативӣ ва муфаттишонро оид ба ҳуққатҳоро, ки метавонанд ҳамчун далели шайъӣ баромад намоёнд, коркард менамояд.

Донишҳои фанни мазкур ба кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ имкони баровардани ҳулосаҳои дуруст дар бораи қонуният ва ҳақиқати ин ё он амалиёти хоҷагиро дода, ҳуққатҳои қалбакиеро, ки амалиёт ва ҷиноятҳои ғайриқонунии хоҷагӣ ба

миён овардаанд, фош менамоянд.

Муҳосибӣ ҳуқуқӣ фанни маҳсуси амалие мебошад, ки дар асоси қонун роҳҳои дар ҳаёт татбиқ намудани донишҳои муҳосибӣ дар таҷрибаи гуногунҷабҳаи ҳуқуқиро меомӯзад. Он дарбаргирандаи чунин қисматҳо аст: 1) Назарияи баҳисобгирии муҳосибӣ ва танзими ҳуқуқии он. 2) Асосҳои тафтиши ҳуққат ва аудит, ташхиси судӣ-муҳосибӣ; фаъолияти муҳосибӣ ба сифати мутахассис дар муруфия. 3) Муқаррароти ҳуқуқӣ ҷинойтӣ, граждони ва маъмури оид ба танзими тартиби истифодаи бурдани баҳисобгирии муҳосибӣ ва маълумоти он аз ҷониби мақомоти ҳуқуқтатбиқкунанда.

Муҳосибӣ судӣ вазифаҳои зеринро иҷро менамояд:

1. Криминалистӣ (қонуниятҳои бозёфт, ҷамъоварӣ, таҳқиқ, баҳодихӣ, истифодаи далелҳо, баррасӣ ва пешгирии ҷинойтҳо).

2. Муруфиавӣ (исботкунии ҳақиқат, гирифтани далелҳои

амалиёти ҳақиқии ба таври ғайриқонуни баамаломедае, ки барои онҳо ҷавобгарии ҳуқуқӣ пешбинӣ гардидааст).

3. Криминалогӣ (пешгирӣ намудан, пешбинӣ қардан, пешгӯӣ қардани хатогиҳои молиявӣ-хоҷагӣ бо кӯмаки муҳосибӣ судӣ).

4. Ҳуқуқӣ-ҷиноятӣ (криминализиатсия ва банду бастии минбаъдаи як қатор хатогиҳо дар соҳаи баҳисобгирии муҳосибӣ бо дарназардошти маълумотҳои муҳосибӣ судӣ).

5. Ташкилӣ- идоравӣ (назоратӣ, ки вазифаи маълумотдиҳӣ, вазифаи алоқаи мутақобилаи муҳосибӣ судиро таъмин менамояд).

Барои дастрас намудани натиҷаҳои мусбати функцияҳои зикргардида дар маҷмӯи истифодаи бурдани онҳо самаранок аст.

Аҳамияти муҳосибӣ судӣ дар он аст, ки тамоми баҳисобгирии муҳосибӣ дар замнаи он ташақкул ёфта, яке аз вазифаҳои асосии идораи давлат - назорати иҷтимоӣ ва роҳҳои баланд бардоштани самаранокии фаъолияти таъминоти ҳуқуқӣ ва ҳифзи ҳуқуқӣ амалӣ карда мешавад.

Комилов Ш.Ш.
дотсенти кафедраи
таҳлили иқтисодӣ ва
аудити факултети
баҳисобгирии иқтисодӣ

Ҳабибова Б.Ҳ.
лаборант калони
кафедреи криминалистика
ва фаъолияти
экспертизаи судӣ

Дар мамлакатҳои хориҷӣ падидае ба номи детективҳои хусусӣ мавҷуд аст. Мақсади фаъолияти ин ниҳоди ҷамъиятӣ ҳимояи ҳуқуқ, озодӣ, манфиатҳо ва молу мулкӣ шаҳрвандон аз таҷовузҳои ҷиноятӣ мебошад. Истилоҳи детектив аз калимаи англисии *detektiv* ва калимаи *delego* - мекушоям, фош мекунам гирифта шудааст.

Дар ҶТ детективҳои хусусӣ мавҷуд нест. Сабаби асосии мавҷуд набудани ин падида дар ҶТ дар он аст, ки пеш аз дохил шудан ба ҳайати Иттиҳоди Шӯравӣ кишвари мо ҷомеаи феодалиро паси сар намуда буд. Табиист, ки дар даврони феодализм ҳамаи муносибатҳои ҷамъиятӣ ба воситаи меъёрҳои динӣ танзим мешуданд ва ақидаи ташкили чунин ниҳод дар ҳаёлоҳо ҳам вуҷуд надошт. Баъди дохил шудани Тоҷикистон ба ҳайати Иттиҳоди Шӯравӣ низ чунин ниҳод ташкил наёфт, зеро детективҳои хусусӣ моли даврони буржуазии Аврупо ба ҳисоб мераванд.

Дар таҷриба ду мафҳум: фаъолияти детективӣ ва детективи хусусӣ истифода бурда мешавад, ки аз яқдигар тафовут доранд.

Фаъолияти детективӣ фаъолияти музднокӣ шахсонӣ воқеӣ ва ҳуқуқӣ мебошад, ки дорои иҷозатномаи махсуси мақомоти қорҳои дохилӣ буда, дар асоси шартномаи тарафайн (байни детектив ва муштарӣ) ба амал бароварда мешавад. Фаъолияти детективӣ хусусиятҳои зерин дорад:

1. Ин фаъолияти музднок аст. Музднокӣ ин фаъолият дар он ифода меёбад, ки аз як тараф детектив фаъолиятро ё хизматро ба анҷом мерасонад. Тарафи дигар, яъне муштарӣ бар ивази ин хизматрасонӣ ҳаққи онро, ки тарафайн муайян кардаанд, мепардозад;

2. Ин фаъолиятест, ки иҷозатномаи махсусро талаб менамояд. Иҷозатнома барои машғул шудан ба ин намуи фаъолият аз тарафи мақомоти қорҳои дохилӣ дода мешавад.

3. Ин фаъолият дар асоси шартнома ба амал бароварда мешавад, зеро дар шартнома доираи ҳақми ваколатҳои детектив муайян карда мешавад. Агар шартнома мавҷуд набояд, дар ин сурат на детективи хусусӣ ва на ассотсиатсияи детективҳо ҳуқуқи ба амал баровардани ин ё он намуди фаъолиятро надоранд.

Шарти асосии шартнома ин шакли хаттӣ он мебошад, зеро ҳангоми ба фаъолият шурӯъ намудан зарурияти пешниҳод намудани шартнома ва шаходатнома ба вуҷуд меояд. Дар шартнома бояд маълумотҳои зерин зикр карда шавад: санаи иҷозатномае, ки мақомоти босалоҳияти давлатӣ додааст; намуни фаъолият, ки детектив бояд ба анҷом расонад; ҳаққи хизмати ба анҷом расонидашуда ва ғайра.

Детективи хусусӣ дар асоси иҷозатнома фаъолияти детективӣ ва ҷустуҷӯро ба анҷом мерасонад. Детективи хусусӣ нишонаҳои зерин дорад:

1. Детективи хусусӣ шаҳрванди давлати мушаххас мебошад. Масалан, дар баъзе кишварҳо шарт асосии бақайдгирии давлатии фаъолияти детективӣ ин мавҷудияти шаҳрвандӣ ба ҳисоб меравад (аз ҷумла дар Латвия ва 22 штати ИМА). Аммо дар баъзе мамлакатҳо ин шарт ҳатмӣ нест. Масалан, дар асоси моддаи 1-и Қонуни Федератсияи Россия "Дар бораи фаъолияти детективӣ ва муҳофизатӣ" шаҳрвандони ФР, шаҳр-

ЗАРУРИЯТИ ТАШКИЛИ МУФАТТИШОНИ МАХФӢ (ДЕТЕКТИВҲОИ ХУСУСӢ)

вандони ФР, ки шаҳрвандии дигар давлатро доранд, шаҳрвандони хориҷӣ, шахсонӣ ҳуқуқҳои хориҷӣ метавонанд дар Федератсияи Россия фаъолияти детективиро ба амал бароранд;

2. Детективи хусусӣ соҳибкори инфиродӣ мебошад. Яъне мақсади асосии фаъолияти он ба даст овардани фоида аст;

3. Детективи хусусӣ фаъолияти муҳофизатӣ ва ҷустуҷӯро ба амал мебарорад, ки ба мафҳуми фаъолияти детективӣ дохил мешавад.

Детективҳои хусусӣ дар кишварҳои дунё ба таври гуногун номгузорӣ шудаанд. Масалан, дар ИМА ба ғайр аз истилоҳи детектив "муфаттиши ҳуқуқӣ" истифода мешавад, ки фақат ба кофтукови ҷиноят машғул шуда, самти фаъолияти он дар дигар намуни парвандаҳо кам ба чамш мерасад.

Бақайдгирии детективҳои хусусӣ ва иҷозатномаи онҳо

Дар аксарияти мамлакатҳо детективон дар мақомоти қорҳои дохилӣ ба қайд гирифта мешаванд ва иҷозатномаро низ аз ҳамин мақомот соҳиб мешаванд. Сабаби дар мақомоти қорҳои дохилӣ ба қайд гирифтани дар он аст, ки талаботи асосӣ барои иҷозатнома гирифтани ин доштани собиқаи қорӣ дар ин мақомот аст. Яъне шахсе детектив шуда метавонад, ки агар собиқаи қорӣ дар мақомоти пулис (милиса) дошта бошад. Дигар сабаб дар он аст, ки детективҳои хусусӣ асосан бо қорҳои мақомоти қорҳои дохилӣ ҳамкорӣ менамоянд. Барои ба қайд гирифтани талабот ва ҳуҷҷатҳои зарурӣ талаб карда мешавад, ки дар ҳар давлат гуногун аст.

Иҷозатномаи детектив ҳуҷҷати расмӣест, ки шахсро барои машғул шудан ба фаъолияти детективӣ ва ҷустуҷӯи ваколатдор менамояд ва аз тарафи мақо-

асоси узвият фаъолият мекунад ва дар мақомоти ваколатдори давлатӣ ба қайд гирифта мешаванд. Бақайдгирии ташкилотҳои детективӣ дар се мақомоти давлатӣ сурат мегирад, ки дар натиҷа онҳо мақоми шахси ҳуқуқиро пайдо мекунад: 1) Мақомоти қорҳои дохилӣ - гирифтани иҷозатномаи дахлдори фаъолияти детективӣ; 2) Мақомоти адлия - бақайдгирии оинномаи ташкилоти детективӣ; 3) Мақомоти андоз ва ё молия - масъалаҳои андозу андозбандӣ.

Ташкилоти детективӣ ҳуқуқдор аст, ки намояндагӣ ва филиалҳо дошта бошад. Филиал ва намояндагӣҳои ташкилотҳои детективӣ бо пешниҳод намудани иҷозатномаи асосӣ ба мақомотҳои қорҳои дохилӣ ва мақомоти иҷроияи маҳаллӣ ташкил карда мешаванд.

Дар мамлакатҳои мо қонуни махсусе вуҷуд надорад, ки тартиби ташкил ва фаъолияти детективҳои хусусиро танзим намояд. Гарчанде дар моддаи 297-и Кодекси ҷинояти ҶТ "аз ҳадди ваколат баромадани қорҳои мақомоти муҳофизатӣ ва детективӣ" меъёр пешбинӣ шудааст. Аз ин маълум мешавад, ки барои ташкили детективҳои хусусӣ дар ҶТ заминаи ҳуқуқӣ ҳаст. Дар ҶТ фаъолияти муҳофизатӣ мавҷуд аст, масалан дар назди қорҳонаҳо, муассисаҳо ва банкҳо ҳадамоти муҳофизатӣ фаъолият доранд. Аммо детективҳои хусусӣ то ҳол дар кишвари мо ташкил наёфтааст. Ба андешаи мо ташкили

моти ваколатдори давлатӣ ба муҳлати муайян дода мешавад. Масалан, иҷозатнома барои фаъолияти детективӣ дар ИМА аз як то ду сол дода мешавад. Дар иҷозатнома оид ба намуни фаъолият, муҳлати амали дарҷ карда мешавад ва барои истифодаи воситаҳои махсус иҷозатномаи иловагӣ дода мешавад. Муҳлати амали иҷозатнома дар ФР се сол мебошад ва бо аризаи соҳибии он муҳлати иҷозатнома то 5 сол дароз карда мешавад. Дар ду ҳолат муҳлати иҷозатнома дароз карда намешавад: 1. Агар детективи хусусӣ қонунгузориҳои моддӣ мувофиқавиро вайрон намуда бошад; 2. Агар детектив қонунгузориҳои андозро вайрон намуда бошад.

Дар ИМА детективҳои хусусие, ки аз рӯи кластери "С" фаъолият мекунад, ҳуқуқдоранд бо худ яроқ гардонанд, бевосита тафтишоти ҷиноятиро гузаронанд ва маводро бевосита ба суд пешниҳод намоянд. Дар ФР бошад, дар асоси муқаррароти қонунгузориҳои детективҳои хусусӣ ҳуқуқдоранд, ҳангоми иҷрои вазифаҳои худ аз воситаҳои махсус, аз ҷумла яроқи оташфишон истифода намоёнд, қорҳои муҳофизатӣ бошанд.

Детективҳои хусусӣ ба детективи хусусӣ ва ташкилоти детективӣ (ба монанди адвокати ваколатдор ва коллегияи адвокатҳо) ҷудо мешаванд. Ташкилоти детективӣ ин ташкилоте мебошад, ки аз якҷанд детектив иборат буда, онҳо дар

детективҳои хусусӣ дар ҶТ мувофиқи мақсад аст, зеро он имконияти медиҳад, то сафи ҷиноятҳои латентӣ кам карда шавад. Аз ин рӯ, пешниҳод менамоем, ки парламенти кишвар Қонун "Дар бораи фаъолияти муфаттиши махфӣ" қабул намояд. Инчунин пешниҳод менамоем, ки ба ҷои истилоҳи "детектив" иборати "муфаттиши махфӣ" истифода карда шавад. Бо боварии комил меғӯем, ки факултети ҳуқуқшиносии ДМТ имкони тайёр намудани муфаттишони махфӣ (детективҳо)-и касбиро дорад. Баъди таъсиси кафедраи криминалистика ва фаъолияти экспертизаи судӣ итминони комил дорем, ки дар ин самти ҳаёти ҳуқуқӣ қадамҳои устувор гузошта мешавад.

« **Детективҳои хусусӣ дар кишварҳои дунё ба таври гуногун номгузорӣ шудаанд. Масалан, дар ИМА ба ғайр аз истилоҳи детектив "муфаттиши ҳуқуқӣ" истифода мешавад, ки фақат ба кофтукови ҷиноят машғул шуда, самти фаъолияти он дар дигар намуни парвандаҳо кам ба чамш мерасад.** »

**Хайрулло
ҒАҒУРОВ**
*дотсенти
кафедраи ҳуқуқи
судӣ ва назорати
прокурорӣ*

**Юнусов
БОРБАД**
*донишҷӯи
курси 4*

Мувофиқи Қонуни ҶТ аз 15 июли соли 2004 "Дар бораи ҷавонон ва сиёсати давлатии ҷавонон" ҷавонон - гурӯҳи иҷтимоию демографӣ, ки шахсон 14-30-соларо дар бар мегирад. Ҷавонон дар соҳаи татбиқи сиёсати давлатии ҷавонон ба ҳуқуқҳои зерин: гирифтани кӯмаки самараноку ҳатмӣ бо тартибу шартҳои муқаррарнамудаи қонунгузори ҶТ; муносибати боэҳтирому инсонпарварона аз тарафи субъектҳои дастгирии давлатии ҷавонон; қабул кардан ё накардани ин ё он намуди кӯмаку имтиёз; истифодаи озоди иттилоот оид ба намуд ва шаклҳои кӯмак, тартиб ва шартҳои хизматрасонии иҷтимоӣ; соҳибкории озод; дастрас будани захираҳои моддӣ, молиявӣ, меҳнатӣ, иттилоотӣ, табиӣ ва истифодаи онҳо; имконияти баробари хариди амволи давлатӣ ва ғайридавлатӣ, ба моликият гирифтани амволи давлатӣ ҳангоми хусусигардонии он соҳиб мебошанд.

Яке аз ҳуқуқҳои иттилоотии ҷавонон истифода аз хизматрасонии Интернет аст. Мувофиқи қоидаи пешниҳод намудани хизматрасонии Интернет дар ҶТ аз 8 августи соли 2001, № 389 тартиб, шартҳои асосии дастрасӣ ба шабакаи Интернет, ба муштарӣ пешниҳод намудани хизматрасонии Интернет дар ҳудуди ҶТ муқаррар карда шудааст. Қоида мувофиқи Фармони Президенти ҶТ аз 16 сентябри соли 1999, №1347 "Дар бораи чораҳо оид ба таъмини дастрасӣ ба шабакаи ҷаҳонии иттилоот" ва қарори Ҳукумати ҶТ аз 4 феввали соли 1997, № 108 "Дар бораи ташкил намудани низоми ягонаи автоматикунонидашудаи тайёр намудани ҳуҷҷатҳо дар дастгоҳи давлатии ҶТ" коркард карда шудааст. Ташкил ва иҷрои воситаҳои алоқа дар ҳудуди ҶТ ба мақсади насбкунии техникии муштарӣ ба шабакаҳои Интернет ба корхонаҳо, ташкилотҳо, муассисаҳо новобаста аз шакли моликиятшон иҷозат дода мешавад.

Интернет маҷмӯи хизматҳои гуногуни телематики ва хизматҳои хабаррасонӣ мебошад, ки дар шабакаҳои гуногуни коммуникатсионӣ, ки миёни худ бо лоиҳаи мантиқӣ ва дар асоси протоколи байналмиллалӣ интиқоли иттилоот сохта шудааст асос меёбад. Саволе бавҷуд меояд, ки Интернет ба рушди фарҳанги ҳуқуқии ҷавонон чи гуна таъсир дорад?

Интернет чун насли нисбатан нави воситаи коркарди иттилоот аз лиҳози фарогии ахбору маълумоти гуногунфирқ дар худ монандӣ надорад. Ин аст, ки интернетро баробари шабакаи ҷаҳонӣ мансуб кардан, инчунин ба ҳайси тори анкабути умумиҷаҳонӣ ном мебаранд ва ҳамзамон таъсири онро дар ташаккули одамият ба ғояти барандаи арзишҳои умумибашариву ғановати фарҳангӣ буданаш басо бузург хондаанд. Зеро шабакаи мазкур, на танҳо ривҷобашандаи ақлу заковати башарист, балки бар замми ин дар самти падидаҳои намунаи қолабҳои муайяни зоҳирсозии рафтори иҷтимоӣ ва муносиботи байниҳамаи саҳмгузор аст.

Ҷиҳати мусбати интернет дар он аст, ки шабака бо пешбарикунандаи ҳама навъи фарҳанг, аз ҷумла фарҳанги ҳуқуқӣ буданаш фарогии таҷрибаи бойю рангин дар ин самт мебошад, ки бо истифодаи оқилона аз он кас метавонад фаҳмиши хешро атрофи талаботи қонунгузориҳои сайқал ва вусъати тоза бахшад. Ҷамчунин ин шабакаи оламшумул дар доираи афзалиятҳои беназири худ ба кулли истифодабарандагонаш имкон медиҳад, ки

ИНТЕРНЕТ ВА

РУШДИ ФАРҲАНГИ ҲУҚУҚИИ ҶАВОНОН

на танҳо аз захираи мавҷудаи донишҳои ҷӣ рӯзмара ва ҷӣ илмӣ дар он баҳравар шаванд, балки ба воситаи ворид шудан ба фазои муоширати интернетӣ аз тариқи чат ва форумҳо ба дилхоҳ суолҳои ҳаяҷонангези хеш, алалхусус мансуб ба дарёфти роҳҳои ҳалли мушкилоти ҳуқуқӣ посухҳои то ҷо амикӯ фаври гирифта бошанд. Ба иборати дигар, интернет ба ғояти имкони муоширатро фароҳам оварданаш муҳити иҷтимоӣ аст, ки насли ҷавон аз он меъёру намунаҳои амалкардро аз худ карда, туфайлаш дар ин ё он вазъиятҳо мавҷеъёбии иҷтимоии шахсияти худро муайян месозанд.

Бартариии аввалиндараҷа ва аз ҳама асосии интернет чун воситаи комплекси иттилоот ба шумор рафтани аст. Аниқтараш, барои қиёс, агар ТВ аз байни ҳама воситаҳои таъмингари тарбияи ҳуқуқӣ фақат синаморо фарогир бошад, пас тори умумиҷаҳонии анкабути тамоми ВАО-и боқимонда, синамо, китобу энциклопедияҳои илмӣ, маърузаву рефератҳои тайёр ва ҳатто худ матни аслии ҳуҷҷату санадҳои меъёрӣ-ҳуқуқиро низ фарогир мебошад, илова бо маълумотҳои ҳуқуқии хоси компютерӣ, ба монанди системаҳои ҷустуҷӯ ва ғайра. Яъне тамоми иттилооти интернетӣ, тибқи таъиноташон ҳам дар шакли навориву овозӣ ва ҳам дар шакли матнӣ инъикос меёбад, ки ҳатто аксари онҳоро ба хотири даст ёфтан ба идроки пурраву саҳеҳашон гаштаву баргашта истеъмоли фармудан имконпазир аст.

Тибқи маълумоти ғайрирасмии баъзе сарчашмаҳои омӯрӣ таҳмин меравад, ки айни ҳол дар ҶТ шумораи умумии истифодабарандагони Интернет назар ба солҳои пеш ба маротиба афзуда, беш аз 40%-и аҳолиро ташкил мекунад, ки ин нишондиҳанда мутаносибан на кам аз 3,7 млн. нафар мебошад. Вале аз ин миқдор фисади бештарашро афроди ҷавон ташкил мекунад. Интизор меравад, ки солҳои наздик баробари иҷрошавии талаботи барнома оид ба пайвастунии кулли ма-

котиби таҳсилоти миёнаи умумии ҶТ ба шабакаи интернет теъдоди истифодабарандагони ин шабака аз миёни ҷавонони кишвар боз зиёд хоҳад гашт. Албатта хуб аст, ки ҷавонони замони мо бештар рӯ ба воситаҳои наварини иттилоотӣ мегаранду кӯшиши гирифтани донишҳои маҳз аз ҳамаи қабил васоити аслан созгор мекунад, аммо ин ҷо саволе ба миён меояд, ки асосан ба кадом ваҷҳу ҳадаф эшон вориди фазои интернетӣ мешаванд? Ё худ, оё ҷавонон аз шабакаи ҷаҳонӣ ҳамеша нафъ мебардоранд, ё зиён? Дар иртиботи ҳамаи суол таҳлилҳои мо бо чанде аз ҷавонон айён сохт, ки омили асосии ҷалбкунандаи аксари афроди ҷавон ба фазои интернетӣ - ин машғул шудани эшон ба бозии компютерӣ ва ворид гаштан ба шабакаҳои иҷтимоӣ ҷиҳати шинос шудан, ҷойгир намудани суратҳо, тамошои барномаҳои шахвонӣ мебошад.

Дар асл ин намуди ҷадиди бозии ҷӣ дар рушди ҷисмонӣ ва ҷӣ зеҳнии ҷавонон заррае суд надоста, баръакс соатҳои тӯлонӣ машғули бозии компютерӣ шудани бачаҳо аз як тараф боиси тадриҷан аз онҳо вобастагии рӯҳро пайдо карданашон шуда, аз сӯи дигар сабаби қафомонии раванди камолоти умумии ҷавонон аз ривҷи муътадили хеш мегардад. Ҷамзамон бо ин, бозии электронӣ бинобар асосан саҳнаҳои ҳарбу зарб ва қатлу қушторро фарогир буданашон аз эҳтимол дур нест, ки ба ҷараёни тарбияи ахлоқӣ-ҳуқуқии ҷавонон низ халали ҷиддиву ислоҳнопазир ворид созанд.

Ҷуз аз ин, боз тоифаи дигари ин афрод бештари вақти худро дар шабакаи ҷаҳонӣ баҳри анҷом додани муошират бо ёру дӯстони хеш, ё худ ирсали нома ба суроғаи электронии ҳамдигар ва ё баъзан ҷиҳати дарёфти ошноҳои нав беҳуда мегузаронанд, ки ин ҳам чандон нишони истифодаи босамару мақсаднок аз ин фазои бекарони иттилоот буда наметавонад. Аз ин ҳама бармеояд, ки мутаасси-

фона теъдоди хеле ками ҷавонон пайи дарёфти иттилоот, ки он ҳам бошад, вобаста аз хусусиятҳои зоҳиравии шавку ҳавас дар ин давраи синну сол на ҳамеша солиму муфид аст, вориди интернет мегарданд. Ҳоло он ки шабакаи мазкур низ чун маҳсули дунёи воқеӣ, дунёест дуқутба, яъне дар радиои бисёр ҷиҳатҳои мусбатро дар бар доштани, инчунин дар он инъикоси тарафҳои манфии ҳаёти иҷтимоӣ кам нестанд. Аз ин рӯ, бодарназардошти он, ки табиатан ҳар чизи хубро боз ҷиҳатҳои бадаш дар бар аст, субъектҳои тарбияро мебаранд, ки дар баробари донишҳои аҳамияти интернет дар таъмини тарбияи ҳуқуқии ҷавонон, инчунин аз ноҷуриҳояш дар ин самт воқиф бошанд.

Зимнан, яке аз камбудҳои Интернет ин, агар бозии электронӣ бошад, ки аксаран заминагузори зоҳирёбии рафторҳои зиддиҷтимоии ҷавонон ҳастанд, пас камбудии дигари ин шабака ҷамчунин, мавҷудияти сомонаҳои шиносӣ бо ашхоси бегона маҳсуб мешавад. Маҳз ҳамаи гуна сомонаҳо ҳаст, ки ҷавонон бо ворид шудан ба онҳо ва ё дар доираи чатҳо метавонанд бо гурӯҳҳо ва ё афроди ифротгарои сиёсӣ ё намоёндогони дигар гурӯҳҳои равияи зиддиҷтимоидошта шиносӣ кунанду оқибат ба доми фиреби онҳо гирифтанд шаванд. Илова бар ин, ба сифати таъсири манфии интернет боз дар ҷаҳонҷӯи он вучуд доранд сомонаҳо, ки ғайр аз табоқкунандаи солимии равониву ҷисмонии кас буданашон, инчунин вайронкунандаи ахлоқи ҷомеа ва барангезандаи ҷиҳад бештар дар он мебошанд. Ташвишвараш он аст, ки дар интернет сомонаҳои тарғибгари аъмоли номатлуб, аз қабили: асардузӣ, қалобӣ, дуздӣ, фосиқӣ, экстремизму худкушӣ, майнӯшиву нашъакашӣ, тарзи тайёр кардани маводҳои тарқанда дар шароити хонагӣ ва дигар иттилооти дурӯғу ғайришаръӣ мавҷуданд, ки дар ҳолати беназорат гузоштани ҷавон дар фазои шабака метавонанд ба тафаккури онҳо таъсири басо харобиовару ҷуброннопазир расонанд. Албатта дар шароити вучуд надостани имконоти техникӣ, пешгирии кардани таъсири манфии ҳама он иттилооте, ки ҳар сония вориди интернет мешаванд, муҳол аст. Бинобар ин, мавриди зикри хоса аст, ки басо олий мебуд, агар Интернетпровайдерҳои Тоҷикистон дар пайравӣ аз ширкатҳои ҳамоно худ дар Федератсияи Русия пешниҳоди хизматрасониро дар шакли "Интернети ҷавонон", ки ҳама иттилооташ пешақӣ санҷидашудаи лоиқи истифодаи ҷавонон аст, дар қаламрави ҷумҳур ба роҳ мемонданд.

Дар самти Интернет бояд чунин мақсадҳои сиёсати давлатии ҷавонон амалӣ шаванд; мусоидат ба инкишофи маънавий, фарҳангӣ, иҷтимоию ҷисмонии ҷавонон; ҳифзи ҳуқуқ ва манфиатҳои ҷавонон; муҳайё сохтани шароит барои мустақилона ва бо ҳисси масъулият ширкат кардани ҷавонон дар ҳаёти ҷамъиятӣ; дастгирии моддӣ, молиявӣ ва иҷтимоии ҷавонон, инчунин ташаббусҳои аҳамияти иҷтимоидоштаи онҳо.

**Некмон
САНГИНОВ**
донишҷӯи
курси 3-юми
факултети
ҳуқуқшиносӣ

**МИНБАРИ
ҲУҚУҚШИНОС**

**Муассис:
факултети
ҳуқуқшиносии ДМТ**
www.law.tnu.tj

и.в. сармуҳаррир:
**Ҷаҳонгир
Саъдизода**

jahon_1967@mail.ru

**Тарроҳ:
Ҳамидулло
АЗИЗОВ**

ҶАЙАТИ ТАҲРИРИЯ:

Насурдинов Э. С. дотсент, декани факултети ҳуқуқшиносӣ;
Сафаров Б.А. дотсент, муовини ректор оид ба илм;
Қурбонов Қ.Б. муовини декан оид ба илм ва робитаҳои байналмилалӣ;
Камолов И. И. дотсенти кафедраи назария ва таърихи давлат ва ҳуқуқ;
Сулаймонов Ф. С. дотсенти кафедраи ҳуқуқӣ байналмилалӣ;

ҶАЙАТИ МУШОВАРА:

Давлатов Ҷ. М. ёрдамчи Президенти ҶТ оид ба масъалаҳои ҳуқуқӣ;
Саид Нуриддин Саид вазири маориф ва илми ҶТ, профессор;
Имомов М. С. ректори ДМТ, профессор, академики АИ ҶТ;
Тоҳиров Ф. Т. профессор, академики АИ ҶТ;
Маҳмудзода М. А. раиси Суди Конституционии ҶТ, профессор, академики АИ ҶТ;
Раҳимзода М.З. директори маркази миллии қонунгузори назди Президенти ҶТ, профессор;
Диноршоев М. профессор, академики АИ ҶТ.

Рӯнома дар Вазорати фарҳанги ҶТ таҳти №0336/рз аз 28-уми феввали соли 2013 ба қайд гирифта шудааст. Нишони идора: ш. Душанбе, Буни Ҳисорак, Шаҳраки Донишҷӯён, факултети ҳуқуқшиносии ДМТ.
Телефон: 985-38-38-67, 918-56-07-07. Теъдод: 1000